

MILITAIRE SPECTATOR

THE KING OF YOGHURT

- Strategische besluitvorming gewapende niet-statelijke actoren
- Klaar zijn voor hyperwar

MILITAIRE SPECTATOR

Vooruitblik

In *Militaire Spectator* 1-2020 verschijnt onder meer: 'Oorlogvoering in vreedetijd. De effecten van een succesvolle hybride operatie op de Nederlandse krijgsmacht' van Y.D.B. van Haaften MA.

In vreedetijd kan de oorlogvoerende capaciteit van Nederland heimelijk worden aangetast door een buitenlandse mogendheid. Met de theorie van de kernkwadranten, vooral bekend uit de menswetenschappen, kunnen de sterke en daaraan gerelateerde zwakke punten van Defensie worden

gedefinieerd. Vijandelijke mogendheden leggen deze zwakke punten of valkuilen graag bloot. De organisatie dient zich dan ook bewust te zijn van die valkuilen. Per operationeel commando, maar ook binnen de Bestuursstaf in Den Haag, kunnen uitgebreide analyses worden gemaakt van de eigen specifieke kernkwaliteiten én valkuilen. Daarbij zal speciale aandacht moeten worden besteed aan het bestrijden van hybride dreigingen. Omdat de mogelijkheden daarvan eindeloos zijn, zal een perfecte bescherming niet bestaan. Defensie kan wel werken aan hybrid awareness: zorg dat militairen tijdens realistische oefeningen uiteenlopende dilemma's al eens hebben afgewogen voordat ze in echte soortgelijke situaties terecht komen.

FOTO MCD, GERBEN VAN ES

MEDEDELING

Voordrachten gevraagd voor de Kooy Prijs 2020

Het Koninklijk Instituut van Ingenieurs (KIVI) kent jaarlijks een prijs toe voor de beste scriptie over defensie of veiligheidstechnologie geschreven aan een technische universiteit of hogeschool. Voordrachten voor de Kooy Prijs 2020 kunnen tot en met 23 december 2019 worden ingediend. Meer informatie over de voordrachtprocedure is te vinden op www.kivi.nl/dv onder prof. Kooy afstudeerprijs.

De prijs, duizend euro en een certificaat, is genoemd naar prof. Johan Kooy, in de vorige eeuw een internationaal bekende hoogleraar in de rakettechniek. De uitreiking vindt plaats op het Kooy Symposium op 15 april 2020 in Stroe.

In 2019 ging de prijs naar Olivier Baas voor zijn scriptie *Nonlinear behaviour of ferromagnetic steel*.

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
E info@kvbk.nl
facebook.com/KVVKsecretaris
twitter.com/kvbk1

Secretaris en ledenadministratie

Majoor R.P.G. Verheijen MA
E secretaris@kvbk.nl
Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
Sectie MOW
Ledenadministratie KVVK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
E ledenadministratie@kvbk.nl

REDACTIE

Igen b.d. ir. R.G. Tieskens (hoofdredacteur)
drs. A. Alta
kol Marns drs. G.F. Booij EMSD
kol drs. A.J.H. Bouwmeester
prof. dr. A. ten Cate
dr. A. Claver
drs. P. Donker
bgen prof. dr. mr. P.A.L. Duchaine
cdre KLu b.d. F. Groen (plv. hoofdredacteur)
kol ir. M.P. Groeneveld
kap (R) L.J. Leeuwenburg-de Jong MA
(e-outreach)
kol mr. drs. B.M.J. Pijpers
mr. drs. A. van Vark KMar
ktz drs. H. Warnar
maj KLu Y.Q. Wingelaar-Jagt, MD

BUREAU REDACTIE

M. Katsman MA
mw. drs. A. Kool
dr. F.J.C.M. van Nijnatten (eindredactie)
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
T 070 – 316 51 20
E redactie.militaire.spectator@mindef.nl
www.militairespectator.nl
facebook.com/militaire-spectator
twitter.com/milspectator
De Militaire Spectator is
aangesloten bij de European
Military Press Association

LIDMAATSCHAP

binnenland € 25,00
studenten € 17,50
buitenland € 30,00

OPMAAK

Coco Bookmedia

DRUK

Bariet Ten Brink
ISSN 0026-3869
Nadruk verboden

Coverfoto: Een poster tegen
veldmaarschalk Haftar bij de
luchthaven Mitiga bij Tripoli, Libië
Foto: VN

MILITAIRESPECTATOR

580 Klaar zijn voor hyperwar

H.G. Geveke

De strategie van continue transformatie lijkt de beste weg naar een krijgsmacht die toekomstvast is in het licht van technologische ontwikkelingen, waarbij een concept als hyperwar binnen afzienbare tijd realiteit kan worden.

596 The King of Yoghurt

B.M.J. Pijpers

Ever since Moammar Qadhafi was removed from the political arena in 2011 Libya has been in chaos and the country currently is left with two rival entities that are not in control of a conflict complicated by meddling foreign actors.

614 Strategische besluitvorming gewapende niet-staatelijke actoren

W. van den Berge

Het Rational Actor Paradigm, een traditioneel model uit de Internationale Betrekkingen, kan de strategische beslissingen verklaren van zowel IS als de Koerdische Autonome Regio, twee gewapende niet-staatelijke actoren.

En verder:

Editoriaal	578
Tegenwicht	628
Verslag KVMO-seminar	630
Meningen van anderen	633
Boeken	636
RetroSpectator	638
Andere ogen	640

Normatieve discussie in strategievorming

Het belang van kennis over oorlog en strategie is op 11 november helder uiteengezet door commodore prof. dr. Osinga in zijn oratie tijdens de ambtsaanvaarding van de KVBK-leerstoel War Studies aan de Universiteit Leiden.¹ Sinds het zogeheten gouden tijdperk van Strategic Studies tijdens de Koude Oorlog staat ons vakgebied voor een uitdagende opgave. Vanaf de val van de Berlijnse Muur zijn we *de facto* altijd in oorlog geweest. We beseffen dit alleen onvoldoende en in het huidige postmoderne denken lijken we het zelfs te ontkennen. Moskos e.a. beschreven bijvoorbeeld een proces van ‘debellicozation’, dat heeft geleid tot *security communities*, regio’s waar oorlog niet langer wordt beschouwd, noch overwogen als legitiem middel ter conflict-beslechting.² Dit denken komt mogelijk voort uit een gebrek aan begrip en kennis, maar ook het onvoldoende kunnen duiden van het wisselende succes van militaire interventies. Juist daardoor is het noodzakelijk dat de krijgswetenschap zich blijft ontwikkelen en verrijken, om zo de huidige complexe wijze van oorlogvoering en strategische uitdagingen te begrijpen, en de complexe *nature of war* te kunnen uitleggen aan politici en samenleving.

De *Militaire Spectator* vervult naast andere media een belangrijke rol in deze wetenschap. De redactie is dan ook verheugd in deze editie drie artikelen over strategie te kunnen aanbieden. Ieder behandelt één van de strategische elementen *ways, ends and means*. Van den Berge schrijft over strategische besluitvorming bij gewapende niet-statelijke actoren in het Midden-Oosten. Kennis over strategievorming bij onze

tegenstanders mag immers niet ontbreken. Van den Berge gaat vooral in op de strategische doelstellingen (*ends*), die wel of niet rationeel van aard zijn. Het artikel van Geveke, ‘Klaar zijn voor hyperwar’, gaat over de transformatie-strategie voor Defensie in de samenleving. Begrip van technologie en hoe deze zich ontwikkelt is een onlosmakelijk onderdeel van het strategische element ‘middelen’ (*means*). Ten slotte laat Pijpers, in het artikel ‘The King of Yoghurt. The realities of the persistent Libyan conflict’, zien hoe een strategie zich gedurende een conflict ontwikkelt, hoe externe partijen deze beïnvloeden en hoe Europese landen vanwege de onderlinge belangenverschillen geen methode (*ways*) vinden dit naar eigen hand te zetten.

Bij strategie spelen ook normen en waarden een belangrijke rol. Uiteindelijk gaat die strategie over het beschermen van onze liberale democratie. Toch krijgt deze normatieve invalshoek weinig aandacht. Het lijkt er zelfs op dat Amerikaanse strategen het normatieve deel maar geheel schrappen in het debat. President Trump heeft er weinig mee op en veel Amerikaanse strategie-auteurs lijken zich aan te passen door vooral een pragmatisch vertrekpunt te kiezen.

In zijn boek *On Grand Strategy* (2018) laat Gaddis aan de hand van historische voorbeelden zien dat pragmatisch leiderschap effectiever is dan ideologisch gedreven leiderschap. Reich en Dombrowski betogen in *The end of Grand Strategy* (2017) dat een samenhangend verhaal over *ways, ends and means* een kunstmatige constructie is omdat er geen *one-size-fits-all* bestaat; het zoeken naar de heilige graal van een Single Grand Strategy is daarom zinloos. Een dergelijke benadering heeft echter belangrijke gevolgen. Als er geen Grand Strategy meer is, is er ook geen behoefte meer aan Grand Ideas en centrale waarden of discussie hierover.

1 Cdre. prof. dr. F.P.B. Osinga, *Oorlog en het Schild van Athena. De Waarde van Krijgswetenschappen* (Oratie Universiteit Leiden, 11 november 2019).

2 Charles Moskos, John Allan Williams en David Segal, (red.), *The Postmodern Military. Armed Forces After the Cold War* (Oxford, Oxford University Press, 2000).

Op dit punt lijkt de Amerikaanse strategie-
vorming steeds meer van de Europese te gaan
verschillen. Het Europese buitenlandbeleid is
misschien niet altijd eensgezind of daadkrachtig,
maar wel altijd gestoeld op normatieve begin-
selen en idealen. Natuurlijk moeten we de
Europese daadkracht vergroten, maar als dit
ten koste gaat van onze waarden dan wordt het
kind met het badwater weggegooid. Wat heeft
vechten voor zin als we niet meer weten wat we
beschermen? En is inzet van de krijgsmacht
alleen bedoeld om de eigen identiteit te bescher-
men, of toch ook om die te vormen? En kunnen
de normen zelf niet ook invloed opleveren? De
Gruyter liet bijvoorbeeld zien dat Europese
rechtspraak over de positie van Poolse rechters
en de bescherming van persoonsgegevens door
Google en Facebook effectiever lijkt te zijn dan
directe machtspolitiek.³

Hoewel we onze waarden en normen heel
belangrijk vinden, is het ook lastig hierover te
debatteren. De krijgsmacht heeft als bijzondere
taak de staat te dienen met de inzet van geweld.
Dit vereist bijzondere eigenschappen zoals
discipline, incasseringsvermogen en groeps-
verbondenheid. Daarom zal die krijgsmacht
nooit een een-op-een afspiegeling van die samen-
leving kunnen zijn, maar tegelijkertijd zal de
wijze van vechten consistent moeten zijn met
de waarden die we beschermen.

Deze bijzondere eisen maken de complexiteit van
de opdracht voor de krijgsmacht zoals Osinga die
omschreef nog groter. Maar misschien is het
waarden- en normendebat wel de kern van die
complexiteit en dus reden te meer om dit goed te
begrijpen. De krijgswetenschappen spelen daarin
een belangrijke rol. Debat over de wijze van
oorlogvoering is hierbij essentieel. Het recente
debat in de Tweede Kamer over burgerslachtofferen
in Irak gaf helaas blijk van een politieke
kramp die het doordringen tot de inhoudelijke
kern belemmerde. Sommigen vervormden
politieke kritiek daardoor tot onterechte kritiek
op de professionaliteit van militairen. Des te
belangrijker is het dat militairen en andere
professionals het debat over normatieve zaken
blijven voeren. Onder elkaar, maar bijvoorbeeld
ook aan tafel bij Jeroen Pauw. Zo'n tafel werkt

beter dan de Tweede Kamer. Doorgaan dus met
debat, dat wel degelijk bestaat. Zo zijn Jonathan
Holslag en Ko Colijn het onderling niet altijd
eens, zoals bijvoorbeeld bleek in het *Marineblad*
van oktober 2019, maar beide opiniemakers
kennen een sterk normatief vertrekpunt.⁴ De
afgelopen weken bevatte *NRC Handelsblad* goede
artikelen en debat over hybrid- en cyberwarfare⁵
en tegelijkertijd zijn er over deze onderwerpen
recent meerdere promoties geweest, met onder
meer onderzoek van kolonel Van den Bosch naar
de wijze waarop voor cyberwarfare betere regels
zijn op te stellen.⁶ Hoe beter het betrokken
professionals lukt om dilemma's en mogelijke
keuzes duidelijk te verwoorden, hoe kansrijker
de politieke besluitvorming zal zijn.

Onze politieke cultuur is gestoeld op pragma-
tisme en consensus. Over materiële zaken nemen
we besluiten via uitruil en onderhandelingen en
dit werkt het best achter gesloten deuren.
Waarden zijn echter niet uit te ruilen. Onze
normen vormen de balans tussen verschillende
waarden en zo'n balans vind je alleen door open
debat. Het is gemakkelijk om te denken dat
krijgswetenschap vooral bedoeld is om te
discussiëren over de optimale manoeuvre en dat
de taak van militairen *defending democracy, not
practising it* is. Maar bij de hedendaagse oorlog-
voering komen krijgshandelingen steeds dichterbij
de burger. Oorlogvoering en de te beschermen
waarden raken dan steeds meer verweven, zodat
normatief debat over de wijze van oorlogvoering
steeds belangrijker zal worden en we dit dus
vooral moeten voorzetten. ■

-
- 3 C. de Gruyter, 'Europa, begrijp nu eens: soft power is echte macht', in: *NRC Handelsblad*, 16 november 2019.
 - 4 Ko Colijn, 'Reactie op het artikel 'China: nagel aan de doods-kist van de NAVO?', door Jonathan Holslag en reactie Jonathan Holslag in: *Marineblad*, No. 6 (oktober) 2019.
 - 5 Zie onder meer 'Krijgsmacht onderzoekt inzetten van desinformatie', in: *NRC Handelsblad*, 30 oktober 2019; Niels Roelen, 'In zo'n krijgsmacht wil ik niet dienen', in: *NRC Handelsblad*, 11 november 2019.
 - 6 Zie J. van Haaster, *On cyber: The utility of military cyber operations during armed conflict* (dissertatie Universiteit van Amsterdam, 2019); G.L.C. van den Bosch, *Oorlogvoeren zonder geweld: Onderzoek naar de regels binnen het humanitair oorlogsrecht voor militaire cyberoperaties die de drempel van aanval niet halen* (dissertatie Universiteit van Amsterdam, 2019); J.C. van den Boogaard, *Proportionality in International Humanitarian Law: principle, rule and practice* (dissertatie Universiteit van Amsterdam, 2019).

Klaar zijn voor hyperwar

Transformatiestrategie voor Defensie in de 'Samenleving 5.0'

Technologische ontwikkelingen gaan razendsnel, met grote gevolgen voor de aard van oorlogvoering. Concepten als *hyperwar* kunnen binnen afzienbare tijd realiteit worden. Hoe kan Defensie zich hierop aanpassen als organisatie? Welke veranderstrategie kan daarbij het beste worden gevolgd? Dat is een actueel vraagstuk, omdat op dit moment de lange lijnen worden uitgewerkt voor een herijking van de Defensienota in 2020. Dit artikel maakt daarom een vergelijking van verschillende soorten veranderstrategieën. Aan de hand daarvan wordt een pleidooi gehouden voor een strategie van continue transformatie als de beste weg naar een krijgsmacht die toekomstvast is in het licht van alle technologische ontwikkelingen.

H.G. Geveke*

De verrassing is compleet. Twee gloednieuwe fregatten van de Koninklijke Marine worden op de Noordzee aangevallen door hypersonische geleide raketten, kennelijk afkomstig van een Russisch korvet van de Steregushchy-klasse. De raketten zijn niet gedetecteerd omdat kort voor de eerste inslagen alle sensor- en wapensystemen van de Nederlandse marineschepen met een cyberaanval zijn platgelegd. Waren de raketten wel opgemerkt, dan had de luchtafweer niets kunnen uitrichten, daarvoor was hun snelheid

te hoog. De Britse Royal Navy Submarine Service, op dat moment dicht in de buurt met de HMS Artful, ziet af van een heimelijke tegenaanval. De gevoelige nano-sensoren die de Russische marineluchtvaartdienst overal in de Noordzee had gedropt, maken een verrassingsaanval feitelijk onmogelijk, omdat zij alle bewegingen onder water zichtbaar kunnen maken. Het aloude motto van de Britse onderzeebootdienst, 'we come unseen', is in zo'n situatie obsoleet geworden. Op het vaste land in Nederland kraakt en piept intussen de hele vitale infrastructuur. De handel op Beursplein 5 is stilgelegd vanwege computerstoringen, de elektriciteitsvoorziening hapert en ook het internetverkeer vertoont kuren. Facebook, Twitter en Instagram zijn in

* Henk Geveke was tot 1 oktober 2019 algemeen directeur van TNO Defensie&Veiligheid. Met dank aan Rick Meessen, Adelbert Bronkhorst en Josephine Sassen voor hun commentaar bij een eerdere versie van dit artikel.

Hoe kan Defensie zich het beste aanpassen aan technologische ontwikkelingen, zoals kunstmatige intelligentie?

FOTO DARPA

grote delen van het land niet te benaderen, waardoor velen van nieuws en persoonlijke contacten verstoken blijven. Boven de Nederlandse, Scandinavische en Britse kuststreek vliegen grote zwermen autonome Russische drones rond, vermoedelijk bezig met het vergaren van inlichtingen met het oog op een grote massieve kinetische aanval met onbemande bommenwerpers. Die komt een half uur later.

Hyperwars

In een artikel met de titel *On Hyperwar* beschrijft generaal b.d. John Allen van het U.S. Marine Corps een soortgelijke situatie ter illustratie van

zijn visie op het toekomstig conflict.¹ Allen verwacht dat de oorlog van de nabije toekomst een *hyperwar* is, een type conflict waar menselijke besluitvorming vrijwel geheel uit de *observe-orient-decide-act* (OODA)-loop is verdwenen. In *hyperwars* wordt het militaire optreden volledig gedomineerd door geavanceerde sensoren, snelle netwerken en besluitvorming over wapeninzet door kunstmatig intelligente systemen.

Allen is niet de enige expert die zo'n toekomst voorziet. In feite lag deze ook besloten in het

1 J.R. Allen, A. Husain, 'On hyperwar', in: *US Naval Institute Proceedings* 143 (2017) (7) 30-37.

FOTO DARPA

In hyperwars wordt het militaire optreden gedomineerd door geavanceerde sensoren

concept van Network-Centric Warfare uit de jaren negentig van de vorige eeuw. Toen al werd voorspeld dat de *fog and friction of war* van Clausewitz in de nabije toekomst geheel zouden zijn verdwenen.² Recenter voorspelde Peter W. Singer in *Wired for War* dat het toekomstig conflict wordt uitgevochten met militaire robots die vergaand autonoom opereren.³ En dat niet alleen voor *high end warfare*, maar ook in hybride en asymmetrische situaties met minder technologisch hoogstaande tegenstanders.

Het voorvoegsel 'hyper' dat deze auteurs gebruiken heeft betrekking op snelheid: als consequentie van de afwezigheid van de mens in de besluitvormingscyclus worden bijna-instant reacties van wapensystemen mogelijk, met vérstrekkende implicaties voor commandovoering, inlichtingenverzameling en logistiek, om over de morele implicaties maar niet te spreken. Dat laatste voegt ook een nieuw hoofdstuk toe aan de eeuwenoude discussie over de aard en het karakter van oorlogvoering: voor het eerst in de krijgskundige geschiedenis gaat het niet alleen over hoe en door wie wordt gevochten, maar ook over wát er vecht.

Samenleving 5.0

Ondenikbaar? De technologie hiervoor is al grotendeels beschikbaar. Het lijkt slechts een kwestie van meer rekenkracht, meer breedte en betere algoritmes. En juist op dat vlak gaan de ontwikkelingen snel. In Japan spreekt men vanwege de maatschappelijke consequenties van deze digitale revolutie al van de 'Samenleving 5.0'. Volgend op de tijd van de jagers-verzamelaars, de agrarische, industriële en digitale maatschappij, ontstaat er nu een *super smart society*, met een hoofdrol voor kunstmatige intelligentie.⁴ Die neemt ons allerlei werk uit handen. Niet alleen werk dat *dull, dirty and dangerous* is, maar ook allerlei diagnostische taken die nu door monteurs, artsen en rechters worden uitgevoerd. Dat biedt ongekende mogelijkheden voor het oplossen van maatschappelijke problemen, hoewel er ook risico's worden gezien, bijvoorbeeld op het gebied van werkgelegenheid en privacy, en ethische dilemma's, waar het autonome wapensystemen betreft. Bestsellerauteurs als Max Tegmark en Yuval Noah Harari schetsen zowel utopische als dystopische toekomstbeelden.⁵ Te stoppen is de ontwikkeling echter niet.

Hyperwars zijn een logische consequentie van deze digitale revolutie. Een eerder artikel probeerde te duiden hoe verschillende technologische ontwikkelingen, in combinatie met demografische, economische, sociale, ecologische en (geo)politieke trends, het toekomstige defensieoptreden zullen beïnvloeden.⁶ Dat artikel ging niet in op de organisatorische veranderingen die daarvoor nodig zijn. In de superslimme maatschappij van de toekomst zal Defensie zichzelf echter ook als *organisatie* opnieuw moeten uitvinden.

Welke veranderstrategie kan daarbij het beste worden gevolgd? Dat is een actueel vraagstuk, omdat op dit moment de lange lijnen worden uitgewerkt voor een herijking van de Defensie-nota in 2020. Dit artikel maakt daarom een vergelijking van verschillende soorten veranderstrategieën. Aan de hand daarvan wordt een pleidooi gehouden voor een strategie van continue transformatie als de beste weg naar een

2 A.K. Cebrowski, J.J. Garska, 'Network-Centric Warfare: Its Origin and Future', in: *United States Naval Institute Proceedings* 124 (1998) (1) 28-38.

3 P.W. Singer, *Wired for War. The Robotics Revolution and Conflict in the 21st Century* (New York, Penguin, 2009).

4 B. Salgues, *Society 5.0. Industry of the future, technologies, methods and tools* (Hoboken, Wiley, 2018).

5 M. Tegmark, *Life 3.0. Being Human in the Age of Artificial Intelligence*, (Londen, Penguin Random House, 2017); Y.N. Harari, *Homo Deus. A Brief History of Tomorrow* (Londen, Penguin Random House, 2015).

6 W.R.M.J. Meessen, A.W. Bronkhorst en H.G. Geveke, 'Imagineering the Future', in: *Militaire Spectator* 187 (2018) (12) 622-637.

krijgsmacht die toekomstvast is in het licht van alle technologische ontwikkelingen.

Adaptieve krijgsmacht en de noodzaak tot verandering

De afgelopen jaren zijn er diverse rapporten verschenen over de noodzaak van een wendbare militaire organisatie die in staat is zich snel aan te passen aan de dynamiek in de omgeving. Defensie heeft mede op basis daarvan het concept van de 'adaptieve krijgsmacht' omarmd en er zijn tal van initiatieven genomen om tot meer en snellere innovatie te komen. Zo zijn kennis- en innovatieagenda's verschenen. Ook zijn 'innovation-hubs' en 'innovatie-cellen' gelanceerd, onder aanvoering van een eenheid met de aansprekende naam Future Relevant Operations with Next generation Technology (FRONT). Er zijn innovatiecoaches aangesteld, cursussen *design-thinking* georganiseerd en nieuwe samenwerkingen met het bedrijfsleven, inclusief *start-ups*, geïntroduceerd, waaronder het creëren van fieldlabs.

In 2018 zijn belangrijke beleidsdocumenten uitgebracht die deze beweging ondersteunen. De Defensienota, de Innovatiestrategie Defensie en de Defensie Industrie Strategie wijzen alle drie op het belang van technologie, onderzoek, ontwikkeling en innovatie.⁷ Ze geven aan dat grote veranderingen nodig zijn. Dat is ook de stellingname in de documenten die de afzonderlijke krijgsmachtonderdelen hebben opgesteld voor de doorontwikkeling van de krijgsmacht.

Seismische schokken

Maar al deze initiatieven en beleidsdocumenten ten spijt, is er voornamelijk nog geen grote verandering van de organisatie, wapensystemen en het optreden van de krijgsmacht voorzien.⁸ De plannen stralen vooral restauratie, vervanging en versterking uit: meer jachtvliegtuigen, nieuwe fregatten, zwaardere gevechtseenheden. Ook in het Nationaal plan defensie-uitgaven ten behoeve van de NAVO, dat de ministers van Defensie en Buitenlandse Zaken in december 2018 uitbrachten om aan te geven hoe Nederland de komende jaren de defensie-uitgaven in de

FOTO DARPA

De samenleving 5.0 is een 'super smart society', met een hoofdrol voor kunstmatige intelligentie

richting van 2 procent van het bruto binnenlands product wil laten groeien, ligt de nadruk op klassieke capaciteiten zoals jachtvliegtuigen, vuurkracht en special forces. Uitzondering is de beoogde investering in het cyber- en informatiedomein.⁹ Uiteraard is dit alles precies wat de NAVO vraagt, maar wanneer in effecten wordt gedacht past bezinning op de vraag met welke capaciteiten die effecten zijn te bereiken. Dat kan ook een heel ander wapenarsenaal zijn dan nu in gebruik is. De lijst van projecten die de komende jaren op stapel staan leest echter vooral als een voortzetting van de huidige krijgsmacht – weliswaar met gebruik van het allernieuwste materieel dat op de markt verkrijgbaar is.

Dat deze koers wordt gevaren mag niet verbazen in een periode waarin na een lange periode van bezuinigingen eerst de basis weer op orde moet worden gebracht. Maar technologische vooruitgang wacht niet tot de krijgsmacht er klaar voor is. Volgens John Allen zorgen de nieuwe technologische ontwikkelingen voor een *seismic shift* op militair gebied, voor 'fundamentally transfor-

7 Defensienota 2018, *Investeren in onze mensen, slagkracht en zichtbaarheid*, Ministerie van Defensie, maart 2018, kamerstuk 34919, nr. 1; *Defensie Industrie Strategie*, november 2018, kamerstuk 31125, nr. 92; *Innovatiestrategie Defensie 'Samen sneller innoveren'*, november 2018, kamerstuk 34919, nr. 28.

8 De recente wijziging van de topstructuur van Defensie kan ook moeilijk als zodanig worden aangemerkt; al biedt die wel meer helderheid over beleidsmatige, uitvoerende en toezichhoudende taken.

9 Ministerie van Defensie, *Nationaal plan defensie-uitgaven ten behoeve van de NAVO*, kamerstuk 28676, nr. 308, december 2018.

mative changes in the way war is waged'.¹⁰ In zijn visie zijn deze slechts vergelijkbaar met het ontstaan van de cavalerie, de uitvinding van de musket en de combinatie van tanks en radio bij de uitvoering van de Blitzkrieg.

Zulke seismische schokken vragen om een seismische aanpassing van de organisatie, dat is althans de opvatting die veelvuldig kan worden aangetroffen bij auteurs die schrijven over technologische revoluties. Salim Ismael en Yuri van Geest wijzen er in hun boek *Exponentiële organisaties* bijvoorbeeld op dat de meeste organisaties – ook Defensie is hierin herkenbaar – zijn gebaseerd op lineair denken (top-down management, hiërarchische opzet, strategische planning gebaseerd op het verleden, weinig flexibele processen, veel werknemers, eigen assets), terwijl de huidige technologische

ontwikkelingen vragen om een niet-lineaire manier van organiseren.¹¹ Ze illustreren dit met de ondergang van bekende ondernemingen als Kodak en Nokia, die niet tijdig de omslag hebben gemaakt, en met de opkomst van allerlei internetplatforms zoals Uber, AirBnB en Amazon.

Ook bij defensie-experts zien we deze opvatting terug. Zij wijzen er bijvoorbeeld op dat de 'Napoleontische' stafstructuur die hedendaagse krijgsmachten nog altijd hebben, niet past bij het toekomstige gevechtveld: te bureaucratisch, te gelaagd, en te verzuimd om de enorme volumes aan informatie die oorlogvoering in het digitale tijdperk vraagt te kunnen verwerken.¹² Deze auteurs pleiten ervoor dat krijgsmachten radicaal transformeren, om zo minder vatbaar te zijn voor ontwrichting door technologie en beter in staat zijn om van nieuwe technologie te profiteren.

Innovatie en transformatie

Maar hoe haalbaar is zo'n radicale omslag voor de Nederlandse krijgsmacht? Wetenschappelijk

10 Allen, 'On Hyperwar', 31.

11 S. Ismael, Y. van Geest, *Exponentiële organisaties* (Amsterdam, Business Contact, 2015).

12 M.G. Dana, 'Future War: Not Back to the Future', <https://www.warontherocks.com>, 6 maart 2019.

onderzoek naar organisatieverandering (in de Angelsaksische landen *organizational change*, of kortweg *change* genoemd) stemt op dat punt niet erg hoopvol.

In dat onderzoek wordt vaak een onderscheid gemaakt tussen enerzijds geplande en ongeplande veranderingen en anderzijds innovatie en transformatie.¹³ Men komt dit ook tegen in studies naar verandering van krijgsmachten, bijvoorbeeld in het bekende boek *Winning the Next War* van Stephen Rosen.¹⁴

Innovaties of evoluties zijn dan geleidelijke (incrementele, oppervlakkige) aanpassingen van de organisatie aan de omgeving. Dit betreft de dagelijkse gang van zaken in een organisatie, bij Defensie de introductie van nieuwe wapensystemen of logistieke middelen, of het oprichten van nieuwe overlegvormen. Dit is de meest voorkomende vorm van organisatieverandering: 'No doubt, more than 95% of organizational changes are evolutionary'.¹⁵

-
- 13 Voor een overzicht zie J.I. Porras, P.J. Robertson, 'Organizational Development: Theory, Practice, and Research', in: M.D. Dunette, L.M. Hough (eds.), *Handbook of Industrial and Organizational Psychology* (Palo Alto, Consulting Psychologists Press, 1992) 719-822, 722.
 - 14 S.P. Rosen, *Winning the Next War. Innovation and the Modern Military* (Ithaca, Cornell University Press, 1991).
 - 15 W.W. Burke, *Organization Change. Theory and Practise*, (Thousand Oaks, Sage Publications, 2002) 67.

Een zwerm drones. Volgens John Allen zorgen nieuwe technologische ontwikkelingen voor een fundamenteel andere manier van oorlogvoeren

FOTO U.S. DEPARTMENT OF DEFENSE

Transformaties of revoluties daarentegen zijn radicale (schoksgewijze, fundamentele) veranderingen. Dan gaat het over een verandering van de 'basisconfiguratie' van een organisatie: de strategie, de structuur, de wijze waarop besluitvorming is georganiseerd, het leiderschap, de cultuur en wijze waarop de organisatie reageert op de omgeving.¹⁶

Het onderscheid tussen innovatie en transformatie vormt in managementhandboeken de basis voor het propageren van veranderstrategieën die een incrementele dan wel een radicale verandering inhouden.

Verknoping, isomorfie en draagvlak

Het volgen van een strategie van radicale transformatie is voor Defensie een weinig aantrekkelijke optie. Daarvoor is alleen al de verknoping binnen het NAVO-bondgenootschap en met omliggende landen te groot. Zo vergeleek de Commandant der Strijdkrachten vorig jaar de structuur van 414 Tankbataljon, een gemixt Duits-Nederlands tankbataljon, met een matroesjkapop.¹⁷ Een Nederlandse compagnie met Duitse Leopard 2-gevechtstanks is onderdeel van een Duits tankbataljon, dat op zijn beurt deel uitmaakt van een Nederlandse brigade die onder het commando van een Duitse divisie valt. Bij deze 'diepe' vorm van integratie zijn procedures en techniek volledig op elkaar afgestemd.¹⁸ Nederland kan door zulke vergaande verknoping niet zomaar zijn eigen weg kiezen.

Verder verwacht de NAVO een zekere isomorfie van landen in wapensystemen, commandostructuren en doctrines. Het is de vraag of dat veel ruimte laat voor een radicale transformatie. Die ruimte is zeker beperkt nu Nederland, net als veel andere landen, nog niet voldoet aan de NAVO-norm voor defensie-uitgaven en het bondgenootschap de nodige *short-falls* aan capaciteiten signaleert.

Ook kan de grote *legacy* van sensor-, wapen- en informatiesystemen waarover Defensie beschikt – en de hoge daarmee verbonden *sunk costs* – niet straffeloos (althans niet zonder grote desinvesteringen) overboord worden gezet.

Ten slotte is het ambtelijke en politieke draagvlak, dat voor zo'n grote veranderoperatie vereist is, niet vanzelfsprekend. Zonder een voelbare dreiging, grote crisis of reeds voltrokken ramp is het moeilijk om ingrijpende beslissingen te nemen. De krijgsmacht kan ook

16 C.J.G. Gersick, 'Revolutionary Change Theories', in: *Academy of Management Review* 16 (1991) 10-36.

17 'Duitsland en Nederland integreren als een Matroesjkapop', nieuwsbericht op <http://www.defensie.nl>, 28 november 2018.

18 Zie ook de recente plannen voor de digitale integratie van de Duitse en Nederlandse krijgsmachten. Ministerie van Defensie, nieuwsbericht 26 juni 2019.

Voertuigen van 414 Tankbataljon, de 'matroesjkapop'

FOTO MCD, GERBEN VAN ES

niet zomaar even 'gesloten' worden om de zaak grondig te verbouwen. Bovendien zijn de resultaten van zo'n verbouwing ongewis. De kosten van een veranderoperatie laten zich wellicht nog wel uitrekenen, welke krijgsmacht men er voor terugkrijgt en welke (militaire) risico's men daarmee loopt, is niet met zekerheid te zeggen.

Aan de andere kant loopt de krijgsmacht met louter incrementele aanpassingen wellicht nog grotere risico's, zoals het delven van het onder-

spit tegen tegenstanders die wel of nog sneller van technologische ontwikkelingen weten te profiteren.

Transformatiestrategie: diepte, reikwijdte en snelheid

Wat betekent dit dilemma voor de veranderstrategie die Defensie moet volgen? Daarvoor is het goed om te kijken naar het verschil in diepte, reikwijdte en snelheid van veranderstrategieën. Qua diepgang betreft een incremen-

Alle wapensystemen en OPCO's moeten veranderen, door de benodigde samenwerking in joint optreden

FOTO MCD, JAN DIJKSTRA

tele veranderstrategie alleen het verbeteren van structuren, procedures of werkwijzen (*first order change*), terwijl een radicale transformatie-strategie ook de onderliggende waarden van werknemers en de logica van de organisatie raakt (*second order change*). Wanneer een organisatie bovendien de wijze van veranderen weet te veranderen (*third order change*), dan komt duurzame ontwikkeling in beeld.¹⁹

In deze terminologie is de introductie van de F-35 – vanuit het oogpunt van voorbereid zijn op *hyperwars* – een *first order change* (want vindt plaats binnen de bestaande logica van het Commando Luchtstrijdkrachten). Geheel onbemand vliegen of vliegen met autonome drone-zwermen zou een *second order change* zijn (want vereist het doorbreken van bestaande waarden en mind-sets). Als de verandering nog verder gaat en er bijvoorbeeld samen met kennisinstellingen en bedrijfsleven een dyna-

mische vorm van capability-based defensie-planning ingericht zou worden (die snelle ontwikkeling, productie en implementatie van nieuwe systemen mogelijk maakt), ontstaat een *third order change*.

Behalve meer diepgang kent een radicale transformatiestrategie ook een grotere reikwijdte. Om voorbereid te zijn op *hyperwars* volstaat geen aanpak op kleine schaal: alle wapensystemen en alle operationele commando's moeten veranderen, al was het maar vanwege de onderlinge samenwerking die nodig is voor *joint* optreden. De luchtmacht kan niet voor een radicale veranderstrategie kiezen, terwijl de andere krijgsmachtdelen het huidige pad blijven volgen. De consequenties van de nieuwe technologische revolutie vragen, zoals John Allen bepleit, om een andere manier van kijken, denken en handelen van de héle krijgsmacht.

De vraag is alleen of dit niet een immense effort vraagt en of zo'n strategie ook snel resultaten heeft. Ook radicaal transformeren kan, tenzij in geval van grote crises, een langdurig (en kostbaar) proces zijn.²⁰

19 C. Argyris, D.A. Schön, *Organizational Learning II: Theory Method and Practice* (Reading MA, Addison Wesley, 1996) 25.

20 A. Levy, U. Merry, *Organizational Transformation* (New York, Praeger, 1986) 296.

Bureaucratie, bureaupolitiek en de military mind

De sleutel om diepgaande, brede en snelle verandering te bereiken is de bereidheid daartoe van mensen in de organisatie. Krijgsmachten worden vaak als weinig verandergezinde organisaties bestempeld, zeker waar het gaat om aanpassingen door nieuwe technologie en de acceptatie daarvan door militaire leiders. Van dat laatste bestaan vele historische voorbeelden, variërend van generaal George Custer die tijdens de Amerikaanse Burgeroorlog het machinegeweer niet gebruikte (omdat hij bang was dat het zware wapen hem zou vertragen) tot maarschalk Ferdinand Foch die vliegtuigen leuk speelgoed vond maar niet van militair nut achtte.

Redenen voor het gebrek aan veranderingsbereidheid van krijgsmachten worden, naast gebrek aan acceptatie door leiders, vaak gezocht in het bureaucratistische karakter van deze organisaties, algemeen veronderstelde menselijke

weerstand tegen verandering, de inherent conserverende werking van militaire doctrines en de verwantschap die elke generatie militairen voelt met eerdere generaties en hun technologie en die daar niet te veel van wil afwijken. Ook wordt wel gewezen op de van oudsher aanwezige 'stammenstrijd' tussen de krijgsmachtdelen die van elke verandering van de gehele krijgsmacht een bureaupolitieke en energieslurpende bezigheid maakt.

Volgens Rosen zijn krijgsmachten zelfs 'designed not to change', omdat militairen hun gehele carrière in die organisatie doorbrengen en zodoende de personificatie worden van het gevestigde systeem van regels en procedures.²¹ Nielsen brengt op dat krijgsmachten, in tegenstelling tot veel andere organisaties, in de meeste gevallen niet elke dag worden 'getest'

21 Rosen, *Winning the Next War*, 2.

'Continue transformatie' paart krachtig leiderschap aan verandering van onderop

FOTO MCD

Continue transformatie is géén compromis, maar een strategie die het beste van twee werelden combineert

— er is geen permanente oorlogssituatie — waardoor kiezen voor een andere organisatievorm als een ‘irresponsible gamble’ wordt gezien, zeker als het een radicaal andere vorm met onbewezen technologie zou zijn.²² En dan zijn er nog auteurs die suggereren dat de *military mind*, zoals ooit omschreven door Samuel Huntington in *The Soldier and the State*,²³ niet goed verenigbaar is met de *innovative mind* die is vereist om nieuwe technologie in te voeren.²⁴

Tussen evolutie en revolutie

Een radicale transformatiestrategie die een diepgaande verandering betreft, de hele krijgsmacht raakt en ook nog eens snel gerealiseerd kan worden, lijkt hierdoor in praktische zin niet te verwezenlijken. Een snelle en diepe verandering is alleen op kleine schaal realistisch; een

snelle en grootschalige verandering zal alleen de oppervlakte raken en een diepe en grootschalige verandering zal door allerlei intern verzet (het ‘immuunsysteem’ van de organisatie) heel lang duren.

Een uitweg hieruit is wat Weick en Quinn, maar bijvoorbeeld ook Argyris en Schön, *continuous transformation of continuous change* noemen.²⁵ Het is een middenweg tussen incrementele verandering, die alles op zijn beloop laat, en radicale transformatie, die alles overhoop haalt. In de literatuur over andere weerbarstige vraagstukken die om grote veranderingen van organisaties vragen, zoals de opwarming van de aarde en de vermindering van de biodiversiteit, wordt zo’n strategie aanbevolen.²⁶ Het lijkt ook voor Defensie een vruchtbaar draaiboek. Het past bovendien goed bij het eerder genoemde gedachtegoed van de adaptieve krijgsmacht.

Hoewel gepresenteerd als een middenweg, is continue transformatie géén compromis, maar een strategie die het beste van twee werelden combineert, een idee dat ook wordt gehanteerd in het IT-domein, waar men spreekt over ‘bimodale’ innovatie, en in onderzoek naar organisatorische wendbaarheid, waar het ‘ambidexteriteit’ of ‘tweebenigheid’ heet.²⁷ Het is geen compromis in leiderschap: de strategie van continue transformatie paart krachtig leiderschap aan het stimuleren van verandering van onderop. Een recept voor technologische compromissen is het evenmin. Krijgsmachten die keuzen over nieuwe technologie vermijden, eindigen vaak met hybride oplossingen die de voordelen van de oude noch van de nieuwe technologie genieten. Zo werden marineschepen halverwege de negentiende eeuw uitgerust met zeilen én met stoomturbines. Deze zogeheten *screw-sloops* bleven nauwelijks tien jaar in de vaart, omdat ze alras voorbij werden gestreefd door snelle stoomschepen zonder de ballast van de zeilen.²⁸ Een strategie van continue transformatie vraagt nu juist wél om heldere keuzen. Net als bij radicale transformatie is het centraal stellen van een visie een belangrijk uitgangspunt van deze strategie. Het kan voorkomen dat de ‘verslimming’ van de krijgsmacht dezelfde kant op gaat als de ‘verstoming’ van zeilschepen

22 S.C. Nielsen, *An army transformed: the US Army's Post-Vietnam Recovery* (Carlisle, Strategic Studies Institute U.S. Army War College, 2010) 12.

23 S.P. Huntington, *The Soldier and the State. The Theory and Politics of Civil-Military Relations* (Cambridge, Harvard University Press, 1957).

24 B. de Wees, ‘The Military Mind in the Age of Innovation’, <http://www.thestrategybridge.org>, 9 augustus 2016.

25 K.E. Weick, R. Quinn, ‘Organizational Change and Development’, in: *Annual Review of Psychology* 50 (1999) 361-386; C. Argyris, D. Schön, *Organizational Learning: A Theory of Action Perspective* (Reading MA, Addison-Wesley, 1978).

26 C.J.A.M. Termeer, *Vital Differences. On public Leadership and Societal Innovation* (Wageningen, Wageningen University, 2007).

27 A. Herder, H. Duijnhoven, J. Sassen, *Theorie en praktijk van ambidexteriteit voor de Nederlandse Defensieorganisatie* (Soesterberg, TNO, 2017).

28 N. Kollars, D. Hodges, ‘Building Modern Screw-Sloops?’, in: <https://www.warontherocks.com>, 13 maart 2019.

Figuur 1 Verschillen tussen veranderstrategieën

Strategie → Kenmerken	Incrementele Verandering	Radicale Transformatie	Continue Transformatie
Doelen	Kleine en oppervlakkige veranderingen van de organisatie realiseren	Een grote en diepgaande verandering van de organisatie realiseren	Voortdurend kleine maar diepgaande veranderingen van de organisatie realiseren
Visie op de organisatie	Organisaties ondergaan regelmatig een verandering, zijn niet opgewassen tegen disruptieve externe ontwikkelingen	Organisaties zijn inert, er zijn veel weerstanden tegen verandering, aanpassing aan disruptieve externe ontwikkeling vraagt om een radicale ommezwaai	Organisaties veranderen voortdurend, door cumulatie van emergente veranderingen is aanpassing aan disruptieve externe ontwikkelingen mogelijk
Veranderproces	Lopende operatie uitvoeren, bijsturen en aanpassen op externe verandering	Visie formuleren op toekomst, verandertraject en planning uitwerken, targets stellen, monitoren	Visie formuleren op toekomst, voorwaarden scheppen, veranderingen bijsturen
Rol van het topmanagement	<i>Muddler Through</i>	<i>Prime Mover</i>	<i>Sense Maker</i>

anderhalve eeuw geleden. Maar in tegenstelling tot radicale transformatie maakt een strategie van continue transformatie gebruik van de aanwezige veranderkracht in de organisatie in plaats van het veranderproces van bovenaf op te leggen.

Strategie van continue transformatie

De strategie van continue transformatie is gebaseerd op het uitgangspunt dat fundamentele veranderingen van organisaties mogelijk zijn door reeksen van kleine, maar diepgaande, stappen.²⁹ Het grote verschil met een incrementele of een radicale transformatiestrategie is dat een strategie van continue transformatie 'emergente' veranderingen binnen een organisatie op gang probeert te brengen, in een bepaalde richting te sturen, of te versnellen. Bij een incrementele veranderstrategie hebben veranderingen vaak hun eigen beloop zonder veel sturing, terwijl bij een radicale transformatiestrategie de verandering geheel door het topmanagement wordt opgelegd, gemonitord en gestuurd.

De visie op de organisatie is ook een andere. Incrementalisten menen dat elke organisatie regelmatig veranderingen moet ondergaan om

goed aangesloten te blijven op externe ontwikkelingen. Op disruptieve veranderingen in de omgeving hebben zij echter geen antwoord. Voor radicalisten zijn organisaties inherent inert. Sturing is nodig om verandering te bewerkstelligen; hoe disruptiever de externe ontwikkelingen, hoe disruptiever de veranderaanpak. Degenen die continue transformatie voorstaan zien dat elke organisatie leert en zichzelf voortdurend aanpast. Als dat een cumulatief proces is, zijn organisaties ook bestand tegen disruptieve externe ontwikkelingen, of weten ze deze zelfs vóór te zijn.

Het management – in het geval van de krijgsmacht de topstructuur van Defensie – is bij een incrementele veranderstrategie primair gericht op de lopende operatie en doet aan *muddling through* waar het verandering betreft.³⁰ Bij radicale transformatie is het topmanagement juist de *prime mover* die de transformatie creëert en realiseert. Bij continue transformatie, tot slot, is het topmanagement vooral een *sense maker* die

29 Zulke stappen worden ook wel small wins genoemd, second order changes, ter onderscheid van quick wins, die first order changes zijn. K.E. Weick, Small Wins, 'Redefining the Scale of Social Problems' in: *American Psychologist* 39 (1984).

30 Naar C.E. Lindblom, 'The Science of "Muddling Through"', *Public Administration Review* 19 (1959) (2) 79-88.

'Freeze': voorwaarden scheppen en verandering formuleren

FOTO MCD, EVA KLIJN

aanwezige veranderingen bijstuurt in de richting van een duidelijk geformuleerde visie.³¹ Een samenvatting van de verschillen tussen de veranderstrategieën staat in figuur 1.

In boeken over verandertrajecten, zoals het veel geciteerde boek *Leading Change* van John Kotter, wordt verandering vaak voorgesteld als een planbaar proces dat verschillende stadia doorloopt, meestal geïnspireerd op het gedachtegoed van Kurt Lewin, en waaraan krachtig leiding moet worden gegeven.³² Volgens Lewin verloopt een verandering idealiter volgens het stramien: *unfreeze* (het creëren van een noodzaak of urgentie tot verandering), *movement* (de ver-

andering realiseren) en *refreeze* (het borgen van de resultaten van de verandering in systemen).³³

Ook bij een strategie van continue transformatie wordt sterk leiderschap gevraagd, alleen is het handelingsrepertoire anders. Bij continue transformatie zijn management-interventies gebaseerd op de gedachte dat mensen, organisatieonderdelen en netwerken in de praktijk al voortdurend bezig zijn met aanpassingen aan hun omgeving. Ze hoeven dus helemaal niet *unfrozen* te worden. Het vraagstuk is veeleer het bijsturen van deze kleine aanpassingen om tot *small-wins* te komen. Weick en Quinn vatten hun alternatieve repertoire samen door de fasering van Lewin om te draaien: (1) *freeze*: het scheppen van de juiste voorwaarden om *small-wins* te realiseren; (2) *rebalance*: het vergroten van de kans dat kleine veranderingen resulteren in een grote verandering; en (3) *unfreeze*: bevorderen dat de organisatie blijft improviseren, leren en vernieuwen.³⁴

31 Weick, Quinn, *Organizational Change*, 366.

32 J.P. Kotter, *Leading Change* (Boston, Harvard Business School Press, 1996).

33 K. Lewin, 'Frontiers in Group Dynamics', in: D. Cartwright (ed.), *Field Theory in Social Science* (London, Social Science Paperback, 1947).

34 Weick, Quinn, *Organizational Change*, 379.

Alle interventies in deze drie fasen zijn gericht op het bereiken van een situatie waarin de organisatie in staat is om continu te veranderen naar aanleiding van gewijzigde omstandigheden, waaronder de nieuwste technologische ontwikkelingen.

Freeze: voorwaarden scheppen en verandering visie formuleren

De eerste groep van interventies gaat over het mogelijk maken en stimuleren van veranderprocessen in de organisatie. De adaptieve krijgsmacht bestaat al: op allerlei plekken en niveaus zijn mensen bezig met leren en innoveren, ook als het gaat om de nieuwe technologische revolutie. Zo worden door de Concept Development & Experimentation (CD&E) groep van de landmacht drones uitgetest. Bij het Korps Commandotroepen wordt in het programma Invictus de wetenschap ingeschakeld om de prestaties van commando's te verbeteren, bijvoorbeeld door de inzet van *wearables* die permanent de fysieke conditie van militairen meten. In het *fieldlab* Smart Base wordt de industrie uitgenodigd om haar nieuwste technologie te beproeven in een militaire operationele omgeving. Bij de 13e Lichte Brigade in Oirschot is de RAS (Robots and Autonomous Systems)-eenheid opgericht, waar kleinschalig wordt geëxperimenteerd met verschillende onbemande voertuigen.

Het 'bevrozen' van zulke veranderinitiatieven wil zeggen: zorgdragen dat veelbelovende innovaties ook resulteren in échte veranderingen. Daarvoor moet er aan bepaalde voorwaarden zijn voldaan. Beer en Nohria noemen er vier: (1) een richting uitzetten welke verandering wordt beoogd en waarom, waar de organisatie naar toe gaat; (2) niet alleen praten over innovatie, maar mensen stimuleren om daadwerkelijk te experimenteren; (3) goed kijken wat er in de organisatie gebeurt en dat beeld regelmatig bijstellen; en (4) sturing geven met respect.³⁵ Dat laatste benadrukt dat veranderen een inherent sociaal karakter heeft: alleen in situaties waarin (psychologische) veiligheid, vertrouwen, betrouwbaarheid en respect voorop staan, zijn mensen in staat om zich voortdurend aan te passen.

Het interessante is dat het volgens deze auteurs niet belangrijk is uit welke activiteiten een verandertraject precies bestaat, als ze maar aan deze voorwaarden voldoen. In de meeste organisaties – en soms ook bij Defensie waarneembaar – gaat het hier echter al mis: er wordt helemaal geen richting gegeven, de verkondigde koersverandering wordt niet gezien als het antwoord op een probleem, of de beoogde richting is diffuus en geeft mensen geen houvast. Of er wordt wel richting gegeven, maar mensen worden niet in staat gesteld om te experimenteren, er zijn geen middelen beschikbaar, er worden belemmerende bureaucratische regels of procedures opgeworpen (of bestaande regels worden niet weggenomen), er wordt geen aandacht door de top aan de werkvloer geschonken en/of een respectvolle dialoog met medewerkers ontbreekt. In zulke gevallen ontstaat spanning, terugval in oude gewoonten en verzet tegen de verandering die wordt gepropageerd.

Het formuleren van een visie – het uitzetten van een richting zoals Beer en Nohria dat noemen – is randvoorwaardelijk om tot groot-schalige en diepgaande verandering te komen. Bij een strategie van continue transformatie is richting geven niet het formuleren van een vastgepinde 'stip op de horizon'; het werkt meer als een zwerm vogels die wel een richting hebben (het zuiden), maar de plek waar ze uitkomen en de weg ernaartoe wordt bepaald aan de hand van de omstandigheden (wind, roofvogels) en door continue afstemming.

Kunstmatige intelligentie lijkt de kern te zijn van zo'n nieuwe richting. In de jaren '90 van de vorige eeuw kon nog betoogd worden, ook door ondergetekende, dat de toepassingen van kunstmatige intelligentie voor Defensie vooral zouden bestaan uit expertsystemen die de commandant ondersteunen.³⁶ Inmiddels is kunstmatige intelligentie overal aanwezig: niet alleen ter ondersteuning van besluitvorming, maar ook in

35 M. Beer, N. Nohria, *Breaking the Code of Change* (Boston, Harvard Business School, 2000) 232.

36 B.G. Born en H.G. Geveke, 'Kunstmatige intelligentie op het gevechtveld', in: *Militaire Spectator* 161 (1992) (11) 498-508.

FOTO DARPA

De literatuur over hyperwars ziet kunstmatige intelligentie als belangrijkste motor voor militaire slagkracht

wapen- en sensorsystemen. In de literatuur over *hyperwars* wordt kunstmatige intelligentie gezien als de belangrijkste motor voor militaire slagkracht. Landen als de Verenigde Staten, China en de Russische Federatie besteden daaraan dan ook vele miljarden.³⁷ Opvallend is dat Nederland een visie van Defensie op kunstmatige intelligentie vooralsnog ontbeert. Dit is een omissie die snel gerepareerd moet worden, omdat binnen de krijgsmacht nu een noodzakelijk fundament ontbreekt voor veranderinitiatieven op dit gebied.

Rebalance: fixaties wegnemen, koppelen en framen van de verandering

Het scheppen van de juiste voorwaarden voor verandering is alleen maar effectief als mensen en teams bereid en in staat zijn tot reflecteren en leren. Dat is lang niet altijd het geval. Zeker voor organisaties die murw zijn geraakt door

opeenvolgende bezuinigingen en reorganisaties, zoals de Nederlandse krijgsmacht, kan het een hele opgave zijn om basale overtuigingen aan te passen aan de nieuwe eisen, ook al is er meer budget gekomen. Veranderingen in zulke organisaties leiden gemakkelijk tot stagnatie, vertraging en conflict. Dan zijn krachtige interventies nodig *to loosen up the system*, zodat er weer ruimte voor leren en veranderen ontstaat.

Dat vergt wel inzicht in het mechanisme dat de stagnatie veroorzaakt. Dat kan bijvoorbeeld een sociale of cognitieve fixatie zijn.³⁸ Bij een sociale fixatie zijn mensen niet meer in staat te reflecteren op het gedrag van collega's of het management van de organisatie; bij een cognitieve fixatie staan mensen mentaal niet meer open voor het nieuwe. Wanneer zulke fixaties bestaan, zijn mensen niet meer in staat om hun gedrag aan te passen. In dat geval gaan *design workshops* om mensen ervan te overtuigen dat de technologische revolutie gevolgen heeft voor de toekomst van oorlogvoeren, niet helpen. Die zullen dan verworden tot podia om bestaande fixaties te etaleren. In dat geval is het beter om aan 'context-variatie' te doen: het introduceren van nieuwe spelers, nieuwe regels, nieuwe procedures.

Voor een herbalans is het ook nodig om overzicht te scheppen. Veranderingen op één plek, kunnen ook effect hebben op andere plekken in de organisatie. Dit gaat meestal niet vanzelf, al was het maar vanwege het *not invented here*-syndroom. Bovendien is Defensie een grote organisatie; wat in een brigade van de landmacht gebeurt is niet altijd zichtbaar op een fregat, en vice versa. Om het proces van onderlinge 'besmetting' van verandering te versterken, zullen de diverse initiatieven daarom allereerst met elkaar verbonden moeten worden. Dat kan door projecten op te zetten waarin bewust een koppeling wordt aangebracht, bijvoorbeeld een experiment met het 3D-printen van reserveonderdelen, zowel bij de landmacht als bij de marine. Zo kan er over organisatiegrenzen heen van elkaar worden geleerd.

Door diverse initiatieven in de organisatie te voorzien van hetzelfde communicatie-*frame* kan

37 S. de Spiegeleiere, M. Maas, T. Sweijs, *Artificial Intelligence and The future of Defense: Strategic Implications for Small- and Medium Sized Force Providers* (Den Haag, HCSS, 2017).

38 A.A. Voogt, 'Managing of Social Cognitive Configurations in a Multiple Context', in: R.J. in 't Veld, L. Schaap, C.J.A.M. Termeer en M.J.W. van Twist (eds.), *Autopoiesis and Configuration Theory: New Approaches to Societal Steering* (Dordrecht, Kluwer, 1991) 67-77.

dit koppelen worden versterkt. Zoals de luchtmacht aan initiatieven in het eigen krijgsmacht-deel steevast de ondertitel *5th Generation Airforce* meegeeft, kan het helpen om ook voor de krijgsmacht als geheel een passend motto te formuleren voor *storytelling* over successen bij het realiseren van de toekomstvisie, zodat mensen geïnspireerd raken om zelf te veranderen.

Unfreeze: integreren en leren van veranderprojecten

Tot slot zullen alle veranderinitiatieven geïntegreerd moeten worden in de staande organisatie en moet ervoor gezorgd worden dat de organisatie leert van alle veranderingen. Bij het modieuze ‘innoveren langs de rand’ – *scaling from the edge* – wordt dit weleens vergeten.³⁹ Ook als er in de periferie van de organisatie, of buiten de organisatie, een verandering wordt gestart, moet deze worden verbonden met de bestaande praktijk. Zeker in grote organisaties is het aanleggen van dit verband van belang omdat anders verzet ontstaat, er niet kan worden geleerd en de verandering wegebt. Dit is een opdracht voor alle hoofdrolspelers in de nieuwe topstructuur van Defensie. Zij moeten immers het gezicht zijn van de verandering.

Reflectie en besluit

Technologische ontwikkelingen zullen het karakter van oorlog veranderen, met mogelijke *hyperwars* als toekomstbeeld. Om daar goed op voorbereid te zijn, is in dit artikel een strategie van continue transformatie voorgesteld. Dat is een strategie die niet uitgaat van grote masterplannen en dito reorganisaties, maar van kleine, niettemin diepgaande stappen. In deze strategie staat het verandervermogen van mensen in de organisatie centraal en niet het van bovenaf opleggen van een verandering.

Een strategie van continue transformatie vraagt van het topmanagement een heldere visie, niet een gedetailleerd uitgewerkt veranderproces. Het vraagt van leiders ‘not to tell how’ maar ‘to tell how to be’. Zo geformuleerd vraagt continue

Van de Defensietop wordt dus ‘krachtig leiderschap op bescheiden wijze’ gevraagd

transformatie van het strategische niveau eigenlijk niets anders dan wat op tactisch niveau *Auftragstaktik* of *mission command* heet. In de woorden van oud-commandant van de Landstrijdkrachten Mart de Kruif in een interview in dit tijdschrift: ‘Omschrijf de missie, geef vertrouwen en laat los’.⁴⁰ Dat klinkt niet alleen voor militaire missies maar ook voor organisatieverandering van de krijgsmacht gemeenzaam genoeg om mogelijk te zijn.

Van de Defensietop wordt dus ‘krachtig leiderschap op bescheiden wijze’ gevraagd. Niet verordonneren hoe het moet, maar een visie formuleren op de toekomstige krijgsmacht, goede randvoorwaarden scheppen om daar te komen, veranderprojecten in de eigen organisatie koppelen aan de visie en doorbreken van stagnaties. Bij continue transformatie is het hoogste niveau in de organisatie niet de *prime mover* maar de *sense maker*. Het is belangrijk dat de Defensietop de kwaliteiten laat zien die voor een strategie van continue transformatie vereist zijn: reflectievermogen, durven vertrouwen op initiatieven uit de organisatie en beschikken over tijd en geduld.

Voor ongedurige politici, bewindspersonen en commandanten die alles planbaar achten en willen dat er nú water uit de kraan komt, is dit wellicht geen wenkend perspectief. Toch zal deze strategie uiteindelijk de meeste vruchten afwerpen: de krijgsmacht het beste wendbaar houden én overwicht in *hyperwars* het snelst dichterbij brengen. ■

39 W. Bertoen, M. Christern, *Vernieuwen langs de rand. Leidinggeven aan succesvolle transformaties* (Amsterdam, Business Contact, nog te verschijnen, 2019).

40 A. Hoets, A.J.E. Wagemaker, “‘Omschrijf de missie, geef vertrouwen en laat los’”. Mart de Kruif over lessons learned in de militaire professie’, in: *Militaire Spectator* 188 (2019) (4) 194-201.

The King of Yoghurt

The realities of the persistent Libyan conflict

Ever since Qadhafi was removed from the political arena in 2011 Libya has been in chaos. Libya has seen many governments which were unable to stabilise the oil-rich North African country. The international community appears to be divided over the future of Libya. Most recently heavy clashes have broken out in Tripoli between armed groups of self-proclaimed Field Marshal Haftar and the imposed government under Prime Minister Sarraj. Haftar has been advancing towards Tripoli ever since 2015, initially stabilising and consolidating in Cyrenaica, his power base, then neutralising radical elements in the south of Libya, and ending with the Battle for Tripoli. Entering Tripoli with military force must be assessed as a miscalculation lacking any logic. It is likely that Haftar was lured into the fights by his own hubris, encouraged by foreign supporters.

*Col Peter B.M.J. Pijpers**

Refugee camp in Libya. The North-African country is in chaos, thousands of refugees fled UN camps

PHOTO EUROPEAN COMMISSION

'I against my brother. I and my brothers against my cousins;
I and my brothers and my cousins against the world.'
– Arab Bedouin proverb

'All wars should be governed by certain principles, for every war should have a definite object, and be conducted according to the rules of art.'
– Napoleon Bonaparte, Maxim V¹

Libya is in chaos. Warring factions fight for power in Tripoli, 120,000 people are internally displaced, thousands of refugees fled the United Nations (UN) camps and are on the move, and at least a thousand people were killed in recent months.² However, media reports on the situation are contradictory,³ oversimplified, one-dimensional, and the question comes to mind: 'who is fighting whom, and why?'

It is not the first time Libya is in a state of war; the current conflict is the third major strife since 2011, the year Qadhafi was removed from office. Ever since the former Libyan leader's downfall tribe-based strongmen and militias, but also politicians and businessmen, have tried to get 'a piece of the pie' and maintain, or, if possible, expand their power. Allegiances in Libya shift frequently in a pragmatic or opportunistic manner, which is so characteristic of Libyan culture. Anecdotal is the support of dairy maker Al Naseem – the King of Yoghurt – to local forces in their fight against the Qadhafi forces in the 2011 civil war.⁴ However, Al Naseem's leadership was not inspired by the greater good of the Libyan people, but forged a pragmatic alliance to further its business interests.

* In 2019 Colonel (Royal Netherlands Army) Pijpers was appointed to the *EU Liaison and Planning Cell* embedded in the EU Delegation to Libya, located in Tunis. From 2015-2018 he was strategic planner at the EU/EEAS in Brussels, also focusing on Northern Africa. The present article is based on his experiences in Tunis and Brussels and numerous discussions with experts in the Libyan arena, and reflects the personal views of the author. The author thanks H.E. Mr Lars Tummers for his comments on an earlier version.

- 1 Napoleon Bonaparte, *The Officer's Manual. Napoleon's Maxims of War* (Richmond, West&Johnston, 1862) 16.
- 2 UNSMIL, 'United Nations Support Mission in Libya Report of the Secretary-General', vol. 5/2019/682 (2019); UNSMIL, 'Remarks of SRSG Ghassan Salamé to the United Nations Security Council on the Situation in Libya, 29 July 2019' (2019) <https://unsmil.unmissions.org/remarks-srsg-ghassan-salamé-united-nations-security-council-situation-libya-29-july-2019>.
- 3 Nicola Pedde, 'The Gulf and Europe: Libya's Proxy War Is a Web of Conflicting Narratives', *Middle East Eye* (2019) <https://www.middleeasteye.net/opinion/gulf-and-europe-libyas-proxy-war-web-conflicting-narratives>; Libya Desk, 'US, Haftar and the Chronic Case of Fake News in Libya' (2019) 1–8, <https://www.libyadesk.com/news/what-the-us-really-said-to-haftar>.
- 4 See: Nick Carey, 'Libya's Wealthy Use Cash to Take Fight to Gaddafi', *Reuters* (2011) <https://www.reuters.com/article/us-libya-misrata-businessmen/libyas-wealthy-use-cash-to-take-fight-to-gaddafi-idUSTRE76A3A420110711>.

Libyan fighters in the 2011 civil war

PHOTO FLICKR

Part of the problem might be that there is no overarching record of Libyan statehood. Allegiances in Libya stem from the family or tribe; and Libya is a myriad of cities, families, tribes,

religious determinations, political affiliations and ancient feuds long held together by Qadhafi's 'divide and rule' policy and the one communal factor: oil.

-
- 5 Samuel Ramani, 'Outsiders' Battle to Rebuild Libya Is Fueling the Civil War There' (2019) <https://foreignpolicy.com/2019/08/22/outside-battle-to-rebuild-libya-is-fueling-the-civil-war-there/>.
- 6 Issandr El Amrani, 'Chaos in Libya: It's the Oil, Stupid', *International Crisisgroup* (2015) <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/north-africa/libya/chaos-libya-it-s-oil-stupid>; Editorial Board, 'France and Italy Should Lead on Libya', *Bloomberg* (2019); Middle East Monitor, 'Libya Turns into Battleground between France and Italy' (2019) <https://www.middleeastmonitor.com/20190122-libya-turns-into-battleground-between-france-and-italy/>; Federica Saini Fasanotti and Ben Fishman, 'How France and Italy's Rivalry Is Hurting Libya', *Foreign Affairs* (October 2018) <https://www.foreignaffairs.com/articles/france/2018-10-31/how-france-and-italys-rivalry-hurting-libya>; Kay Westenberg, 'Egypt's Security Paradox in Libya', *E-International Relations* (2019) <https://www.e-ir.info/2019/04/08/egypts-security-paradox-in-libya/>; At the time of writing, Egypt was both the Chair of the African Union and of the League of Arab States, which became instrumental for Egypt's ambitions in the region.

The international community is divided on how to assess the current crisis in Libya, let alone on how to solve it. This international fragmentation is based on the same factors that divide Libyan society and hence fuel the conflict, such as politics and religion.⁵ But the international community is also divided because its members use the conflict for national interests, ranging from securing a continuous flow of oil, to gaining more prestige within the European Union, to using the Libya file to strengthen their position as a dominant regional actor.⁶

In recent months heavy clashes have broken out between regular and irregular forces affiliated to

the Libyan National Army (LNA) of Field Marshal (FM) Haftar⁷ and forces linked to the Government of National Accord (GNA), headed by Prime Minister (PM) Sarraj.⁸ These clashes, however, should not be taken as mere skirmishes between armed factions, or as an insurgency trying to overthrow the government. The conflict in Libya is a kaleidoscopic overlay of conventional, irregular and information warfare, in which the military instrument of power coalesces with political, economic and societal dynamics.

This raises the question whether the campaign of the apparent aggressor in the current fighting in Tripoli, Haftar, is a deliberate action or a hodgepodge of flukes and coincidences at the whim of actors in neighbouring countries.

The goal of this article is to analyse the most recent crisis in Libya following the LNA campaign to take Tripoli and to assess the strategy behind the LNA campaign and the positions of relevant international stakeholders.

The main question is whether the LNA, up until the Battle for Tripoli which started on 4 April 2019, pursued a more or less coherent objective following military logic. From a military point of view, the Battle for Tripoli itself is ill-focused and lacks purpose and intent. The reason behind this could lay in the fact that taking Tripoli by force was not the initial intent of the LNA, which was lured into it by foreign regional actors whose own national interests prevailed over Libyan goals.

In order to understand the complex Libyan constellation, the article first describes the Libyan societal and political landscape.⁹ After that, the military campaign of the LNA towards Tripoli will be analysed in three phases: the operation to secure the homeland lasting until December 2018; the Southern campaign from December 2018 – April 2019; and the Battle for Tripoli starting on 4 April 2019. An assessment will be made whether or not the LNA advance can be labelled as a deliberate military campaign,¹⁰ and what the role of external actors is in the purpose and cause of the conflict. The article concludes with a prudent outlook on the way ahead.

The kaleidoscopic environment

This paragraph distinguishes the layers within Libyan society. The core message is that the various layers are intertwined. Analysing individual persons or groups, including regularly changing allegiances and loyalties never stems from just one perspective such as religion or tribe.¹¹

The societal landscape

Libya originates from an old Roman colony centred around Tripoli, which was a pre-Roman ancient city established in the 7th century BC by

Map 1 The three regions of Libya

- 7 The official rank of Haftar is that of Lieutenant-General, though he was promoted Field Marshal on 14 September 2016 by the HOR after the capture of the oil facilities near Sirte. Though the legitimacy of the HOR is disputed, for the remainder of the article Haftar's rank will be that of 'Field Marshal'.
- 8 BBC news, 'Libya Crisis: Clashes Erupt South of Capital Tripoli' (2019) <https://www.bbc.com/news/world-africa-48000672>.
- 9 For the history of the Libyan people see e.g. John L Wright, *Libya: A Modern History* (London [etc.] Croom Helm, 1981); or Albert Hourani, *A History of the Arab Peoples* (Cambridge, Mass: The Belknap Press of Harvard University Press, 1991).
- 10 NATO and Netherlands strategic doctrine will serve as benchmark.
- 11 For a comprehensive overview see also: Bertelsmann Stiftung, 'BTI 2018 Country Report - Libya' (2018) 37, [https://doi.org/10.1016/S0248-8663\(99\)83091-4](https://doi.org/10.1016/S0248-8663(99)83091-4).

Phoenicians.¹² Under Italian colonial rule in the early 20th century the three regions, Tripolitania, Fezzan in the south, and the eastern region of Cyrenaica, were united in the Kingdom of Libya.

Though a united country on paper, Libya is a constellation of some 140 Arab and non-Arab tribes. The Arab tribes are dominant both in number and in power.¹³ The main non-Arab tribes are the Tebu in the south and the Touareg in the southwest of the country, who co-exist without being allies.¹⁴ Qadhafi's policy of

'divide-and-rule' was to provide privileges and domains of power to tribes, if need be also to non-Arab ones, to balance off their differences.

Where religion is concerned, nearly all Libyans are Sunni Muslims.¹⁵ Due to external influences and recent religious exegeses, more radical interpretations of the Muslim scripture and jurisprudence have emerged, such as that of the Muslim Brotherhood and the Salafi-Madkhali.¹⁶ Though these interpretations may give rise to radicalism, in general Libyans are not radical in their religious beliefs, causing the failure of the establishment of the Caliphate of ISIL (Daesh) in Libya.

The Libyan economy is founded on oil and gas, administered by the state-owned National Oil Company. Revenues of the crude oil exports are received by the Central Bank of Libya, which manages and allocates the funds, giving it a powerful position. Exponents of the policy of divide-and-rule are the state salaries and subsidies. Libyans hold positions in all state agencies and receive salaries, whereas the actual work is done by other Arab (Egyptian) citizens at managerial level and African and Asian workers at executive level.¹⁷ An important incentive to appease the population is the subsidies on basic goods like olive oil, flour and refined petrol. The system of subsidised goods still exists today, and consumes more than half of the Libyan budget.¹⁸ Subsidised goods, especially refined petrol, combined with the flexible exchange rate of the Libyan Dinar, are the impetus for large-scale corruption undermining the economy.¹⁹

The political landscape

After its independence in 1951 Libya was an inconspicuous North African country, until the discovery of oil in 1955. By 1959 large concessions were given to Esso, Mobil and other oil companies, after which the king was seen as a marionette providing the national wealth to European powers at bargain prices. Already in 1964, but finally in 1969, King Idris – tired of the constant political feuds – wanted to abdicate. As there was no natural successor, King Idris' nephew Prince Hassan Rida was to become king on 2 September.²⁰ A group of young officers, led

-
- 12 The name Tripoli, or Tarabulus in Arab, stems from the amalgamation of three cities – or polis – alluding to the Greek-Phoenician rather than Roman origin of the city. The cities are Oea, Sabratha and Leptis Magna.
- 13 The largest and most influential tribes are the pre-Arab Amazigh or Berbers, the Beni Hilal and Beni Salim. See: Asharq Al-Awsat and Abdulsattar Hatitah, 'Libyan Tribal Map Network of Loyalties That Will Determine Gaddafi's Fate', CETRI, (2011) <https://www.cetri.be/Libyan-Tribal-Map-Network-of?lang=fr>.
- 14 Both tribes move freely in neighbouring countries Sudan, Mali, Niger and Algeria due to the lack of physical borders in the south. But, there are ancient feuds related to linkages to Qadhafi and more recently to Daesh. See also: Home Office, 'Country Policy and Information Note Libya: Ethnic Minority Groups' (2019) https://www.ecoi.net/en/file/local/1457764/1226_1550070539_libya-ethnic-groups-cpin-v3-0-february-2019.pdf.
- 15 About 97 per cent are Sunni Muslims. In Libya the Maliki led by Grand Mufti Al Ghariani and Ibadi Madhabs are dominant schools.
- 16 International Crisis Group, 'Addressing the Rise of Libya's Madkhali-Salafis. Middle East and North Africa Report N°200 |' (April 2019) <https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/200-libyas-madkhali-salafis.pdf>.
- 17 The Libyan economy under Qadhafi was highly dependent on a foreign workforce. After the fall of Qadhafi and the start of the migration crisis, numerous foreign workers blurred the figures of migrants stuck in Libya. See: Tom Westcott, 'In Libya, Hard Economic Times Force Migrant Workers to Look Elsewhere', *The New Humanitarian* (2019) <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2019/02/18/libya-hard-economic-times-force-migrant-workers-look-elsewhere>; Amanda Sakuma, 'Damned for Trying', *Msnbc* (2018) 1–5, <http://www.msnbc.com/specials/migrant-crisis/libya>.
- 18 Aidan Lewis, 'Libyan Oil Revenues up Sharply in 2017, Budget Deficit Halved', *Reuters* (2018) <https://www.reuters.com/article/libya-economy/libyan-oil-revenues-up-sharply-in-2017-budget-deficit-halved-cenbank-idUSL8N1P027T>.
- 19 Libya produces and exports crude oil but has limited refinery capacity and must import refined petrol. The latter is heavily subsidised and therefore smuggled to neighbouring countries in large quantities. On top of that the difference between the official and the black-market exchange rate can accrue to a nine-fold. Buying dollars or acquiring letters of credit in US dollars from the Central Bank of Libya and then reselling them on the black market can accumulate wealth.
- 20 There are numerous versions of the abdication of King Idris. One states that the Libyan ally, the US, thought the Crown Prince incompetent and staged a *coup d'etat* itself supported by high ranking Libyan officers. A group of young officers (which included Haftar) found out and staged an ad-hoc coup preventing this while getting rid of the King, his incompetent successor, the old military clique and US/CIA involvement.

Map 2 The political landscape of Libya

by Captain Qadhafi, prevented the succession by starting a *coup d'état* and on 1 September 1969 the Libyan Republic was born. A period of relative stability commenced.

After Qadhafi's fall in 2011 a National Transitional Council was formed which ruled until the elections of July 2012, when a new legislative council – the General National Congress (GNC) – was elected to replace it. The GNC had an Islamist agenda propagating a state religion and anti-Western sentiment; it consisted of the so-called revolutionaries,²¹ Misratan stakeholders and Berbers. In March 2014 the GNC announced that after the June 2014 elections it would transform into a genuine Parliament: The House of Representatives (HOR).

The GNC, and the government it elected, proved weak and unable to establish stability and security in Tripoli. This not only resulted in the prolonged existence of the armed militias that had been created after the civil war of February 2011, but even empowered these militias by incorporating them into the security structure, with mixed results.²² The power of the militias,

but also the rule of the Islamists in the GNC provoked reactions, most prominently from military commander Khalifa Haftar. Haftar started Operation Dignity in May 2014 to get rid of the Islamist factions in Cyrenaica, mainly Benghazi. Shortly afterwards, troops participating in Operation Dignity even stormed the premises of the government in Tripoli. On top of that, or maybe due to that, the Islamists lost the 2014 elections. Many new lawmakers, now members of the HOR, were moderate federalists, nationalists and secularists – hence favourable to Haftar's Operation Dignity. To counter Operation Dignity, the Islamists inceptioned Operation Dawn and, after retaking Tripoli in August 2014, reinstalled the GNC and ousted the HOR, which then settled in Tobruk. From that moment on Libya had two governments: the Islamist GNC in Tripoli, supported by Turkey and Qatar, and the nationalist HOR in Tobruk, endorsed by Egypt and the United Arab Emirates (UAE).²³

After long negotiations, a UN-brokered political agreement was signed in December 2015 in Skhirat, Morocco, that would herald a new era in Libyan politics.²⁴ The Libyan Political Agreement (LPA) incorporated both the HOR – as the new Parliament – and the GNC – as the main advisory body.²⁵ With the LPA a nine-person Presidential Council was set up and the Chairman of that Council, the non-aligned Mr Fayez Al-Sarraj, also became the new Prime Minister of the Government of National Accord (GNA). The LPA and the GNA were unanimously welcomed by the UN Security Council.²⁶ Unfortunately, the LPA never gained momentum²⁷ and with the emergence of a new governmental body (the GNA) and the unwillingness of the GNC and the HOR to hand over power, Libya now had three governments.²⁸

The real power of the Government of National Accord never extended beyond the metaphorical Naval Harbour in Tripoli, where Sarraj landed on 30 March 2016.²⁹ Despite some international support from former GNC supporters, the inability to exert power in Libya forced the GNA to turn to the Tripoli armed militias to sustain its powerbase. The Tripoli militias in turn were

-
- 21 Those tribes and families that first stood up against the Qadhafi regime on 17 February 2011.
- 22 Amnesty International, 'Rule of Law or Rule by Fear?' (2012) https://www.amnesty.nl/content/uploads/2016/12/libya__rule_of_law_or_rule_of_militias_.pdf?x43196%25252525252520.
- 23 The legality of both GNC and HOR has been questionable as neither is based on a genuine popular vote. In Libya the parliaments (lawmakers) are more powerful than the governments (executives) since the former nominally represent the people in all its diversity. Therefore, it is customary to speak about the HOR rather than the Al Thinni government. The current GNA is a mere government without a Parliament and thus has no basis of popular legitimacy for the Libyans.
- 24 'Libyan Political Agreement', no. December (2015), [https://unsmil.unmissions.org/sites/default/files/Libyan Political Agreement - ENG .pdf](https://unsmil.unmissions.org/sites/default/files/Libyan%20Political%20Agreement%20-%20ENG.pdf).
- 25 The 'High Council of the State'.
- 26 United Nations Security Council, 'Resolution 2259' (2015) https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/page/?ctype=Libya&cbtype=libya#038;cbtype=libya.
- 27 International Crisis Group, 'The Libyan Political Agreement : Time for a Reset', no. November (2016) <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/north-africa/libya/libyan-political-agreement-time-reset>.
- 28 One could even, in an anecdotal fashion, argue that in the heyday of ISIL in Libya (late 2015, 2016) the nascent Caliphate would count as the fourth government in Libya. See also: Mattia Toaldo and Mary Fitzgerald, 'A Quick Guide to Libya's Main Players', no. December (2016) https://www.ecfr.eu/page/-/Lybias_Main_Players_Dec2016_v2.pdf.
- 29 See: <https://www.reuters.com/article/us-libya-security-politics-idUSKCN0W11CG>.

influenced by Misratan revolutionaries and Islamists which pushed Sarraj into the GNC corner, thereby antagonising the HOR and its proponent Haftar. In 2017/2018 the political landscape therefore veered back to a bipolar system: Sarraj and the Islamists in Tripolitania, and the HOR with Haftar in Cyrenaica.³⁰

The military landscape

Libya's *de facto* security structure is based on militias without any form of civilian oversight. To make the situation worse, the military and police personnel that were on the pre-2011 payroll still get paid while serving in the militias in the east and west. In effect, both warring factions in the current Battle for Tripoli are being paid by the state.

The two main elements of the armed groups are the armies and the Tripoli militias. Both the GNA and the HOR have a nominal army: the Libyan Army versus the Libyan *National Army* commanded by Haftar.³¹ Though Haftar claims

to have an Army and Air Force of 100,000 people they are in fact, like the GNA Libyan Army, a conglomerate of loosely affiliated militias.

The most relevant four militias are Tripoli-based, united in the Tripoli Protection Force (TPF) and controlling Tripoli city and the ministries in their territory.³² Sarraj is dependent on these militias to stay in power. Despite this, the allegiance of the TPF can hardly be called

-
- 30 Due to the decline of ISIL world-wide the number of ISIL fighters in Libya has also reduced significantly, though pockets of fighters still exist.
- 31 From old, the LNA is the official (de jure) armed force of Libya and Haftar was nominated by the (then legitimate) HOR and appointed commander of that official force in March 2015 – before the LPA and the GNA existed. After animosities between the HOR, GNC and later the GNA increased the LNA became affiliated to the East. The West (GNA/GNC) established its own Libyan Army, declaring the LNA a rogue force.
- 32 The Tripoli Revolutionaries Brigade (TRB), Abu Salim Deterrence and Rapid Intervention Force, the Nawasi militia (8th Force), and the Bab Tajura Brigade, see also [http://www.libya-analysis.com/tripoli-militias-unite-into-tripoli-protection-force-and Wolfram Lacher, 'Tripoli's Militia Cartel', *Stiftung Wissenschaft Und Politik*, no. 20 \(2018\) 1–4.](http://www.libya-analysis.com/tripoli-militias-unite-into-tripoli-protection-force-and-Wolfram-Lacher,-'Tripoli's-Militia-Cartel',-Stiftung-Wissenschaft-Und-Politik,-no.-20-(2018)-1-4)

Libya's de facto security is based on militias

PHOTO UNITED NATIONS

Key Actors and affiliations	
Prime Minister Sarraj	Field Marshal Haftar
Government of National Accord (GNA)	House of Representatives (HOR)
Islamist	Moderate, Nationalist, Anti- Islamist
Regional and EU support	
Turkey, Qatar	UAE, Saudi Arabia, Egypt
Italy	France
Military support and operations	
Tripoli Protection Force (TPF). Libyan Army	Libyan National Army (LNA)
Volcano of Anger	Flood of Dignity, Hamada Belt

Figure 1 Libyan actors in the March on Tripoli

pro-GNA. They are driven by personal, financial or tribal interests and are only unified in their opposition against Haftar. Next to these four militias are other armed groups which often

have linkages to adjacent cities, such as Misrata, Tarhuna, and Zintan.³³ Appreciating the Tripoli militia is difficult due to shifting allegiances, including occasional embedding in the Libyan Army and the Libyan National Army.³⁴

The international actors

UN Special Envoy and Head of the UN Support Mission in Libya (UNSMIL), Ghassan Salamé, presented his Action Plan when taking office in September 2017, which included organising a National Conference, presidential and parliamentary elections and drafting a constitution in order to break the deadlock between PM Sarraj (GNA) and the LNA commander Haftar.³⁵ Though Sarraj and Haftar regularly met, most notably in Abu Dhabi in February 2019, a political agreement did not solidify, partially because both Sarraj and Haftar backtracked frequently.³⁶ Haftar became frustrated with Sarraj who, despite the fact that he was Prime Minister, did not have a mandate to negotiate. Even worse, Sarraj had to consult the central militias in Tripoli – not the GNA – before reconvening in the negotiations.

The role of the international community and the individual countries that have stakes in Libya is dubious since their support is often tacit or covert.³⁷ In general, Sarraj’s government is supported by countries that have an ideological, religious or economical interest in Tripolitania. Cyrenaica is supported by the UAE, Saudi Arabia and Egypt.³⁸ The role of both the Russian Federation and the US is ambiguous.³⁹ In sum, stakeholders are not aligned and have different ideological, religious, financial and petro-chemical interests.

The march on Tripoli – Haftar’s campaign for power

Since its inception late 2015, the GNA hardly made any progress. Haftar, on the other hand, has been moving geographically, militarily and politically. Without taking sides in this conflict, the dynamic activities of Haftar are more interesting to analyse vis-a-vis the paralysed position of Sarraj.

33 Wolfram Lacher and Alaa Al-Idrissi, ‘Capital of Militias: Tripoli’s Armed Groups Capture the Libyan State’ (2018) 11. The militias that are linked to Misrata are, for example: the Tajura, the Abu Salim militia and the so-called 301 Brigade. Tarhuna has its 7th Brigade militia in Tripoli and the Zintan its Juweilli brigade. But there are also more ‘neutral’ entities, such as the Special Deterrence Force (SDF aka Rada) that controls the national airport or the Janzour Knight in whose area the UN and EU Libyan satellites are; and some – such as the Al Kikkli militia - are near criminal organisations imposing heavy taxations on their Tripoli area.

34 The Zintani militia in Tripoli is commanded by General Juweilli who is also the Western Commander of the Libyan Army of the GNA. One can only guess about his subordinate units.

35 United Nations Security Council, ‘Security Council Presidential Statement Endorses New Action Plan to Resume Inclusive, Libyan-Owned Political Process under United Nations Auspices’ (2017) <https://www.un.org/press/en/2017/sc13020.doc.htm>.

36 Other meetings were the Paris/Versailles meeting (25 July 2017), Palermo meeting (12/13 November 2018) and the mentioned Abu Dhabi meeting (27 February 2019). Elissa Miller, ‘One Year Later, the UN Action Plan for Libya Is Dead’, *Atlantic Council* September (2018) <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/one-year-later-the-un-action-plan-for-libya-is-dead>; Muriel Asseburg, Wolfram Lacher, and Mareike Transfeld, ‘Mission Impossible? UN Mediation in Libya, Syrian and Yemen’, no. October (2018) https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2018RP08_Ass_EtAl.pdf.

37 The international community also carries the burden of the NATO Operation Unified Protector. Libyans are weary of foreign interference, especially non-Arab military interference.

38 European countries often have an economic or defence-industry interest in Libya (Italy’s link to Tripolitania) or in Libyan supporters (France’s link to the UAE).

39 One could argue that the US stakes are related to the sustainable flow of oil and stability in the region. Russia has economic and geopolitical but also an ideological interest in undermining Western style democracies (including Libya).

The campaign of the LNA towards the current Battle for Tripoli, can be viewed in – or rather reconstructed into – three phases. In each phase the strength of, emphasis on, and coordination between the political, informational, economic and military line of operation changes. Haftar's *Leitmotiv*, however, has not. Ever since March 2015 his narrative has been to oust Islamist entities from Libya. The intent of the LNA can be described as stabilising the country, securing the borders and neutralising the extremist entities in Libya, with a special focus on (religiously) radicalised and terrorist cells – including Daesh and Al Qaida.⁴⁰ But, did they follow a pre-planned campaign or were they steered by incidents?

Phase one – securing the homeland

Initially, the main aim of the LNA is to secure and hold northern Cyrenaica. The fighting in this phase lasted until the end of 2018 and entailed protracted urban warfare against Daesh-affiliated cells in Derna and Benghazi. In the timeframe of this phase, Libya had at least three competing governments – affiliated to the GNC, GNA or HOR – and the presence of Daesh was substantial in many parts of Libya, namely in Derna, Benghazi in the northeast, in the Sirte (oil) basin, but also in the south.⁴¹

During this period Haftar's campaign was mainly military and, arguably, without political or economic objectives, let alone an all-comprising strategic plan. Political endeavours focussed on political survival, which applied to all three governments.⁴² The economy is a problematic factor for all parties in Libya; the oil production decreased due to Daesh's occupation of the Sirte basin. On the informational and ideological side, the Cyrenaica government, but also the LNA, is closely connected to Egypt, whose main goal is to create a strategic hinterland in Cyrenaica and to neutralise nascent elements of the Muslim Brotherhood. Additional support is provided by the US to combat terrorism and by France to decrease potential spill over to Chad.

The military endeavours of the LNA may be described as a mix of conventional and irregular warfighting in built-up areas (Derna and

Benghazi). In this phase activities to shape and establish the conditions for the upcoming advance commenced, extending to like-minded militias in Tripolitania.

Crucial in this period is the battle for Sirte in the oil crescent. In the Spring of 2015 Daesh captured the Sirte oil crescent resulting in a plunge in oil production. That presented, therefore, an existential threat to the Libyan state. In May 2016 a coalition of forces, mainly Misratan forces and the Petroleum Facility Guard,⁴³ supported by the US, Italy and the UK, expelled Daesh from the Sirte area.

Significant was the absence of the LNA during this battle, although the clashes occurred near LNA's area of influence. Haftar exploited the situation and moved in right after the fighting, when foreign entities disengaged and the Misratans and Petroleum Facility Guard were exhausted. After international pressure, Haftar handed the oil crescent over to the National Oil Company, thereby securing Libya's wealth for all Libyans. In hindsight, Haftar's action can be seen as successful; firstly, because Daesh was expelled from the oil crescent without any LNA losses; secondly, handing over the oil crescent made sure that the revenues did not only go to Tripolitania; and thirdly, it increased Haftar's profile and generated the posture of a statesman operating in the interest of all Libyans.

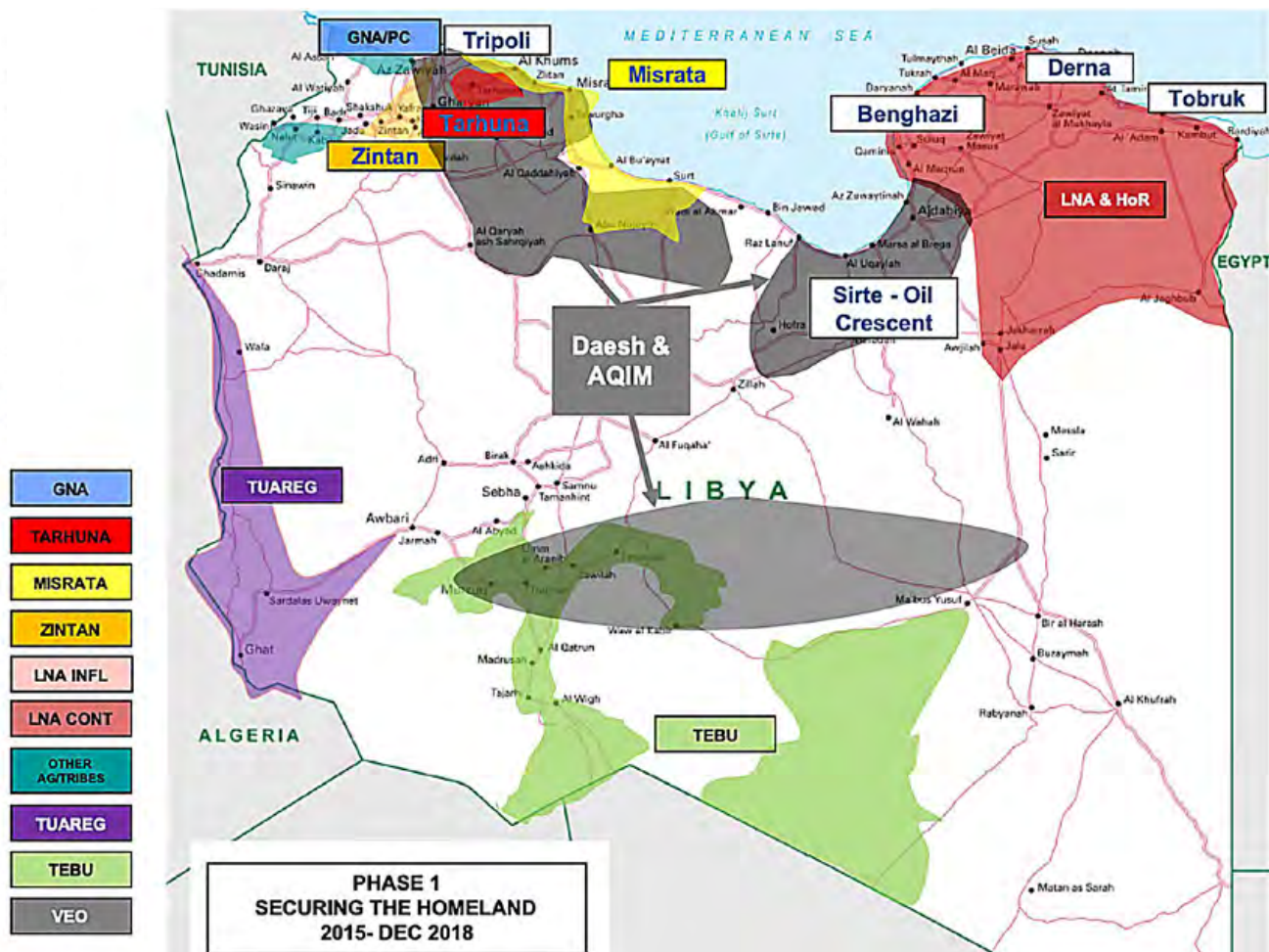
The successful aftermath of the Sirte battle might have sparked Haftar's appetite to increase his zone of influence and inflated his idea to rule Libya, under the pretext of a nation-wide anti-terrorist narrative. Despite the protracted struggle

40 In Benghazi, the troops of Haftar fought against the Shura Benghazi Revolutionary Council. This militia was supported by both the GNC and by Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL/ Daesh), hence establishing the virtual connection between IS, radical Islamists and the GNC.

41 All maps on the disposition of entities originate from the EULPC and are adjusted by the author for the purpose of this article.

42 Karim Mezran and Erin A Neale, 'Libya : Permanent Limbo or Refreshed Hope?', *Atlantic Council* (2018) <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/libya-permanent-limbo-or-refreshed-hope>.

43 In the Libyan Army there is a special division for guarding the oil facilities. Also, the Petroleum Facility Guards consist of local militia. The Sirte basin was controlled by the militia of Ibrahim Jadran.

Map 3 Phase 1: Securing the homeland

against pockets of Daesh fighters in Derna and Benghazi, the years 2017/2018 were rather quiet for Cyrenaica, and Haftar could use this period to generate support, refine his influence operation via social media, and plan the next phase in the campaign, which was to be more comprehensive not in the least since Haftar was now in control of all instruments of power in Cyrenaica.

Phase two – the Southern campaign (2018-2019)

The LNA started Operation ‘Anger of Desert’ with the objective to stabilise the Fezzan region and neutralise terrorist elements in the south, arguably, the second phase of the LNA campaign. The start of the operation in early January 2019 was possible following several pragmatic

experiences. Firstly, international endorsement of the anti-terrorist narrative could be exploited to increase influence in the south and even in Tripolitania where Daesh had attacked the Ministry of Foreign Affairs late December 2018. Secondly, oil could be used as political leverage. By ousting rogue forces from occupied oilfields, Haftar’s position as politician increased and funds for Cyrenaica were secured. Thirdly, alliances with Tripoli militias might increase the influence of the LNA in Tripolitania but, using the experience of the Sirte plot, would also cause intra-militia clashes after which the exhausted militia would no longer be an obstacle and would facilitate Haftar’s taking of the city without having to fire a shot.

The Southern campaign was an envelopment operation whereby the LNA moved from Cyrenaica towards the southwest, thus protecting their flanks from Chadian and Sudanese rebels (Kufrah). The LNA then moved to the Tebu area and seized the main areas in Fezzan: Sabha, Ghat in the southeast and the Jufra area in central Libya. Haftar also seized strategic infrastructure, the main airports and, first and foremost, the oil facility of El Sharara in the south. On 27 January 2019, Operation Hamada Belt got underway, directing Haftar's units from the south in northerly direction to Tripoli. In the days after the Abu Dhabi talks, LNA units advanced north to Bani Walid, a strategic position to the south of Tripoli and Misrata in Daesh heartland. Mid-March, the operational headquarters of the LNA was transferred from the south to the northwest, marking the end of the second phase.⁴⁴ On 20 March Salamé announced that the National Conference was to be held from 14-16 April in Ghadames. On 2 April, the remaining LNA loyalists took staging areas near Jufrah Airbase.

The LNA gained control over large areas of the country. The operation carefully avoided the Sirte basin, Misrata, and stopped short of Tripoli, in order not to provoke the stakeholder in these regions, and not to lose international support, but also to keep the oil flowing and the door open for a Libyan solution involving the powerful city of Misrata.⁴⁵

On the political front the Southern campaign was a success, even PM Sarraj initially welcomed Haftar's actions in the south. The Southern campaign strengthened Haftar's position as an altruistic statesman bringing stability to the south and creating a perfect position to commence negotiations on the future of Libya at the National Conference. But in the light of these seemingly positive developments the Abu Dhabi talks must have been a disillusion to Haftar. Though initially lauded as a success and prelude to the National Conference, the fluid agreement that was made evaporated when Sarraj had to consult with his power base, the Tripoli militias.

Strategic communications changed during the Southern campaign. The initial narrative, to counter and neutralise mainly Islamist radicals, now broadened to terrorists – which would gain Haftar more international support⁴⁶ – and the central militias (TPF) in Tripoli. The TPF was becoming a thorn in Haftar's side since it increasingly took control of Sarraj, which made it impossible to strike a deal to capitalise LNA successes and secure funds for Cyrenaica.⁴⁷

The economy is the Cyrenaican Achilles heel, not in the least since the Central Bank was linked to Tripoli militias and the GNA. The Central Bank started to undermine Cyrenaican banks by withholding money or credit, forcing them to issue bonds based on money printed in Russia that were financially built on air, hence generating huge debts. Money was needed for basic public services, but also for financing the LNA. In contrast to the handing over of the Sirte oil basin in 2016, Haftar appeared reluctant to cede the oil field in the southeast of Libya (El Sharara and El Feet) to the National Oil Company and it may therefore be assumed that some financial arrangement in favour of Cyrenaica had been negotiated.

Militarily speaking the Southern campaign was a sequence of geographical sub-phases with shaping and decisive activities. Shaping activities consisted of building coalitions with local forces based on ideology, a common enemy or bribery.⁴⁸ The shaping activities were amplified by a strong influencing campaign using social

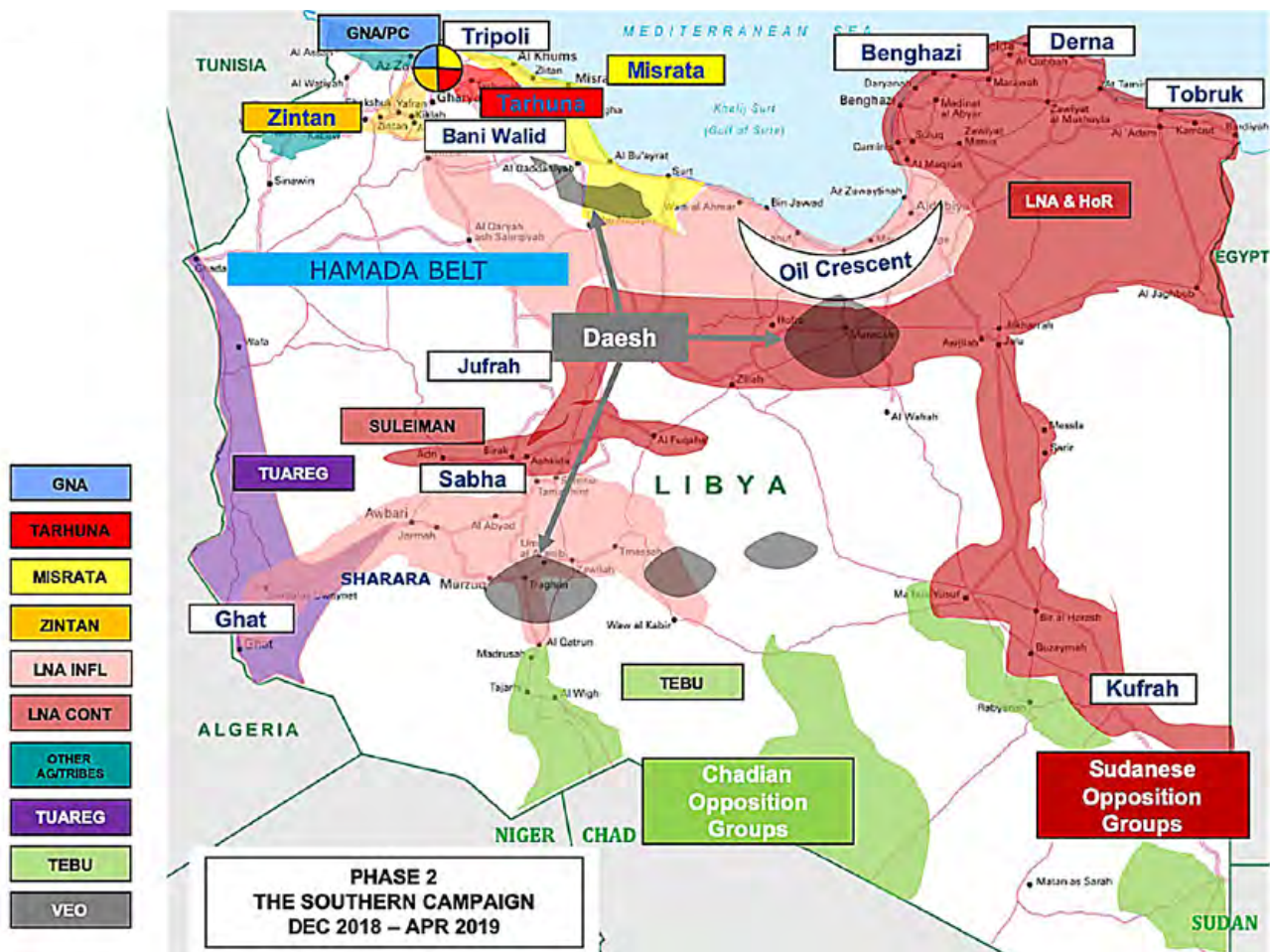
44 The forward elements moved to Al Watiyah (southwest of Tripoli) while the main HQ and the logistical hub moved from Tamehint in the south to a staging area on Al Jufrah Air Base near Waddan (southeast of Tripoli).

45 The LNA did have influence in the area surrounding Sirte and Misrata, not least since the coastal area just below Sirte and Misrata was used as a logistical supply route.

46 Including support from the US and France in their fight against Chadian rebels.

47 A narrative later also adopted by LNA allies such as the UAE. See: Al Jazeera, 'Haftar Ally UAE Says "Extremist Militias" Control Libyan Capital' (2019) <https://www.aljazeera.com/news/2019/05/haftar-ally-uae-extremist-militias-control-libyan-capital-190502144943188.html>.

48 The common objectives between the LNA and local militias was sometimes eclectic. The Arab Suleiman tribe has had ancient feuds with the non-Arab Tebu. Tarring the Tebu with the same brush as the Chadian rebels or Daesh and framing them all as 'terrorists' or radicals made the LNA alliance with the Suleiman tribe mutually beneficial.

Map 4 Phase 2: The Southern campaign

- 49 Some 60 per cent of the population had access to internet, and 90 per cent of the internet users have a Facebook account. Though social media is a medium where social barriers – between men and women – vanish, it also amplifies differences between groups and aggravates grievances, creates opposition and tensions. Especially so in Libya, where there hardly is any independent media outlet, maybe save for Al Alwasat and the Libya Herald established by the British journalist Michael Cousins. See also: <https://medialandscapes.org/country/libya/media/digital-media>; Inga Kristina Trauthig and Amine Ghoulidi, 'Looking into Libya', *Atlantisch Perspectief* 43 (2019) (3) 12–15 https://www.atlcom.nl/upload/AP_3_2019_Trauthig_and_Ghoulidi.pdf.
- 50 Initially Salamé criticised Haftar for violating the international humanitarian and international human rights law, but stood alone in that position. Salamé lost credit due to this incident making him the embodiment of foreign interference in Libyan affairs. Meanwhile it lifted Haftar's position, but also made the UN competitor, the African Union, a more credible actor, and many countries changed their positions towards Libya, started to recognise Haftar and argued that he should play a role in the future Libyan constellation. These statements undermine the position of UNSMIL since the UN Security Council has stated in all its resolutions that only the GNA is the sole legitimate government in Libya. See for example resolution 2292 (2016).

media, especially Facebook, YouTube and Twitter.⁴⁹ Subsequently, the decisive actions merely sufficed as deterrence, thereby avoiding large scale use of force. During this phase the LNA also engaged militias in Tripoli, especially those antagonising the TPF and provoking clashes.

Key tenets during the Southern campaign were speed, the willingness of the population to welcome the LNA and Haftar as liberators, and the positive feedback from the international community. Even the UN complimented Haftar at the end on the campaign in the south.⁵⁰ The US and Germany adapted their positions and openly consulted with, or recognised, Haftar. Moreover, the campaign appeared to have been

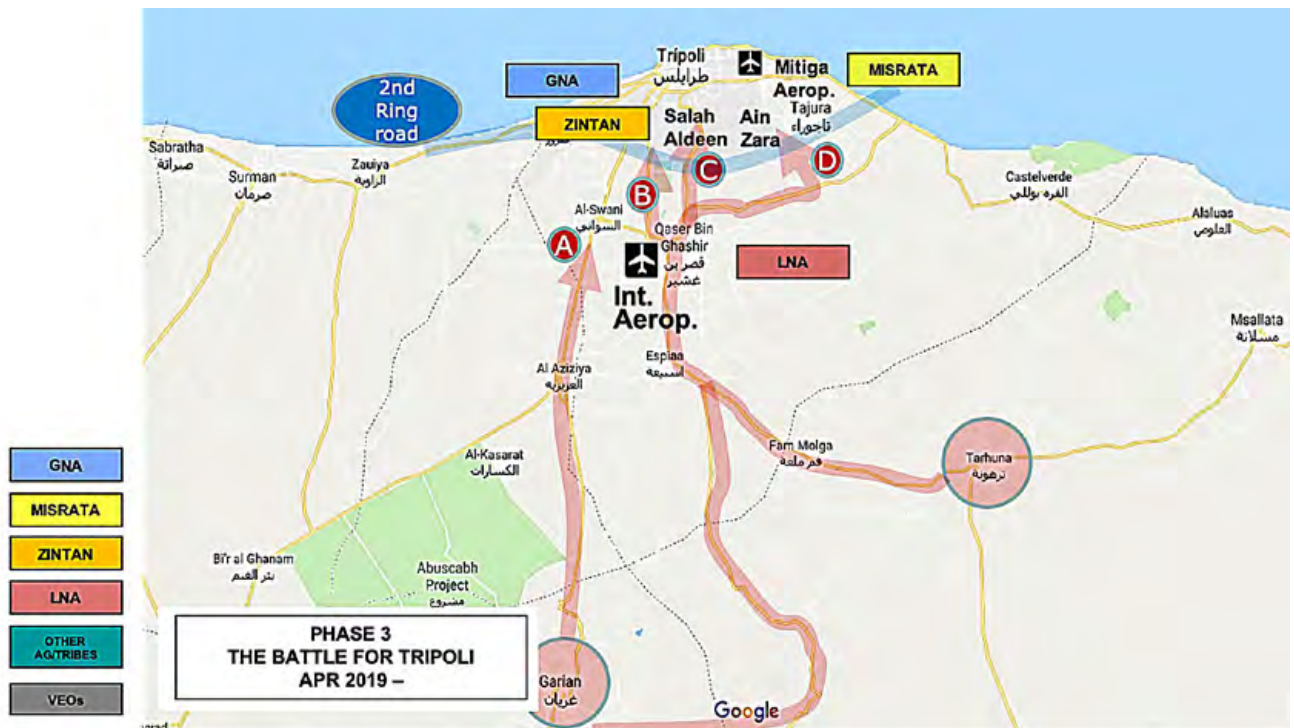
properly coordinated with the political and economic lines of operation. Contrary to the first phase, during the second phase all instruments of power were used in unison. It can be argued that during the second phase Haftar exerted coercive diplomacy in which the military ‘power to hurt’⁵¹ supported the political objective, strengthening Haftar’s position for the upcoming National Conference.

But was that enough? Haftar desperately needed an agreement to solve the financial issues of the east, and a deal on the Central Bank as included in the ill-fated Abu Dhabi talks. Furthermore, Haftar felt strengthened by the success in the south and became reluctant to negotiate with Sarraj, whom he, given the shifting balance of power in Libya, no longer perceived as his peer. Also, Haftar assessed that the population and the UN were on his side and negotiations with Sarraj were merely hurdles withholding him from taking the leadership over the Libyan people. Haftar, at that time, was also

increasingly being courted by key leaders in Egypt, the UAE and the Kingdom of Saudi Arabia, all hinting at or promising financial and military materiel or support. After all, Haftar was 75 years old and under constant medical supervision,⁵² so time was not on his side.

All in all, the principles of warfighting were followed in the Southern campaign, there was synergy between the lines of operation, following Western-style doctrine.⁵³ The Southern campaign can be seen as an

51 Thomas C Schelling, *Arms and Influence* (New Haven SE, Yale University Press, 1966) 6.
 52 See: https://www.lemonde.fr/international/article/2018/04/14/le-marechal-haftar-homme-fort-de-la-libye-hospitalise-a-paris_5285345_3210.html.
 53 Though impossible to confirm, it is plausible that Haftar’s Southern campaign has been guided or supported by French and Russian military advisors, leading to a proper and well-considered endeavour. See also: *The Jordan Times*, ‘Libyans Charge France with Double Dealing over Haftar’ (2019) <http://jordantimes.com/news/region/libyans-charge-france-double-dealing-over-haftar/>; and TRT World, ‘Russia’s Growing Intervention in Libyan Civil War’ (2019) <https://www.trtworld.com/africa/russia-s-growing-intervention-in-libyan-civil-war-24751>.

Map 5 Phase 3: The Battle for Tripoli

Figure 2 Tweet by UNSG Guterres after visiting Libya, 5 April 2019

envelopment operation towards Tripoli thereby pre-positioning units to the south of Tripoli to pressurize the political process, while in the meantime neutralising terrorists in the Fezzan and avoiding any confrontation with the Misratans to keep the Libyan political solution viable. The question that remains is: 'Was the Southern campaign an isolated operation to neutralise Daesh elements, or was it indeed a second phase in a larger campaign?'

Phase three – the Battle for Tripoli (4 April 2019)

The Battle for Tripoli started with 'brief skirmishes'⁵⁴ between LNA affiliates and GNA entities in the city of Gharyan in the night of 3 to 4 April. Gharyan is near Tripoli but far away from the LNA bases.⁵⁵ While the LNA spokesperson, Brigadier Mismari, seized the opportunity and announced that the operation to oust terrorists from Tripolitania had started, UN Secretary General Guterres visited Libya and spoke with Haftar, without much success, though.⁵⁶ Haftar's refusal to budge would set the tone for further UN involvement between the two fighting sides.

On 5 April, the LNA established four marching routes towards the centre of Tripoli, an operation branded 'Flood of Dignity'. Two days later, the GNA officially launched a counter-operation called 'Volcano of Anger'. Salamé had to announce the postponement of the National Conference in the days after. The fighting in the early stages was fierce and included air attacks and intensive influencing campaigns on social media, blaming the opponent for indiscriminate shelling.

After initial LNA success, on 18 April a stalemate occurred with the LNA and the GNA holding opposite positions on the marching routes, around the second ring road. Though the LNA gained air superiority after shooting down one of the last GNA Mirages around 7 May, a growing number of militias positioned themselves against Haftar, and radical elements from Zintan and Misrata joined the front on the GNA side.

Once the LNA had moved into Tripolitania, the situation in the south was back to where it was in the pre-December 2018 situation with the traditional power brokers reassuming their positions. The political gains in the south evaporated.⁵⁷

Politically, the start of the Battle for Tripoli – the third phase of the LNA campaign – can be regarded as a miscalculation. Haftar's earlier position as a credible actor, who would deserve a place in the future of Libya, was totally shattered after the third phase. He was unable to capitalise on the successes in the south and lost popular support. Moreover, the international community, especially France, was forced to distance itself from Haftar, pushing him even further into the arms of conservative forces from Egypt, the UAE and Saudi Arabia.

The military operation shows three types of warfare: small scale close quarter combat on the ground in Tripoli; manoeuvre warfare in the air, with command and control and logistic centres as the main targets; and total war on social media.⁵⁸ It is, however, doubtful whether the LNA followed a pre-planned scheme of

54 According to the LNA spokesperson BG Mismari, see: <https://www.aljazeera.com/news/2019/04/libyan-strongman-khalifa-haftar-orders-forces-advance-west-190403155045917.html>.

55 The LNA advance HQ at Al Watiya is 180 kilometres southwest and the main hub at Al Jufrah Airbase is some 650 kilometres to the south of Tripoli.

56 See: <https://twitter.com/antonloguterres/status/1114187435460767744>.

57 Without stating that the Fezzan region has become less secure or stable.

58 Centro Studi Internazionali, 'Information Warfare in Libya: The Online Advance of Khalifa Haftar', *Social Strategic Studies* (2019).

Close quarter combat on the ground in Tripoli

PHOTO ANP, MAHMUD TURKIA

manoeuvre since there was no clear command and control relationship between the fighting entities and the LNA headquarters, nor was there a link with economic or political objectives.

Going into Tripoli head over heels proved disastrous for the LNA disposition. To recap, by the end of the Southern campaign, the LNA had positions near Daesh hot spots, not at the outskirts of Tripoli; and the location of the logistical hub was at a distance of 650 kilometres from Tripoli. The LNA had spared coastal areas, keeping the door open for a political solution with Misrata and preserved the oil revenues. There were on-going negotiations with the local militias in Tripoli. The recurring strategic narrative in 2018 and early 2019 was that Haftar would not take Tripoli by force. Cyrenaica had a politically strong and, at the same time, an economically weak position, hence it was in desperate need of an agreement. Therefore, all the dynamics allude to the assessment that it is

more likely that Haftar initially planned to follow a political, not a military, track in which he could impose his conditions on, and personal role in, the future of Libya.

In sum, it seems unlikely that Haftar and the LNA had planned to move into Tripoli on 4 April in a military fashion. The fighting at Gharyan was not planned; moreover, the units starting the fights were not LNA units, but militias that felt aligned with the LNA. However, in the end Haftar seized the opportunity to take Tripoli, most likely encouraged by neighbouring states.⁵⁹

59 What could have happened is that Haftar obtained the green light from one or several of his neighbouring allies to act. This green (or orange) light was not in the best interests of Libya, however, but with the interests of that foreign supporter in mind. See also: Mustafa Fetouri, 'Haftar Has Clearly Been given the Green Light to Conquer Tripoli', MEMO (2019) <https://www.middleeastmonitor.com/20190418-haftar-has-clearly-been-given-the-green-light-to-conquer-tripoli/>.

It is time to let the true spirit of the King of Yoghurt prosper once more

Appreciation and way ahead

Libya is a country divided along certain lines ranging from geography, history, language, religion and politics, even to its national dish. Though one would be inclined to assume that there is a clear East-West divide in Libya, finding solutions only on this fault line would be a recipe for failure as the societal complexity is more nuanced. Moreover, pragmatic and opportunistic allegiances are built from the bottom up and change kaleidoscopically whenever the tribal, family or personal interests sway.

Top-down foreign support will therefore only exacerbate the situation. Though in recent months a convergence of views has been emanating, the international community is fragmented and the UN Security Council was not even able to adopt a resolution condemning the Battle for Tripoli.⁶⁰ Foreign support has shifted

overtime, but the growing instability has dissuaded European actors from being further involved in Libya, willingly or only after international pressure,⁶¹ resulting in the increased influence of Egypt and the Gulf states. Moreover, the Battle for Tripoli increased UAE and Saudi Arabia's engagement to fight Islamists, provoking Qatar and Turkey into entering the ideological and regional strife.⁶² Libya now appears to be a proxy of a larger ideological and religious feud among the Gulf states, thereby completely paralysing, or at least overshadowing, the political process in Libya.⁶³

No battle plan would have survived such political strife. But in the Libyan case, it is doubtful if there was any plan at all. Though the Southern campaign was a well-executed operation, the overall advance of the LNA towards Tripoli was a march of coincidences, not of premeditation.

By entering Tripoli with military means, Haftar overplayed his hand: the population turned against him; powerful international actors distanced themselves from him; and numerous militias changed allegiances and chose to back the GNA, afraid of yet another Qadhafi-era. Haftar's miscalculation has shattered any illusion of a coordinated approach, destroyed his political stance, made the economic situation in eastern Libya even more dire, and hence left him with only the military instrument of power. Therefore, taking Tripoli by force does not logically follow from the results of the Southern campaign and a prudent conclusion may therefore be that Haftar was lured into the battle by his own hubris and possibly by foreign encouragement.

Libya is now left with two rival entities that are not in control of the conflict, and neither represents the rich diversity of the Libyan people. Haftar has lost much credit and is left with only one instrument to fight with: an army of loosely affiliated militias. His remaining foreign supporters – that control the struggle – will provide materiel and ammunition but only to further their national interests, which will prolong and intensify the conflict not in the

60 Hayley Halpin, 'UN Security Council Fails to Condemn Fatal Attack on Libya Migrant Centre', *Thejournal.ie* (2019) <https://www.thejournal.ie/un-condemn-fail-libya-attack-migrant-centre-4709528-Jul2019/>; The Libyan Express, 'Security Council Fails Again to Condemn Haftar's Attack on Tripoli, Calls for Ceasefire' (2019) <https://www.libyanexpress.com/security-council-fails-again-to-condemn-haftars-attack-on-tripoli-calls-for-ceasefire/>; Patrick Wintour, 'Germany Plans Libya Conference to Shore up Arms Embargo', *The Guardian* (2019) <https://www.theguardian.com/world/2019/sep/13/germany-plans-libya-conference-to-shore-up-arms-embargo>.

61 Which does not mean that the EU position on Libya is aligned. See: <https://uk.reuters.com/article/uk-libya-security-eu/france-blocks-eu-call-to-stop-haftars-offensive-in-libya-idUKKCN1RM2WN>.

62 See also: Robert Malley, 'The Unwanted Wars: Why the Middle East Is More Combustible Than Ever', *Foreign Affairs*, no. November (2019).

63 Bertelsmann Stiftung, 'BTI 2018 Country Report - Libya'. The GNA can rely on funds and materiel from Turkey, Qatar and to some extent Iran. The LNA gets support from the UAE, Egypt and Saudi Arabia and, to some extent, the Russian Federation; Trauthig and Ghoulidi, 'Looking into Libya', 13-14; UN News, 'Libya Facing "Serious Crisis" Fueled by Outsiders Bent on Dividing the County' (2019) 1-2, <https://news.un.org/en/story/2019/09/1047592>.

least because there is no comprehensive Libyan plan and thus no end state.

Do desperate times need desperate measures? Libya does not require a solution imposed by the international community. The only sensible effort the UN, EU or the African Union could make is to urge all foreign actors to stop interfering in Libya, leash the dogs of war, so authentic Libyan actors imbued with family and tribal loyalties and interests can re-emerge with

grassroots political engagements and build pragmatic Libyan-style coalitions, democratic or not.

After years of turmoil Libya does not need another North African sandstorm. A mild wind of change will do. And Haftar and Sarraj? Both have exceeded their sold-by date in the Libyan political arena. It is time to let the true spirit of the King of Yoghurt prosper once more. Hence: the king is dead, long live the king. ■

NATO Operation Unified Protector. The only sensible effort the international community could make is to urge all foreign actors to stop interfering in Libya

PHOTO NATO

Strategische besluitvorming gewapende niet-statelijke actoren

De Koerdische Autonome Regio in Irak versus Islamitische Staat

*Drs. W. van den Berge**

Net als statelijke actoren maken niet-statelijke actoren strategische keuzes op basis van rationele overwegingen. Het conflict tussen Islamitische Staat en de Koerdische Autonome Regio in Irak illustreert dat deze actoren oorlogvoeren als onderdeel van hun extern gerichte beleid. Academics suggereren dat nieuwe paradigma's nodig zijn, omdat de bestaande, veelal op staten toegepaste analytische modellen in dergelijke gevallen niet meer zouden voldoen. Toch kan juist het Rational Actor Paradigm, een traditioneel model uit de Internationale Betrekkingen, de strategische beslissingen van zowel IS als de KAR verklaren. Daarbij staat centraal waarom deze actoren met elkaar in conflict raakten, terwijl zij in het Iraakse regime juist een gemeenschappelijke rivaal hadden.

Eenheden van de Iraakse federale politie tijdens een operatie tegen IS in West-Mosul (maart 2017)

FOTO US ARMY, JASON HULL

conflict in Noord-Irak. Het Rational Actor Paradigm is een veelgebruikt model binnen de Internationale Betrekkingen om besluitvorming van statelijke actoren te verklaren, maar het kan ook worden toegepast op niet-statale actoren.⁷

Het artikel beschrijft eerst beide actoren en daarna het Rational Actor Paradigm als analytisch kader. Vervolgens vindt met behulp van het model de analyse plaats op basis van twee cruciale momenten in het conflict tussen IS en de KAR: de terugtrekking van de ISF uit Noord-Irak in juni 2014 en de aanval van IS op de KAR in augustus 2014.

Maatschappelijke en academische relevantie

Dit artikel betoogt dat niet-statale actoren rationele, strategische beslissingen maken,

Media berichtten maart 2019 over het definitieve einde van het kalifaat dat Islamitische Staat (IS)¹ nastreefde in Irak en Syrië.² Hoe anders was dit in 2014, toen twee niet-statale actoren daar het politieke vacuüm benutten dat door de Arabische opstanden was ontstaan: IS en de Koerden.³ In Irak leek IS na de verovering van de stad Mosul op de Iraqi Security Forces (ISF) in juni 2014 door te stoten naar de hoofdstad Bagdad. Op 1 augustus 2014 viel IS onverwachts de Koerdische Autonome Regio (KAR) aan.⁴ Met hulp van een internationale coalitie was de KAR in staat IS eind 2014 terug te dringen.⁵

Uitgaande van een zelfstandig extern beleid van niet-statale actoren⁶ verklaart dit artikel door middel van het Rational Actor Paradigm, beschreven door Graham Allison en Philip Zelikow, de strategische beslissingen van IS en de KAR met betrekking tot hun onderlinge

* Wietse van den Berge is als promovendus verbonden aan het Institute for Security and Global Affairs van de Universiteit Leiden. Hij was research fellow aan de Nederlandse Defensie Academie.

- 1 Dit artikel gebruikt de namen IS en Islamitische Staat in Irak en Syrië/Shams (ISIS) als synoniemen: andere namen zijn Islamitische Staat in Irak en de Levant (ISIL) en *Ad-Dawlah al-Islāmiyah fi 'l-'Irāq wa-sh-Shām* (Daesh of Daash).
- 2 Lennart Bloemhof, 'IS is kalifaat kwijt, 'maar ze zijn altijd bezig met de volgende stap'', *NOS*, 23 maart 2019. Zie: <https://nos.nl/artikel/2277337-is-is-kalifaat-kwijt-maar-ze-zijn-altijd-bezig-met-volgende-stap.html>.
- 3 Michael M. Gunter, 'Iraq, Syria, ISIS and the Kurds: Geostrategic Concerns for the U.S. and Turkey', in: *Middle East Policy* 22, No. 1 (2015): 102; Michael M. Gunter, 'The Kurds in the Changing Political Map of the Middle East', in: *Kurdish Studies* 3, No. 1 (2015): 65, 78.
- 4 Gareth Stansfield, 'The Islamic State, the Kurdistan Region and the Future of Iraq: Assessing UK Policy Options', in: *International Affairs* 90, No. 6 (2014) 1337.
- 5 Charles Lister, 'A Long Way from Success: Assessing the War on the Islamic State', *Perspectives on Terrorism* 9, No. 4 (2015): 3–13, zie: <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/439/870>; Kenneth M. Pollack, 'Iraq: Understanding the ISIS Offensive Against the Kurds', in: *Brookings - Markaz Middle East Politics & Policy*, (2014) zie: <http://www.brookings.edu/blogs/markaz/posts/2014/08/11-pollack-isis-offensive-against-iraq-kurds>.
- 6 Cf. Michael M. Gunter, 'The Foreign Policy of the Iraqi Kurds', in: *Journal of South Asia and Middle Eastern Studies* XX, No. 3 (1997): 1.
- 7 Graham T. Allison en Philip D. Zelikow, *Essence of Decision. Explaining the Cuban Missile Crisis*, 2nd edition (New York, Longman, 1999) 13-26.

vergelijkbaar met statelijke actoren. Hoewel sommige academici anders beweren,⁸ veronderstelt dit dat IS en de KAR jegens externe actoren onafhankelijk opereren en daarbij hun eigen doelen nastreven. Daarbij treden zij soms op in coalitieverband – zoals met name de KAR doet – en fungeren zij niet als *proxy's*:⁹ beide actoren maken eigen kosten-batenanalyses ten behoeve van hun strategische beslissingen. Uiteindelijk raakten IS en de KAR verwickeld in een gewapend conflict, wat onderschrijft dat niet-statale actoren eigen beleid nastreven ten opzichte van externe actoren¹⁰ en zelfs oorlog als strategische beleidsoptie beschouwen.¹¹ Auteurs constateren een mondiale tendens dat niet-statale actoren in belang toenemen ten opzichte van statale actoren.¹² Daarom is er een noodzaak voor inzicht in besluitvormingsprocessen van niet-statale actoren, waarbij de externe validiteit van deze analyse echter beperkt blijft tot de twee in dit artikel beschreven actoren.

Met betrekking tot het conflict tussen IS en de KAR richt de academische literatuur zich voornamelijk op de strijd tegen IS. Veel boeken tonen vooringenomenheid ten opzichte van IS, wat titels als *Army of Terror* of *State of Terror* illustreren.¹³ Auteurs stellen, op basis van het meedogenloze optreden, dat IS 'has established itself as a new paradigm.'¹⁴ Dit artikel neemt een neutrale houding aan ten opzichte van

zowel IS als de KAR door gebruik te maken van het Rational Actor Paradigm. Door dit model toe te passen op IS en de KAR, kan aangetoond worden in hoeverre deze actoren strategische doelen nastreven in plaats van ad-hocbeslissingen te nemen.

De opkomst van twee niet-statale actoren kan de regionale machtsbalans verstoren,¹⁵ bijvoorbeeld doordat statale actoren zich bedreigd voelen door de niet-statale actoren of de mogelijke effecten die zij teweegbrengen. Auteurs constateren een noodzaak voor 'a new paradigm to classify and understand the changing geopolitical reality of the Middle East'.¹⁶ Allison en Zelikow geven echter aan dat het Rational Actor Paradigm toepasbaar is op andere besluitvormingsniveaus dan het statale. Dat impliceert dat het model tevens toepasbaar is op de KAR en IS.

Achtergrond actoren

KAR, een 'de facto' staat

De Iraakse Koerden kennen een geschiedenis van onderdrukking door en rebellie tegen Iraakse regimes. Na de Golfoorlog van 1991 creëerde VN-veiligheidsraadresolutie 688 een veilige zone voor Koerdische vluchtelingen en trok de Iraakse overheid zich terug uit de Koerdische gebieden. Sindsdien is het Iraaks-Koerdische gebied – de KAR – feitelijk onafhankelijk.

Tijdens de Golfoorlog van 2003 bleek de KAR een belangrijke bondgenoot voor de Verenigde Staten en Groot-Brittannië in de strijd tegen het Iraakse regime van Saddam Hoessein. Dit versterkte de positie van de KAR in post-Saddam Irak, met eigen diplomatieke vertegenwoordigingen buiten Irak en eigen veiligheidstroepen, de Peshmerga. De KAR verwoordde de eigen officiële politiek-strategische doelen in 2013 als '[i]n the Kurdistan Region–Iraq [sic], all people will enjoy the benefits of freedom, health, welfare, economic security and opportunity.'¹⁷ Hetzelfde document bevatte impliciete verwijzingen naar plannen uit het Interbellum 1918-1939 voor een onafhankelijk Koerdistan.¹⁸ De formele lijn dat de KAR niet naar onaf-

8 Charles Lister, *Profiling the Islamic State* (Brookings Doha Center Analysis Paper No. 13, november 2014). Zie: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2014/12/en_web_liste.pdf.

9 Cf. Idean Salehyan, 'The Delegation of War to Rebel Organizations', in: *Journal of Conflict Resolution* 54, No. 493 (2010) 494. DOI: 10.1177/0022002709357890.

10 Gunter, *The Foreign Policy of the Iraqi Kurds*, 1.

11 Gunter, *Iraq, Syria, ISIS and the Kurds*, 108.

12 Ibid., 103; cf. Moisés Naim, *The End of Power* (New York, Basic Books, 2013) 235.

13 Michael Weiss en Hassan Hassan, *ISIS: Inside the Army of Terror* (New York, Regan Arts, 2015); Jessica Stern en J.M. Berger, *ISIS: The State of Terror* (New York, HarperCollins, 2015).

14 Stern en Berger, *ISIS*, 235.

15 Cf. Gunter, *Iraq, Syria, ISIS and the Kurds*, 102.

16 Gunter, *The Kurds in the Changing Political Map*, 78.

17 Kurdistan Regional Government - Ministry of Planning, 'Kurdistan Region of Iraq 2020. A Vision for the Future', 2013, 1. Zie: http://www.ekrg.org/files/pdf/KRG_2020_last_english.pdf.

18 Ibid., 2.

hankelijkheid streefde, ging in tegen impliciete hints die het tegenovergestelde leken te beweren. De impliciete hints kregen een formeler karakter in juli 2014, toen de KAR voorbereidingen startte voor een onafhankelijkheidsreferendum als respons op het falende beleid van het Iraakse regime tegen IS. Uiteindelijk zou het referendum in oktober 2017 gehouden worden, waarbij de KAR vóór onafhankelijkheid stemde. Als reactie op het referendum hernam het Iraakse regime de controle over de olierijke stad Kirkuk en legde het de KAR economische en monetaire sancties op.

IS: handhaven en uitbreiden

IS herleidt de eigen geschiedenis tot rond 1999.¹⁹ Het motto 'handhaven en uitbreiden'²⁰ reflecteerde de politiek-strategische doelen van IS door middel van een jihadistisch-salafistische interpretatie van de islam. IS wilde de regimes in Irak en Syrië vervangen door een kalifaat op basis van islamitisch recht.²¹

De jihadistisch-salafistische interpretatie van de islam gaat uit van de noodzaak van jihad (strijd) om een doel te bereiken.²² Jihad is op verschillende manieren te interpreteren. IS hanteerde een gewelddadige interpretatie dat de jihad alleen mogelijk is door gebruik te maken van de talwar (zwaard). Daarbij is geweld geoorloofd tegen mensen met andere opvattingen.²³

Nadering en strijd KAR en IS

De eerste maanden van 2014 wist IS – toen nog ISIS – grote delen van Noord-Irak op de ISF te veroveren. IS veroverde Mosul, de tweede stad van Irak, op 6 juni 2014. De KAR vulde echter ook gedeeltelijk het machtsvacuüm dat de ISF achterliet door het innemen van de olierijke stad Kirkuk en gebieden ten noorden, oosten en westen van Mosul. Uiteindelijk groeiden IS en de KAR naar elkaar toe, waardoor een gemeenschappelijke grens – of frontlinie – van meer dan duizend kilometer lang ontstond. Media melden sporadische schermutselingen langs de frontlijn.²⁴ Deze zouden dienen als voorbode van de gebeurtenissen van augustus 2014.

Op 1 augustus 2014 viel IS vanuit Mosul de KAR aan in twee richtingen: westelijk richting Sinjar

FOTO US ARMY, ANDREW KOSTERMAN

Militairen van de Amerikaanse 82nd Airborne Division in Irak tijdens de Golfoorlog van 2003, waarin de KAR een belangrijke bondgenoot was

en oostelijk richting Erbil. De aanval kwam voor velen onverwachts, hoewel er vanaf juni 2014 meldingen waren van voorbereidingen voor een offensief. Op 4 augustus 2014 berichtten media over Syrisch-Koerdische milities die de KAR ondersteunden in Sinjar. De KAR voerde op 5 augustus 2014 een tegenaanval uit op IS nabij Mosul, in nauwe samenwerking met de ISF. De volgende dag rapporteerden media dat IS de Koerdische hoofdstad Erbil naderde.²⁵ Op

- 19 'The Return of Khilafah', *Dabiq* 1 (2014): 34-40. Zie: <http://media.clarionproject.org/files/09-2014/isis-isis-islamic-state-magazine-1-the-return-of-khilafah.pdf>. De meeste analisten plaatsen de oorsprong verder terug in de geschiedenis, gebaseerd op jihadistisch-salafistische interpretaties van de islam, zie bijvoorbeeld: Stern en Berger, *ISIS*, 233.
- 20 'Remaining and Expanding', *Dabiq* 5 (2014): 3. Zie: <http://media.clarionproject.org/files/islamic-state/isis-isis-islamic-state-magazine-issue-5-remaining-and-expanding.pdf>.
- 21 Fawaz A. Gerges, *ISIS. A History* (Princeton, Princeton University Press, 2016) 5-6.
- 22 Stern en Berger, *ISIS*, 271-272.
- 23 Ahmad Moussalli, 'Wahhabism, Salafism and Islamism. Who Is the Enemy?', *Conflicts Forum Monograph* (Beirut, 2009) 17-18. Zie: <http://www.conflictsforum.org/2009/wahhabism-salafism-and-islamism/>.
- 24 Ahmed Ali, Heather L. Pickerell en ISW, 'Iraq Situation Report: June 17, 2014'. Zie: <http://iswresearch.blogspot.nl/2014/06/iraq-situation-report>; Ahmed Ali, Jennifer Cafarella en ISW, 'Iraq Situation Report: July 22, 2014'. Zie: <http://iswresearch.blogspot.nl/2014/07/iraq-situation-report>.
- 25 ISW, Jessica D. Lewis, Lauren Squires en Nichole Dicharry, 'Iraq Situation Report: August 6, 2014'. Zie: http://www.understandingwar.org/sites/default/files/2014-08-06%20Situation%20Report_0.pdf.

7 augustus 2014 richtte de KAR zich op het verdedigen van Erbil, het veiligstellen van de Mosuldam en het beschermen van Sinjar. IS leek progressie te boeken en kreeg steeds meer gebieden onder controle, zoals de Mosuldam. Naast de Syrisch-Koerdische militie nam ook de *Partiya Karkerên Kurdistanê* (Koerdische Arbeiderspartij of PKK) in Sinjar deel aan de strijd tegen IS. Amerikaanse gevechtsvliegtuigen bombardeerden op 7 augustus 2014 voor het eerst IS-doelwitten. De dagen erna vonden hevige gevechten plaats. Luchtsteun voor de KAR vanuit de ISF en de internationale coalitie tegen IS stelde de KAR in staat IS terug te dringen. De KAR stond in augustus 2014 onder zeer grote druk door IS overrompeld te worden. In november 2014 bestond die existentiële dreiging van IS ten opzichte van de KAR niet meer.

Hoe valt de aanval van IS op de KAR te verklaren, en de keuze van de KAR om terug te vechten?

FOTO: WHITE HOUSE, PETE SOUZA

Amerikaanse luchtsteun voor de KAR en de inspanningen van een internationale coalitie voorkwamen de overrompeling van het Koerdische gebied in Irak

Het Rational Actor Paradigm levert een mogelijke verklaring.

Rational Actor Paradigm

Het Rational Actor Paradigm is een eenvoudig model dat actoren als enkelvoudige entiteiten beschouwt. 'De' Iraakse Koerden gelden hier, ondanks interne verdeeldheid, dan ook als één politieke actor, de KAR. Ook IS geldt als één actor. Het Rational Actor Paradigm veronderstelt dat actoren strategische besluiten nemen op basis van kosten-batenanalyses van verschillende opties die zij hebben. In de kosten-batenanalyses wegen actoren de politiek-strategische doelstellingen, de veronderstelde kansen en veronderstelde bedreigingen. Vanwege de nadruk op kansen en bedreigingen passen analisten het model veelal toe op veiligheidsvraagstukken.

Het Rational Actor Paradigm beschouwt de beleidsbepalers binnen de actor als hun personificatie en ziet hen als a-politiek: de beste optie voor de actor is bepalend en persoonlijke of politieke overwegingen spelen geen rol. Het scheidt de voorwaarde voor rationeel gedrag: 'consistent, value-maximizing choice within specified constraints.'²⁶

Input voor het Rational Actor Paradigm volgt uit 'intentions, statements, and actions [...]' van de betrokken actoren, 'directed toward the external world.'²⁷ Een complicerende factor is dat niet-staatelijke actoren veelal geen data beschikbaar stellen; in tegenstelling tot veel statelijke actoren hoeven zij meestal geen (politieke) verantwoording af te leggen.²⁸ Wegens dit gebrek aan gegevens zijn veel mogelijke verklaringen noodzakelijkerwijs veronderstellingen. Hoewel de KAR geen staat is, maar is opgenomen binnen een statelijke structuur met de bijbehorende verantwoording, is daarover meer informatie beschikbaar dan over IS. Daarbij komt dat vanuit zijn jihadistisch-salafistische ideologie IS zeer vijandig staat ten opzichte van kritische buitenstaanders.²⁹ Desalniettemin zijn ook voor IS bronnen beschikbaar op basis waarvan strategische besluitvorming te herleiden is.³⁰

26 Allison en Zelikow, *Essence of Decision*, 18.

27 D.J. Gerner, 'The Evolution of the Study of Foreign Policy', in: L. Neack, J.A.K. Hey en P.K. Haney, *Foreign Policy Analysis. Continuity and Change in Its Second Generation* (Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1995) 18.

28 Rainer Baumann en Frank A. Stengel, 'Foreign policy analysis, globalisation and non-state actors: state-centric after all?', in: *Journal of International Relations and Development* 17, No. 4 (2013) 492, 502-503.

29 Cf. Michael Knights, 'Conducting Field Research on Terrorism in Iraq', in: A. Dolnik (red.), *Conducting Terrorism Field Research. A Guide* (Abingdon, Routledge, 2013) 119.

30 Gerges, *ISIS*, 23-49; Graeme Wood, 'What ISIS Really Wants', in: *The Atlantic*, March 2015. Zie: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/03/what-isis-really-wants/384980/>.

De spanningen tussen de twee grootste Koerdische politieke partijen, elk met eigen Peshmerga-eenheden, lopen geregeld hoog op

FOTO MCD, EVA KLIJN

Kritiek op het Rational Actor Paradigm

Academici beweren dat het Rational Actor Paradigm goed standhoudt bij toepassing in verschillende casussen.³¹ Critici betogen echter dat het model te simpel is omdat het aspecten zoals onzekerheid en strategische interacties buiten beschouwing laat,³² paradoxaal genoeg alsof strategische besluitvorming plaatsvindt in een vacuüm. Ook bekritisieren zij het personifiëren van de actor, omdat het model uitgaat van het rationele handelen van mensen, wat echter niet vanzelfsprekend is.³³

Het Rational Actor Paradigm ziet actoren als enkelvoudige entiteiten, waarbinnen geen interne verdeeldheid bestaat. Maar die verdeeldheid is er wel degelijk: spanningen tussen de twee grootste Koerdische politieke partijen (elk met eigen Peshmerga-eenheden) lopen geregeld hoog op.³⁴ Daarnaast hadden zich zo'n vijfhonderd Koerden aangesloten bij IS, waardoor IS zinspeelde op verdeeldheid onder de Koerden. Dit veroorzaakt een analytische tegenstrijdigheid: de dreiging van IS kan in de KAR tot

sociaal-maatschappelijke fragmentatie leiden, maar de historisch sterk verdeelde Koerden ook verenigen tegen een gezamenlijke vijand.

Operationalisering: kosten-batenanalyse

Hoewel betwist, is het operationaliseren van het model strikt genomen niet mogelijk, omdat het een paradigma betreft: een model dat een

-
- 31 D.A. Welch, 'The Organizational Process and Bureaucratic Politics Paradigms: Retrospect and Prospect', in: *International Security* 17, No. 2 (1992) 138.
 - 32 Jonathan Bendor en Thomas H. Hammond, 'Rethinking Allison's Models', in: *The American Political Science Review* 86, no. 2 (1992) 302, 305. In hun kritiek wijzen Bendor en Hammond op het concept *bounded rationality*, dat veronderstelt dat actoren niet alle relevante factoren kunnen weten of inschatten en daarom per definitie niet volledig rationeel kunnen handelen, waardoor altijd enige onzekerheid zal bestaan. De strategische interacties onderscheiden het Rational Actor Paradigm van Game Theory, waarbij juist de interactie (actie-reactie) tussen actoren centraal staat, zie bijvoorbeeld: Till Grüne-Yanoff, 'Game Theory', *Internet Encyclopedia of Philosophy*: <https://www.iep.utm.edu/game-th/>.
 - 33 Dan Ariely, *Predictably Irrational. The Hidden Forces That Shape Our Decisions* (New York, HarperCollins, 2008) 243-244.
 - 34 Winston Harris, 'Chaos in Iraq: Are the Kurds Truly Set to Win?', in: *Small Wars Journal* (2014). Zie: <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/chaos-in-iraq-are-the-kurds-truly-set-to-win>.

globale denkwijze beschrijft en niet een theorie met afhankelijke en onafhankelijke variabelen.³⁵ Een rationeel besluitvormingsproces bestaat uit vier opeenvolgende stappen: het bepalen van doelstellingen; het bepalen welke alternatieve opties tot het behalen van doelstellingen kunnen leiden; het evalueren van verschillende alternatieve opties, en het kiezen van de meest efficiënte optie.³⁶ Allison en Zelikow suggereren echter wel vragen die de stappen van het rationele besluitvormingsproces concretiseren:

1. 'What are the objective (or perceived) circumstances that the [actor] conceives as threats and opportunities [...]?'³⁷
2. What are the [actor's] goals [...]?
3. What are the objective (or perceived) options for addressing this issue?
4. What are the objective (or perceived) strategic costs and benefits for each option?
5. What is the [actor's] best choice given these conditions [...]?'³⁷

Opvallend genoeg – aangezien het een *rationeel* actor model betreft – stellen Allison en Zelikow dat de bovenstaande vragen 'yield two intuitively evident but powerful propositions.'³⁸ Het gaat dan om een afname of toename van de verwachte kosten van een bepaalde optie. Als de kosten dalen, zal dat alternatief aantrekkelijker zijn ten opzichte van een optie waarbij de kosten stijgen. Hoe om te gaan met een derde mogelijke uitkomst – geen verandering in de kosten – of hoe analisten de opties met elkaar moeten vergelijken, laten Allison en Zelikow achterwege. Op basis van een literatuurstudie concluderen Allison en Zelikow wel dat actoren

besluiten te vechten als zij inschatten dat de uitkomst van het conflict gunstig is. Die inschatting baseren actoren op: 'information (on the basis of which he [the adversary] acts), and interdependence (my best choice depending on his choice).'³⁹ Kennis achteraf of culturele vooroordelen kunnen binnen het model tot foutieve aannames leiden. De analist moet zich daarom zo accuraat mogelijk in de (toenmalige) positie van de actor inleven. Voor de leesbaarheid zijn (toenmalige) afwegingen of veronderstellingen van een actor in de tegenwoordige tijd gesteld.

Opties: stagnatie, vechten, uitbesteden

De analyse van de strategische besluitvorming van IS en de KAR gaat telkens uit van drie mogelijke opties, beoordeeld vanuit de positie van de desbetreffende actor. De drie opties behelzen globaal de mogelijkheden met betrekking tot een gewapend conflict: stagnatie, vechten of uitbesteden, waarbij in de praktijk combinaties van de opties mogelijk zijn.⁴⁰

Voor IS betekent stagnatie het handhaven van posities die de beweging op dat moment controleert. Vechten betekent oprukken richting gebieden die onder controle staan van een andere actor. Bij uitbesteden laat IS een bondgenoot of proxy strijden, bijvoorbeeld aan IS gelieerde jihadistisch-salafistische milities of lokale stammen.⁴¹ Feitelijk komen de opties voor de KAR op hetzelfde neer, maar met andere bondgenoten of proxy's in het geval van uitbesteden. Historisch gezien prefereerde de KAR volgens Stansfield altijd een combinatie van opties: 'retreating back into the mountains in very small groups, absorbing the punishment inflicted upon them (...), and then undermining their opponents over a long period of low-intensity warfare.'⁴²

Analyse

In de onderstaande analyse fungeert het Rational Actor Paradigm als analytisch kader met als componenten de vijf vragen die Allison en Zelikow als leidraad aandragen; de analyse bevat veronderstelde bedreigingen, veronder-

35 Welch, *The Organizational Process and Bureaucratic Politics Paradigms*, 138.

36 Allison en Zelikow, *Essence of Decision*, 24; Bendor en Hammond, 'Rethinking Allison's Models', 305.

37 Allison en Zelikow, *Essence of Decision*, 389-390; cf. Bendor en Hammond, 'Rethinking Allison's Models', 305.

38 Allison en Zelikow, *Essence of Decision*, 25. Cursief toegevoegd.

39 Ibid., 41. 'Interdependence' suggereert enige interactie tussen actoren, die echter niet daadwerkelijk plaatsvindt, zie ook voetnoot 32.

40 Salehyan, *The Delegation of War*, 503.

41 Lister, *Profiling the Islamic State*, 20.

42 Stansfield, 'The Islamic State', 1346.

stelde kansen en kosten-batenanalyses voor de drie opties vanuit de eerder beschreven expliciete en impliciete strategische doelen van elke actor om tot een optimale keuze te komen. Het strategische doel van de KAR is een onafhankelijke Koerdische staat, bij IS is dat een kalifaat. De analyse zal de overige componenten bespreken per actor.

De KAR

Bedreigingen

Vóór augustus 2014 claimde IS – toen nog ISIS – al aanslagen in de KAR, onder andere een zelfmoordaanslag op de Koerdische veiligheidsdienst in Erbil op 29 september 2013 en bom-aanslagen op partijkantoren op 8 en 9 juni 2014.⁴³ Met de opmars van ISIS in Noord-Irak leidde dit binnen de KAR weliswaar tot enige onrust vanwege de compromisloze houding van ISIS jegens andere levensovertuigingen, maar tot het moment dat IS de KAR aanviel was de KAR primair gericht op de Iraakse autoriteiten in verband met onmin over territoria en olieopbrengsten.

Wel verplaatste de KAR de Peshmerga naar de gebieden rondom Kirkuk in reactie op de opmars van ISIS in juni 2014. Rondom Mosul betrof de Peshmerga defensieve stellingen, waardoor de KAR zich feitelijk richting Mosul bewoog. De KAR was vol vertrouwen, aangezien de Peshmerga in kleinschalige schermutselingen met ISIS goed had gepresteerd. Dat de Peshmerga, in tegenstelling tot de ISF, in staat leek om ISIS tegen te houden, werd gezien als bewijs dat de KAR klaar was voor zelfstandigheid, terwijl Irak als land te zwak was.

De aanval van IS op de KAR op 1 augustus 2014 maakte echter duidelijk dat IS een existentiële bedreiging vormde voor de KAR. Executies van Koerden in door IS bezette gebieden bevestigden dit, in combinatie met de IS-propaganda.⁴⁴ Het IS-magazine *Dabiq* refereerde aan de KAR als de Koerdische seculieren,⁴⁵ die volgens het jihadistisch-salafistische gedood moesten worden. Aanvankelijk beschouwde de IS-propaganda de zich in de KAR ophoudende PKK samen met de Peshmerga als één ongelovige vijand.⁴⁶ Later maakte IS wel een onderscheid.⁴⁷ IS legde uit

FOTO US ARMY, ROBERT DEDEAUX

De gebieden rond Kirkuk: binnen de KAR was er onrust wegens de compromisloze houding van IS, maar de Iraakse autoriteiten bleven aanvankelijk de belangrijkste tegenstander

waarom het de KAR bevocht: 'Our war with Kurds is a religious war. [...] We do not fight Kurds because they are Kurds. Rather we fight the disbelievers amongst them [...]. As for the Muslim Kurds, then they are our people and brothers wherever they may be.'⁴⁸

Dit citaat duidt op een grote bedreiging voor de KAR in de vorm van sociaal-maatschappelijke fragmentatie op basis van religieuze gronden. Daarbij speelt dat ongeveer vijf honderd Koerden zich bij IS hadden aangesloten.⁴⁹ Ook de aan-

- 43 Isabel Coles, 'Rare Bomb Attack in Iraqi Kurdish Capital Kills Six', *Reuters*, 29 september 2019. Zie: <https://www.reuters.com/article/iraq-kurds-explosion/update-4-rare-bomb-attack-in-iraqi-kurdish-capital-kills-six-idUSL6N0HP0HC20130929>; 'Multiple Bombings Target Kurds in Iraq' *Al-Jazeera*, 8 juni 2014. Zie: <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/06/multiple-bombings-target-kurds-iraq-2014689857332677.html>; 'Iraqi Kurds Targeted by Twin Car Bomb Blasts', *Al-Jazeera*, 9 juni 2014. Zie: <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/06/iraqi-kurds-targeted-twin-car-bomb-blasts-201469141237775108.html>.
- 44 Wood, 'What ISIS Really Wants'.
- 45 'The Return of Khilafah', 37.
- 46 'The Flood', *Dabiq* 2 (2014) 12-13. Zie: <http://media.clarionproject.org/files/09-2014/isis-islamist-magazine-Issue-2-the-flood.pdf>.
- 47 'The Failed Crusade', *Dabiq* 4 (2014) 41-42. Zie: <http://media.clarionproject.org/files/islamic-state/islamic-state-isis-magazine-Issue-4-the-failed-crusade.pdf>.
- 48 Ibid., 9.
- 49 Alice Speri, 'Not All Kurds Are Fighting Against the Islamic State — Some Are Joining It', *VICE News*, 7 november 2014. Zie: https://www.vice.com/en_us/article/9kv795/not-all-kurds-are-fighting-against-the-islamic-state-some-are-joining-it. 'Remaining and Expanding', 12.

wezigheid van ongeveer twee miljoen vluchtelingen in de KAR uit andere delen van Irak kon leiden tot sociale fragmentatie door verstoring van de etnische balans.⁵⁰

Kansen

De KAR streeft naar volledige autonomie van Koerdistan, dat alle gebieden van het historische Groot-Koerdistan omvat⁵¹ en die overlappen met gebieden waar IS aanspraak op maakt. Als de KAR zich staande houdt tegen IS illustreert dit dat de KAR klaar is voor volledige zelfstandigheid. Dit kan de historisch sterk verdeelde Koerden verenigen.

Door te vechten tegen IS groeit de internationale steun voor de KAR. Westerse sponsors beschouwen de KAR dan als coalitiepartner, die, met internationale luchtsteun, IS op de grond bevecht. De internationale steun geldt als een verkapte vorm van erkenning van de KAR als de facto onafhankelijk gebied binnen Irak. Het betekent ook een einde van door het Iraakse regime aan de KAR opgelegde sancties om de capaciteit van de Peshmerga te beperken.

Kosten-batenanalyse voor stagnatie

De totstandkoming van Koerdische zelfstandigheid vertraagt door stagnatie; IS controleert dan de als Koerdisch beschouwde gebieden, met alle olie- en gasrijkdommen, waardoor IS relatief sterker wordt. De Koerden in die gebieden lopen gevaar, wat de reputatie van de KAR schaadt.⁵² De KAR laat het tactische initiatief bij IS en moet noodgedwongen op manoeuvres van IS reageren. Dit betekent dat de Peshmerga verdedigende posities inneemt over het gehele grensgebied

tussen de KAR en het kalifaat, wat veel inspanning kost. Op strategisch niveau creëert dit een indruk dat de KAR zwak is en nog niet gereed voor zelfstandigheid.

Door stagnatie komt de KAR zwak over, maar zal sympathie krijgen van regionale en internationale actoren: de KAR toont zich immers geen agressor, althans niet sinds het opvullen van het ISF-vacuüm halverwege 2014. De KAR spaart schaarse bronnen, waardoor er geen extra druk op de toch al fragiele Koerdische economie komt.

Kosten-batenanalyse voor vechten

Vechten betekent dat de KAR juist wel de schaarse middelen inzet: militaire middelen voor de strijd en eventuele controle van veroverd gebied, waarmee de zwakke economie verder onder druk komt. Het laat de KAR agressief overkomen bij regionale en internationale actoren.

Vechten heeft meerdere voordelen, waaronder het benutten van de historische reputatie van de Peshmerga, die als vervaarlijke strijders bekend staan. Vechten bevestigt ook dat de KAR klaar is voor zelfstandigheid, aangezien de KAR bereidheid en capaciteit toont het eigen grondgebied actief te verdedigen. Daarbij kan de KAR de betwiste gebieden innemen, inclusief de olie- en gasvoorraden.

Kosten-batenanalyse voor uitbesteden

Door het conflict uit te besteden, laat de KAR eventueel veroverde gas- en olievelden aan een andere actor. Tevens wekt de KAR de indruk niet in staat te zijn zelfstandig strijd te kunnen voeren en daarmee niet klaar te zijn voor zelfstandigheid.

De KAR spaart door uitbesteden veel middelen. Daarnaast beschouwen regionale en internationale actoren de KAR mogelijk niet als agressor, afhankelijk van hoe de relatie met de uitvoerende actor beschreven is.

Optimale keuze voor de KAR: vechten

Vanuit het Rational Actor Paradigm is vechten tegen IS de optimale keuze voor de KAR. Met

50 'Iraqi Kurdistan: IDPs Now Number 2 Million', UNPO, 1 juni 2015. Zie: <https://unpo.org/article/18260>; Nawzad Mahmoud, 'Iraqi Kurds Worry about Ethnic Balance from Waves of Refugees', *Rûdaw*, 11 augustus 2015. Zie: <https://rudaw.net/english/kurdistan/11082015>.

51 Lyuba Luko, 'The Great Kurdistan about to Be Created', *E Kurd Daily*, 13 november 2012. Zie: <https://ekurd.net/mismas/articles/misc2012/11/state6620.htm>; Hakan Özoğlu, 'Lessons From the Idea, and Rejection, of Kurdistan', in: *The New York Times*, 5 juli 2014. Zie: <https://www.nytimes.com/roomfordebate/2014/07/03/where-do-borders-need-to-be-redrawn/lessons-from-the-idea-and-rejection-of-kurdistan>; 'The Wars of the Kurdish Unification', *Energeopolitics.com* (2013). Zie: <https://energeopolitics.com/2013/09/06/the-wars-of-the-kurdish-unification/>.

52 Cf. 'The Return of Khilafah', 37.

betrekkelijk weinig kosten kan de KAR strategisch belangrijke gebieden – tot dan toe onder controle van de voornaamste rivaal van de KAR, het Iraakse regime – veroveren en onder Koerdische controle brengen. De olie- en gasrijke gebieden versterken de Koerdische economie, waarmee onafhankelijkheid dichterbij komt. In die zin is het vechten tegen de existentiële dreiging van IS voor de KAR een *blessing in disguise*.

IS

Bedreigingen

De gebiedsuitbreiding van de KAR in juni 2014 bevestigt de zorgen van IS rond de militaire capaciteit van de KAR. De KAR had het eigen grondgebied uitgebreid met ongeveer veertig procent, Mosul aan drie kanten omgeven en onderhield contacten met lokale Arabische

stammenleiders.⁵³ Voor IS duidt dit op voorbereidingen voor het innemen van heel Mosul.

IS vreest Koerdische aspiraties voor een onafhankelijk Koerdistan. Op internet circuleren kaarten van Koerdistan dat het oostelijk deel van de stad Mosul omvat, waar ook IS aanspraak op maakt.⁵⁴ De KAR kan het vacuüm van de ISF

- 53 Mahmoud Nawzad, 'Peshmerga Control All Kurdish Territories in Iraq', *Rûdaw*, 17 juni 2014. Zie: <https://www.rudaw.net/english/kurdistan/170620141>; Stansfield, 'The Islamic State', 1340-1341n23.
- 54 Lyuba Lulko, 'The Great Kurdistan about to Be Created', *E Kurd Daily*, zie: <http://ekurd.net/mismas/articles/misc2012/11/state6620.htm>; Hakan Özoglu, 'Lessons From the Idea, and Rejection, of Kurdistan', *New York Times*, zie <http://www.nytimes.com/roomfordebate/2014/07/03/where-do-borders-need-to-be-redrawn/lessons-from-the-idea-and-rejection-of-kurdistan/>; 'The Wars of the Kurdish Unification'.

De aanwezigheid van vluchtelingen in de KAR uit andere delen van Irak kon leiden tot sociale fragmentatie door verstoring van de etnische balans

FOTO US ARMY, ALEX MANNE

gedeeltelijk opvullen en verder oprukken richting Mosul. De gebieden bevatten grote reserves minerale grondstoffen, wat de actor die de gebieden controleert relatief sterker maakt; als een rivaal de gebieden beheerst, maakt dat IS relatief zwakker.

Kansen

Het machtsvacuüm na het terugtrekken van de ISF, geeft IS de mogelijkheid om grote delen van Noord-Irak onder controle te brengen zonder veel tegenstand. IS is hiertoe volgens Stansfield in staat door een 'combination of extreme unhappiness in Sunni Arab Lands and outright hostility in the diplomatic relations between Erbil and Baghdad [that] gave ISIS – which had been building up its strength over the previous year – an opportunity in the form of a security vacuum [...] and a political vacuum caused by governmental stagnation across Iraq as a whole.'⁵⁵

Daarbij kon IS bogen op de verworven brute reputatie, die het momentum creëerde voor het innemen van Noord-Irak. Het verlies van dergelijke gebieden – rijk aan minerale grondstoffen – draagt bij aan het versterken van potentiële rivalen; het controleren versterkt IS. Het bezit van olierijk gebied kan een economische basis vormen voor een kalifaat en maakt dat aantrekkelijk voor sympathisanten van IS.

De bergen in de KAR vormen een potentiële machtsbasis voor IS, zoals ze dat historisch gezien voor de Koerden zelf waren. De reputatie die de Koerden hebben als strijders in de bergen en de ervaringen van veel IS-leden – voorheen in het Iraakse leger optredend tegen Koerdische opstandelingen – zouden IS juist terughoudend moeten maken de Koerden in de bergen te bevechten.⁵⁶ IS kan het na de verovering van Mosul verkregen momentum benutten, gebruikmakend van strategische verrassing. Analisten verwachten immers dat IS zal oprukken richting Bagdad. IS schat in dat de KAR het Iraakse regime als grotere bedreiging ervaart.

Kosten-batenanalyse voor stagnatie

De kosten van stagnatie betekenen voor IS vertraging in het verslaan van ongelovigen en daarmee vertraging in het uitbreiden van het kalifaat; IS handhaaft zich weliswaar, maar breidt zich niet uit. Stagnatie biedt de KAR als potentiële rivaal een herstelkans, waardoor de KAR een grotere toekomstige bedreiging ten opzichte van IS vormt. Wellicht belangrijker is het verliezen van momentum op het slagveld, waarbij IS de olie- en gasrijke gebieden rondom Kirkuk niet meer kan veroveren.

Door stagnatie kan IS recupereren en voorkomt daarmee *overstretch*, het voeren van te veel gevechten op te veel fronten met beperkte middelen. Daarbij kan IS zich defensief versterken.⁵⁷ Op politiek-strategisch niveau kan IS een gevechtspauze benutten om zich als een politiek legitieme actor te presenteren, die mogelijk zelfs bondgenoten kan vinden.

Kosten-batenanalyse voor vechten

Vechten betekent voor IS het controleren en besturen van grotere territoria, waarbij rivalen zich binnen die gebieden kunnen ophouden. Daarmee riskeert IS *overstretch*. Tevens loopt IS het risico dat rivalen zich heviger gaan verzetten zodra hun moederland bedreigd wordt, waarmee een ogenschijnlijk relatief gemakkelijke verovering een attritieoorlog blijkt.

Het vacuüm dat de ISF achterliet, geeft IS de mogelijkheid op te rukken en met relatief weinig manschappen en middelen olie- en gasrijke gebieden te veroveren. Die gebieden dienen niet slechts als buffer tegen potentiële vijanden, maar ook als financieel-economische steunpilaar van het kalifaat. Naast deze pragmatische reden past vechten binnen de jihadistisch-salafistische ideologie van IS. Tot 2014 bleek vechten gunstig voor IS, met de verovering van Mosul als voorlopig hoogtepunt.

IS kan een potentiële rivaal overweldigen in een verrassingsaanval, gebruikmakend van het in 2014 verkregen momentum, in combinatie met de preoccupatie van de Iraakse autoriteiten en de Iraaks-Koerdische autoriteiten met elkaar. In

55 Stansfield, 'The Islamic State', 1334.

56 Ibid., 1340-1341n23.

57 'The Looming Assault on Mosul', *The Soufan Group* (2016). Zie: <http://soufangroup.com/tsg-intelbrief-the-looming-assault-on-mosul/>.

de Koerdische gebieden kan IS middelen zoals olie of schuilplaatsen in de bergen bemachtigen. Uitlatingen in het eigen *Dabiq*-magazine geven aan dat IS zoekt naar mogelijkheden om het jihadistisch-salafistische doel van het bevechten – en verslaan – van ongelovigen te verwezenlijken, en tegelijkertijd steun te verkrijgen. IS rekent op meer steun onder de bevolking van de KAR, gebaseerd op het relatief grote aantal Koerdische IS-leden en het gegeven dat de meeste Koerden een interpretatie van de islam aanhangen die lijkt op die van IS, maar zonder de jihadistisch-salafistische elementen.

Kosten-batenanalyse voor uitbesteden

Uitbesteden van de strijd leidt tot reputatieschade voor IS; het ondanks het momentum op het slagveld overlaten van de strijd aan een bondgenoot of proxy druist in tegen het idee van handhaven en uitbreiden. De bondgenoot of

proxy moet sterk en betrouwbaar genoeg zijn. De ervaringen van IS met Jabhat al-Nusra – in 2012 gestart als de Syrische tak van ISIS, maar later een concurrent toonden echter dat een te sterke proxy juist een bedreiging kan vormen. Als de bondgenoot of proxy wint, beschikt IS nog steeds slechts indirect over het gebied en alle middelen daarbinnen.

Uitbesteden geeft IS de mogelijkheid te recuperen en overstretch te voorkomen. Ook biedt een dergelijke strategie – afhankelijk van hoe IS de relatie met de bondgenoot of proxy presenteert – IS de mogelijkheid zichzelf als een potentieel legitieme actor neer te zetten.

Optimale keuze voor IS: vechten

Vanwege de ambities van IS is vechten de optimale keuze: met relatief beperkte middelen zijn grote baten te verkrijgen, passend binnen

De ISF liet een vacuüm achter, waardoor IS met relatief weinig manschappen en middelen olie- en gasrijke gebieden kon veroveren

FOTO US ARMY, CODY QUINN

IS handelde vanuit rationele afwegingen: een tactisch offensief binnen een defensieve strategie tegen veronderstelde Koerdische agressie

het credo van IS en waarbij potentiële rivalen verzwakken. Voor jihadistisch-salafisten, overtuigd dat doelen slechts door strijd te verkrijgen zijn, is vechten de enige optie om politieke of religieuze doelen te bereiken.

Analyses tonen echter aan dat IS onder druk eigen middelen spaarde.⁵⁸ Dit impliceert dat IS middelen niet verkwistte, maar handelde vanuit rationele afwegingen. De uiteindelijke keuze om de KAR aan te vallen liep uit op een tactisch offensief binnen een defensieve strategie, bedoeld om IS te beschermen tegen veronderstelde Koerdische agressie, waarbij de economische baten bijdroegen aan de levensvatbaarheid van het kalifaat. De agressieve tactieken van IS dienden als afschrikking tegen potentiële bedreigingen, maar konden tevens bijdragen aan het uitbuiten van kansen die IS herkende,⁵⁹ wat het rationeel besluitvormingsproces bevestigt.

Conclusie: conflict onvermijdelijk

Dit artikel analyseert de strategische besluitvorming van IS en de KAR binnen het conflict tussen deze actoren vanaf het moment dat de

ISF zich terugtrok uit Noord-Irak. IS had de ISF teruggedrongen en grote gebieden overgenomen. IS zag ook de KAR gebieden binnentrekken na het vertrek van de ISF. Hoewel zich sporadisch schermutselingen voordeden tussen IS en de KAR voorafgaand aan augustus 2014, was de aanval van IS op de KAR pre-emptief: een tactisch offensief ten behoeve van een defensieve strategie, bedoeld om een verdere opmars van de KAR te stuiten. Analisten omschrijven IS soms als slechts een agressieve actor, maar dat is een te simpele stelling. Ondanks de soms gruwelijke tactieken handelt IS conform een rationeel besluitvormingsproces.

De opmars van de KAR binnen olierijke gebieden – die de KAR als historisch Koerdisch beschouwt – geldt als manier om het impliciete doel, onafhankelijkheid, te bereiken.

Vanuit het Rational Actor Paradigm blijkt het gewapend conflict tussen IS en de KAR vrijwel onvermijdelijk vanwege het belang dat beide partijen hechten aan controle over een gebied binnen een *zero-sum* situatie: als de andere partij zou profiteren, zou de andere actor zich als relatief verzwakt beschouwen vanuit een rationele kosten-batenanalyse.

Alternatieve modellen ter aanvulling op het Rational Actor Paradigm

Het Rational Actor Paradigm is op sommige punten te simplistisch: interne verdeeldheid onder de Koerden en invloed van de publieke opinie zijn, net als het negeren van onzekerheden en strategische interacties, voorbeelden van cruciale aspecten die binnen het model geen plaats hebben. Evenals bij de analyse van de strategische besluitvorming bij statelijke actoren dient een analist zich bewust te zijn van dergelijke tekortkomingen en op basis daarvan te bepalen of dit model inderdaad het meest geschikt is om de analyse uit te voeren.

Allison en Zelikow presenteren twee alternatieve modellen om de strategische besluitvorming te verklaren: een gericht op organisaties binnen de actor en het andere op de politieke machtsstrijd tussen sleutelfunctionarissen in de actor.⁶⁰ Samen met inzichten uit het Rational Actor

58 'The Looming Assault on Mosul'.

59 Hevidar Ahmed, 'Senior Kurdistan Official: IS Was at Erbil's Gates; Turkey Did Not Help', *Rûdaw* (16 september 2014; Stansfield, 'The Islamic State', 1340–1341n23).

60 Cf. Allison en Zelikow, *Essence of Decision*, 389–390.

De ISF heroverde Mosul op IS in de zomer van 2017, ondersteund door de internationale coalitie en de Peshmerga

FOTO US ARMY, JASON HULL

Paradigm en andere, nieuwere modellen, kan zo meer inzicht verkregen worden in strategische besluitvorming van niet-statelijke actoren.

KAR versus IS: KAR rukt op, IS teruggedreven

Sinds augustus 2014 heeft de KAR met internationale luchtsteun en steeds intensievere coördinatie met de ISF IS teruggedreven. IS bleek weerbarstig en voert nog steeds complexe aanvallen uit, met name in en nabij Kirkuk, waar de groep op dit moment nog steeds actief is.⁶¹ De ISF heroverde Mosul op IS in de zomer van 2017, daarbij ondersteund door de internationale coalitie en de Peshmerga. De bevolking van Mosul gaat een onzekere toekomst tegemoet, want krachtdadige politieke leiders ontbreken in een tijd waarin leiderschap juist van belang is om het gebied dat IS drie jaar lang bezet hield te herbouwen.

Hernieuwde spanningen KAR en Iraaks regime

In de KAR ontstond eind 2015 een politieke crisis toen president Barzani, nadat zijn termijn was afgelopen, zijn functie niet wilde opgeven, naar verluidt vanwege de aanhoudende strijd met IS.

De vrees ontstond voor inter-Koerdisch geweld.⁶² Gedurende 2017 ebde de aandacht voor de crisis weg door een aangekondigd referendum in de KAR om op 25 september 2017 te stemmen over onafhankelijkheid. Vrijwel alle kiezers waren vóór onafhankelijkheid. Als reactie op het referendum namen de Iraakse autoriteiten Kirkuk met omliggende gebieden in oktober 2017 in. Sindsdien is de spanning tussen de KAR en het Iraakse regime terug, verder gecompliceerd door politieke onrust naar aanleiding van verkiezingen: nationaal (12 mei 2018) en regionaal (30 september 2018 in de KAR, uitgesteld in andere regio's in Irak). Mogelijk profiteert IS in de nabije toekomst weer van deze spanningen. ■

-
- 61 ISW, 'ISIS Re-Establishes Iraqi Sanctuary: March 7, 2019'. Zie: http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISIS%20Resurgence%20Joe%20Map%20MAR%202019%20-%20Final%20Approved_0.pdf.
- 62 Patrick Martin, 'Political Crisis in Iraqi Kurdistan Escalates into Violence', *Institute for the Study of War*, 12 oktober 2015. Zie: <http://iswresearch.blogspot.com/2015/10/political-crisis-in-iraqi-kurdistan.html>.

De bezuinigingsgeneraal zwaait af

*Drs. Frans Matser – publicist**

Met een terneergeslagen blik in zijn ogen zit de bezuinigingsgeneraal achter zijn piepkleine bureautje.¹ De cybergeneraal en zelfs de veiligheidsgeneraal, een nieuwe functie op de Bestuursstaf, hebben grotere bureaus. Dat hij ooit zo diep zou kunnen zinken in de departementale pikorde had hij niet voor mogelijk gehouden. Nog maar vijf jaar geleden had iedereen hem gevreesd en leek het wachten op zijn volgende ster slechts een kwestie van tijd. Nu stond hij op het punt roemloos de dienst te verlaten.

Hoeveel miljarden had hij niet bespaard voor zijn geliefde krijgsmacht? Maar de afgelopen twee jaar was hij totaal de regie kwijtgeraakt. Moeizame procedurele trajecten, die hij met zo veel creativiteit ontworpen had om het snel uitgeven van geld te voorkomen, werden stuk voor stuk buiten werking gesteld. Reserveonderdelen en nieuw materieel werden versneld aangekocht, waarbij tal van voorgeschreven stappen werden overgeslagen. Natuurlijk, veel van die stappen waren overbodig en tijdrovend, maar daar had hij ze toch juist voor bedacht. In opdracht van de vorige ministers. Alles om te voorkomen dat er ook maar één euro te veel werd uitgegeven.

Maar nu leken alle remmen los. Extra F-35's wilde de minister kopen, tegen zijn nadrukkelijk advies in! De staatssecretaris had zelfs een nieuwe cao afgesloten, waarbij het personeel

erop vooruitging! Wat kostte dat wel niet? Wat een verspilling van geld! Zijn band met de staatssecretaris was sowieso al niet meer wat die geweest was, sinds hij haar vorig jaar had geadviseerd om het personeel toch vooral te vertellen dat die lekker goedkope cao, die Defensie in oktober 2018 had aangeboden, een gouden deal was. Oké, die communicatie was een beetje mislukt. Zoveel zelfkennis had hij wel. Maar het doel heiligde de middelen. Dat had hij in zijn loopbaan wel geleerd.

Op de KMA had hij 40 jaar geleden laten zien dat hij kon rondkomen van een armetierig zakgeld en ook met slechts twee onderbroeken drie weken op oefening kon gaan. Geen probleem. Als compagniescommandant had hij geleerd om zijn soldaten nooit meer dan vijf patronen te geven op een schietdag. Nooit had hij een van zijn soldaten een gratificatie van meer dan 35 euro gegeven en de pot met geld voor kleine voorzieningen in het legeringsgebouw had hij nooit aangesproken. Zuinig zijn was zijn tweede natuur geworden.

Als majoor en overste was hij daardoor al snel opgevallen. Hij had opleidingsprogramma's rigoureus ingekort, de weekendbreak uit schietseries gehaald, zodat ze eerder terug konden (en toelages besparen). Na een zwaar gevecht met de bonden was het aantal leerlingen per instructeur flink opgehoogd. En na hevige

* In deze rubriek vindt u bijdragen van Jaus Müller, MA en drs. Frans Matser.

¹ Dit is het titelverhaal van de nieuwe bundel Tegenwicht-columns *De bezuinigingsgeneraal zwaait af* van Frans Matser die deze maand verschijnt bij uitgeverij White Elephant.

tegenstribbelen van commandanten op alle niveaus waren bijna alle administrateurs, beheerders en personeelsfunctionarissen vervangen door geautomatiseerde systemen. Duizenden functies waren door zijn toedoen geschrapt. Dat de projectleiders van de geautomatiseerde systemen vaak niet op tijd leverden, was niet zijn fout. En dat de organisatie daarvoor nu piepte en kraakte was vooral aan hun onkunde te wijten.

‘Een visionaire topper die de tijdgeest als geen ander begrijpt’, stond er in 2000 nog in zijn beoordeling van de Raad van Advies. Categorie 1 en voorbestemd om generaal te worden. Het Defensie MD-Comité had zich daar enkele jaren later volmondig bij aangesloten. Als kolonel had hij een hele brigade mogen opheffen. Een huzarenstukje! Dat was het moment waarop het de defensietop definitief duidelijk was geworden dat de organisatie zonder hem verloren zou zijn.

En toen de gezaghebbende columnist Frans Matser in september 2010 in de *Militaire Spectator*² een gloedvol pleidooi afstak voor het invoeren van een bezuinigingsgeneraal, was zijn moment van glorie gekomen. Zelfs de marine steunde zijn voordracht voor deze nieuwe functie. En dat wilde wat zeggen.

Tal van kazernes en vliegbases had hij weten te sluiten, de tanks de nek omgedraaid en dat de militairen de WUL uit eigen zak moesten betalen was absoluut een succes geweest. En niet te vergeten de invoering van het *up-or-out*-systeem, waarvoor hij naar zijn eigen idee veel te weinig credits had gekregen. Want ja, sommige van deze succesverhalen werden door anderen geclaimd. Jaloerse collega's waren overal. Maar de insiders wisten hoe het zat. Hij, enkel en alleen hij, had de defensieorganisatie toekomstvast gemaakt en met zekere hand door deze moeilijke tijden geloodst.

Maar sinds twee jaar wilde het niet meer vlotten. Reactionaire tegenkrachten probeerden afgeschaft materieel, zoals de tank, weer in te voeren. Zelfs de vervanging van de onderzeeboten leek weer haalbaar! Ook probeerde men bij de defensieonderdelen weer stiekem hier en

daar nieuwe functies te creëren. En op sommige plaatsen werd de voorgenomen sluiting van kazernes gewoon teruggedraaid! Belachelijk!

Het geld klotste kennelijk tegen de plinten. Niemand lette meer op de kleintjes. Zijn eigen plaatsvervanger, die de afgelopen drie jaar braaf 80 uur per week had gewerkt om alle reorganisatiememoranda en reductielijstjes op tijd klaar te krijgen, kwam vorige week zelfs vragen om een extra majoor in zijn staf. En hij had hem vorig jaar nog wel zo'n goede beoordeling gegeven. Spijt had hij ervan, als de spaarzame haren op zijn hoofd.

Hij haalde zijn Nokia 3600 uit zijn zak en legde hem voor zich op tafel, naast zijn ontslagbrief. Met die telefoon kon je nog prima bellen en sms'en. Maar iedereen bij Defensie kreeg nu een dure smartphone. Of ze gek geworden waren! Daarom had hij nu besloten zijn laatste daad te stellen. Hij stopte ermee. Hij koos voor de oude diensteinderegeling.³ Want dit was zijn leger niet meer. Dat scheelde Defensie toch mooi tien-duizenden euro's. Een mooie symbolische laatste daad van protest. Want één ding wist hij zeker: over vijf of zes jaar zou het weer slecht gaan met de Nederlandse economie en dan zou het weer het oude liedje zijn: bezuinigen! Dan zou er vanzelf weer een bezuinigingsgeneraal nodig zijn. En wie kon dat beter dan hij? Hij zou er klaar voor zijn om terug te komen. Net als de commandant van de marechaussee, die ook na vijf jaar teruggevraagd was. Hoe noemden ze die ook alweer op het ministerie? De boemerang-generaal. Klonk goed. De bezuinigings-boemerang-generaal. BBG! Met een grimlach ondertekende hij zijn ontslagbrief. ‘Ze zijn nog lang niet van me af!’ ■

2 Frans Matser, 'Bezuinigingsgeneraal', in: *Militaire Spectator* 179 (2010) (9) 468-469.

3 In de nieuwe cao van 2019 kunnen oudere militairen kiezen voor de oude pensioenregeling (met 59) of de nieuwe regeling (met 62). In het laatste geval krijgen ze aanzienlijk meer pensioen.

Haal mahjong maar uit de kast

Seminar 'Overleeft mare liberum de 21e eeuw?'

'Het Westen speelt schaak, China speelt mahjong'. Dat zei KTZ b.d. ir. Jeroen Franken, voormalig defensieattaché in China, op het seminar van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren (KVMO) op 29 november in Rotterdam. Wat bedoelt hij daarmee? Schaken heeft duidelijke regels, en resulteert in een winnaar, verliezer, of remise. Aziatische spellen als mahjong en go draaien om het vastzetten van de tegenstander, om daarmee de eigen positie te versterken. Wil het Westen werkelijk de concurrentie aangaan met China, dan moet het leren hetzelfde spel te spelen. Franken vindt namelijk dat het Westen, inclusief Nederland, veel te naïef denkt over China. Daarbij wordt China beoordeeld op de westerse normen en waarden, maar die maatlat voldoet niet. Er is te weinig begrip van de Chinese kant van het verhaal en hun manier van denken. Dat begrip is hard nodig om na te kunnen denken over de centrale vraag van het seminar: 'overleeft mare liberum de 21e eeuw?'

Maarten Katsman

KTZ mr. Niels Woudstra gaf een inleiding over de geschiedenis van het begrip mare liberum (de vrije zee), en over moderne maritieme strategie en de plek daarin van de Koninklijke Marine. Woudstra benadrukte dat mare liberum geen vaststaand gegeven is, en ook niet per se een ontwikkeling doormaakt naar meer vrijheid. De slinger tussen vrijheid (mare liberum) en beperkingen (mare clausum) is al een aantal keer heen en weer geweest. Momenteel maakt mare clausum weer vorderingen: op slechts vijftig procent van de zee rust geen claim.

Wat betekent dat voor Nederland en de Koninklijke Marine? Woudstra stelt dat de komende 'maritieme eeuw' van China wordt. Om daar op in te spelen zijn oude strategische denkers weer relevant, want na tijden van crisismanagement en terrorismebestrijding komt interstatelijk conflict weer terug. Helaas lijdt Nederland echter aan 'strategische armoede': het is vaak niet helder wat het land nu eigenlijk wil met zijn krijgsmacht. Volgens Woudstra is het vrij eenvoudig. De krijgsmacht heeft tot doel de

Nederlandse en bondgenootschappelijke belangen te beschermen. Die belangen zijn duidelijk, en vooral economisch van aard. De Nederlandse economie is zeer open, en daardoor ook zeer kwetsbaar. Nederland bedient een achterland van honderden miljoenen mensen door de unieke ligging aan een rivierdelta. Een kleine verstoring in de aanvoer van producten is direct merkbaar. Daarom heeft Nederland een vitaal belang bij vrijheid van navigatie, ook in het oosten en noorden, regio's waar die vrijheid juist onder druk staat door respectievelijk China en Rusland. Door de recente geopolitieke ontwikkelingen is ook de Atlantische Oceaan weer van belang, waarover de VS eventuele versterkingen naar Europa moeten verschepen. Woudstra distilleert hieruit een aantal concrete observaties. Ten eerste heeft Nederland een regionale taak in nabijgelegen wateren. Omdat de Amerikaanse marine niet meer overal aanwezig kan zijn (*pivot to Asia*), moet Nederland dienen als *backstop*: gaten dichten wanneer de Amerikanen die laten vallen door inzet elders. Ten tweede moet het Westen zijn eenheid, cohesie

KTZ b.d. ir. Jeroen Franken: 'Het Westen speelt schaak, China speelt mahjong'

FOTO WENDY VAN BREE FOTOGRAFIE

versterken. Daarin ligt de kracht van afschrikking. De verschuiving terug naar het accent op collectieve verdediging, die deels al heeft plaatsgevonden, is daarvoor noodzakelijk. De EU kan hierin best taken overnemen van de NAVO. Ten derde moet de marine operationeel in staat zijn *sea control* te bereiken, en *sea denial*. Eventueel moet de marine aangrenzend land kunnen beheersen. Hierdoor moet de vloot op tactisch niveau nog steeds in staat zijn alle vormen van oorlogvoering af te dekken: luchtverdediging, amfibisch opereren, onderzeeboten, et cetera.

Tot slot had Woudstra een boodschap voor politici: zij moeten zich realiseren dat als je niet meespeelt, je ook krediet verliest. Het is belangrijk dat Nederland aan tafel zit bij grotere landen, om zo invloed uit te kunnen oefenen op het internationale toneel. Die stoel krijg je echter alleen als je ook iets te bieden hebt.

'100 year marathon'

De eerder genoemde spreker Jeroen Franken gaf een inkijkje in China's geschiedenis, ontwikke-

ling, en beweegredenen. Zo grijpen de Chinezen terug op hun oude denkers, en brengen de lessen van bijvoorbeeld Sun Tzu in praktijk. Die stelde dat je je kaarten gedekt moet houden, en dat je wel je zwakke punten kunt tonen, maar niet je sterke. Daarmee houd je de tegenstander in het ongewisse, en je bent in staat tot verrassingen. Wat is nu uiteindelijk het Chinese doel? Franken wees vooral op het behoud van de macht van de Chinese Communistische Partij. Daarnaast wil China weer het 'rijk van het midden' worden, dat het ooit was. De 'eeuw van vernedering' moet worden weggepoetst en de Partij heeft daar een planning voor: in 2021 (100 jaar na de oprichting van de Communistische Partij) moet China een 'moderately well-off society' zijn, met een per capita-inkomen van 10.000 dollar. Dit streven staat ook bekend als de '100 year marathon'. In 2049, 100 jaar na de oprichting van de Volksrepubliek China, moet het land een 'strong, modernist socialist country' zijn. Franken noemt dit het begin van de Pax Sinica. Iedereen zal respect moeten hebben voor China, en dat ook

FOTO MAARTEN KATSMAN

NH90-maritieme helikopter tijdens de Wereldhavendagen 2019 in Rotterdam. Eén van de doelen van de Nederlandse krijgsmacht is het beschermen van de open economie

moeten tonen. Tegen die tijd moet China ook herenigd zijn, dat wil zeggen dat Taiwan weer tot het land behoort. Sommige theorieën beweren dat dit laatste nog tijdens het leven van Xi Jinping moet gaan gebeuren, dus wellicht al komend decennium.

Met name in de Zuid-Chinese Zee is de opkomst van China merkbaar en laat het land zijn macht gelden. Het belang van deze zee is meer dan regionaal. Acht van de tien grootste wereldhavens liggen rond de Zuid-Chinese Zee, en daarvan zijn er zes Chinees. Twaalf procent van de mondiale visvangst komt uit dit gebied, terwijl vijftig procent van de visserijvloot daar actief is. Ook ligt er waarschijnlijk een grote gasvoorraad onder de zeebodem. In dit gebied toont China zijn ware gezicht, aldus Franken. Het voert machtspolitiek, regels zijn ondergeschikt aan de Partij en het heeft lak aan het milieu (schade door de aanleg van kunstmatige eilanden). Gezien al deze belangen mag de Zuid-Chinese Zee geen ver-van-mijn-bed-show worden voor Nederland.

‘Propaganda gunboats’

Dr. Rogier Creemers (Universiteit Leiden) haakte in op het punt van Franken dat het Westen China niet goed begrijpt. De Amerikanen projecteren bijvoorbeeld hun eigen perspectief op China: dat land zou de VS willen vervangen als hegemoon. Maar is dat wel zo? Volgens

Creemers probeert China vooral lessen te leren van andere grote mogendheden: hoe voorkomt het een lot zoals dat van de Sovjet-Unie (ineenstorting), of van de VS (overstrekking)? China wil vooral overleven. Het observeert nauwlettend Amerika, dat het als primaire bedreiging beschouwt. *Regime change* wordt zeer serieus genomen door China, want het denkt dat het vroeg of laat zijn beurt kan zijn. Daarbij let China vooral op wat er daadwerkelijk gebeurt in de wereld, en niet naar wat er door bijvoorbeeld de VS wordt gezegd. Het Westen denkt wellicht positiever over zichzelf dan het verdient, aldus Creemers. Hij stelt dat China in feite vreedzamer is dan je zou verwachten van een opkomende mogendheid: sinds de jaren 70 heeft het land geen gevechtsovernames meer uitgevoerd, en de Chinese strijdkrachten zijn dus al lange tijd niet echt meer getest. Chinese strategie en doctrines zijn daarom ook vooral hypothetisch.

FOTO WENDY VAN BREE FOTOGRAFIE

KVMO-seminar ‘Overleeft *mare liberum* de 21e eeuw?’

Wat betekent dit nu voor de digitale *mare liberum*, cyberspace? Niemand weet hoe cyberescalatie eruitziet, en daarom is China er voorzichtig mee. Cyber is ook niet geschikt voor afschrikking, want je moet juist niet laten zien wat je hebt en kunt om effectief te zijn in cyberoperaties. China beschouwt vrije informatie als bedreiging, omdat die lijkt op de westerse aanwezigheid en agressie van weleer. Ditmaal gaat het niet om grijze schepen in Chinese wateren, maar om *propaganda gunboats*. Die probeert China te weren, en uiteindelijk, stelt Creemers, wil het land vooral zo machtig zijn dat het met rust gelaten wordt. ■

Van wereldmacht tot 'braafste jongetje'

Dr. Gijs Rommelse besprak in het oktobernummer van de *Militaire Spectator* het laatste boek van Christ Klep, *Van wereldmacht tot 'braafste jongetje'*.¹ Ik heb zijn raad opgevolgd en het boek gelezen, maar kan mij niet scharen onder de 'legerkringen' die zouden instemmen met de observaties van Klep. Eerst wil ik weergeven hoe ik het boek heb gelezen, om daarna aanvullende opmerkingen te plaatsen.

*KTZ drs. H. Warnar**

Het boek over de Nederlandse militaire identiteit is sterk geïnspireerd door Van Crevelds boek *The Culture of War*.² De boodschap die ik lees is dat een land met een krijgsmacht ook een bepaalde vorm van oorlogscultuur in stand moet houden. Oorlogscultuur bestaat onder meer uit waarden, betekenisgeving, ideeën en symbolen die onmisbaar zijn voor een krijgsmacht. Oorlog is niet alleen een instrument om een doel te bereiken, maar ook een fenomeen op zichzelf, waarbij emoties, irrationaliteit en rituelen onmisbaar zijn. Culturele vormen begeleiden het gevecht en zorgen voor zingeving indien het ultieme offer onvermijdelijk is. Naast discipline, toewijding en masculiniteit is vechtlust een belangrijk element in deze oorlogscultuur. Zonder vechtlust zou de soldaat die oog in oog met de vijand komt te staan niet kunnen winnen en bij een gebrek aan oorlogscultuur kan een krijgsmacht niet functioneren en zijn de vitale belangen van een natie niet te beschermen. Ook in vreedstijd moet een mate van vechtlust in gesublimeerde vorm in stand worden gehouden, zodat deze bij inzet is te activeren.

De uitgangspunten van ons buitenlandbeleid zijn door de eeuwen heen samen te vatten met de begrippen *peace*, *profit* en *principles*,³ ofwel

buitenlandse handel, pragmatisme en een normatieve inslag. Regering en krijgsmacht stonden dus altijd voor de uitdaging een balans te vinden tussen geweld en idealen. Een culturele zoektocht die volgens Klep in de loop der eeuwen steeds grotere gespletenheid en schizofrenie opleverde. In de Gouden Eeuw was Nederland een militaire grootmacht en bestond er al een zekere tweeslachtigheid tussen de harde militaire werkelijkheid in de Oost en het verheven zelfbeeld in het Vaderland. Naarmate ons wereldrijk en militaire macht steeds verder afbrokkelden werd de spagaat steeds groter en kromp de oorlogscultuur steeds verder in met als dieptepunten de meidagen 1940 en Srebrenica. Nederland is nu nog slechts een kleine mogendheid, maar ook een die vanwege zijn handelspositie volgens verschillende globaliseringsindices in de wereld een plaats in de top-3 inneemt. Na de val van de

* Henk Warnar is docent aan de Nederlandse Defensie Academie en werkt aan een proefschrift over strategisch analfabetisme.

1 Zie: *Militaire Spectator* 188 (2019) (10) 512-513. Boekbespreking van: Christ Klep, *Van wereldmacht tot 'braafste jongetje'*. *Onze militaire identiteit door de eeuwen heen* (Amsterdam, Athenaeum, 2019).

2 Martin van Creveld, *The Culture of War* (New York, Presidio, 2008).

3 J.J. Voorhoeve, *Peace, profits and principles. A study of Dutch foreign policy* (Den Haag, Martinus Nijhoff, 1979).

Berlijnse Muur, de opschorting van de (opkomst) dienstplicht en de inkrimping van de krijgsmacht moest de militaire identiteit als het ware opnieuw worden uitgevonden en dit ging niet zonder slag of stoot, zoals valt te lezen uit de conflicten tussen de generaals Couzy en Van der Vlis met de politieke leiding. Ons ambitieniveau was dan weliswaar sterk gereduceerd en het takenpakket bestond na de Koude Oorlog vooral uit vredesoperaties, maar voor die ene Nederlandse militair die oog in oog met een Talibanstrijder komt te staan is oorlog nog gewoon oorlog en zijn alle wetten van de oorlogscultuur onverkort van kracht. Toch is Nederland er volgens Klep via Afghanistan in geslaagd weer een bepaald evenwicht of gesublimeerde militaire identiteit te hervinden. Bij deze zoektocht waren louterende ervaringen rondom Ridder MWO majoor Kroon wellicht onvermijdelijk, maar ook noodzakelijk. Nederland heeft hiermee een stukje naïviteit verloren en de noodzakelijke oorlogscultuur hervonden.

Kleps boek voorziet in een leemte, want de studie van militaire culturen staat in Nederland in de kinderschoenen. Normaal leveren dit soort cultuurstudies die een periode van 500 jaar afdekken dikke boeken op. Door het tot 200 pagina's te beperken bereikt de auteur een breder publiek en stimuleert hij anderen dit onderwerp verdere diepgang te geven. Hiertoe wil ik een paar zaken uit het boek naar voren brengen.

Mede doordat in het boek de begrippen identiteit, cultuur en imago bijna als synoniem door elkaar worden gebruikt, vervaagt het onderscheid tussen de krijgsmacht en maatschappij. Het hoofdstuk 'Zelfbeeld van de krijgsmacht' gaat niet zozeer over de waarden en normen die de krijgsmacht zelf binnen haar gelederen in stand houdt, maar vooral over hoe media over de krijgsmacht publiceren of over het beeld dat de krijgsmacht naar buiten uitdraagt, bijvoorbeeld voor wervingsdoeleinden. Het is niet altijd

duidelijk of met militaire identiteit of cultuur wordt bedoeld op de krijgsmacht zelf of het militaire karakter van Nederland als natie. Het lijkt erop dat de auteur op zoek is naar een soort balans, weliswaar een dubbelzinnige, maar toch redenerend vanuit de natie als geheel. Het is de vraag of zo'n insteek werkt voor de bespreking van dit onderwerp, dat in feite een vraagstuk van civiel-militaire verhouding is. Een verhouding dus tussen twee werelden met een duidelijke scheidslijn. Een scheidslijn die inhoud krijgt met de politieke verantwoording naar het parlement en zichtbaar is in het ceremonieel en de symboliek waarmee de krijgsmacht zich naar de samenleving presenteert. Toch kennen deze werelden, ondanks de onderwerping aan democratie en rechtsstaat, in cultureel opzicht grote verschillen, zoals de in Nederland geboren Van Creveld duidelijk uiteenzet. Voor de krijgsmacht staan discipline en de omgang met geweld centraal. Niet-militairen hoeven echter niet zelf heldhaftig te zijn; wel dient er binnen de maatschappij begrip te bestaan voor de noodzaak van de krijgsmacht binnen haar eigen organisatie voldoende oorlogscultuur in stand te houden. Dit stelt hoge eisen aan de militaire professie. De krijgsmacht moet enerzijds de eigen militaire cultuur in stand houden en anderzijds aan de buitenwereld uitleggen waarom deze soms afwijkt. De Amerikaanse wetenschapper Sarkesian spreekt van *constructive political engagement*.⁴ Krijgsmacht en samenleving zijn *friendly adversaries* met een *symbiotic* – zij het ondergeschikte – relatie.

Vooral voor de militaire lezers bestaat het gevaar dat zij Kleps boek verkeerd begrijpen. Als thermometer voor de oorlogscultuur gebruikt de auteur vaak heldhaftigheid. Maar is dit wel een goede maatstaf? Wellicht hebben in mei 1940 of in Srebrenica sommige militairen zich wel degelijk heldhaftig gedragen en omgekeerd hoeft het (relatieve) militaire succes in de Gouden Eeuw en de koloniale tijd weinig te zeggen over de heldhaftigheid van individuele militairen. Anders dan de auteur stelt is heldhaftigheid in de praktijk juist wel een grijs gebied. Het veronderstelde binaire karakter (je kunt ook niet een beetje zwanger zijn) geldt niet zozeer voor heldhaftigheid, maar wel voor de

4 S. Sarkesian en R. Connor, *The US Military Profession into the Twenty-First Century. War, peace and politics* (Londen, Routledge, 2006).

hierboven beschreven scheidslijn tussen de militaire en civiele wereld. Oorlog is oorlog. Een boek over militaire cultuur hoort dan meer aandacht te besteden aan wat er binnen de krijgsmacht gebeurt. De auteur beschrijft wel dat er lacherig werd gedaan over het lesmateriaal voor een nieuwe gedragscode, maar welke gedragsverandering de landmacht wilde bereiken, wordt niet duidelijk. Hij stelt dat de invoering van een nieuw uniform midden jaren negentig naar buiten toe een ongewenst neveneffect heeft (neerbuigend over de vorige periode met dienstplicht), maar welke impact dit nieuwe stoere pak op de militairen zelf heeft, wordt niet genoemd, terwijl Frans Matser in het artikel waar Klep naar verwijst, juist wel een duidelijk onderscheid tussen interne (identiteit) en externe (imago) begrippen maakt.⁵ Klep noemt allerlei sociaal wetenschappers (Soeters, Van Schilt en Sion) die onderzoek hebben gedaan naar de krijgsmacht, bijvoorbeeld over de gevolgen van de invoering van de dienstplicht, maar hun bevindingen over cultuur komen niet aan bod.

Het verwarrend perspectiefgebruik maakt de analyses onduidelijk. Met een politiek begrip als aanvaardbaarheid van een missie kunnen militairen, zoals de auteur stelt, niet uit de voeten, maar dit neemt niet weg dat dit woord een belangrijk deel van de politieke verantwoordelijkheid weergeeft. Klep signaleert dat de aandacht voor dreigingsanalyses is verdrongen door het begrip ambitieniveau en suggereert hiermee dat dit onze oorlogscultuur verzwakt.⁶ In de analyse ontbreekt echter het tegenargument. De logische tegenhanger van de emotioneel gedreven oorlogscultuur is rationaliteit. Een waarde die aansluit bij een ander belangrijk element in onze cultuur: pragmatisme. Zo redenerend is vast te stellen dat enerzijds de dreigingsanalyses binnen de krijgsmacht nog gewoon worden uitgevoerd en deel uitmaken van het militair advies aan de minister en dat anderzijds een begrip als ambitieniveau wellicht niet zo spannend of sexy is, maar wel precies weergeeft waar de grootste zorg van onze krijgsmacht ligt, namelijk voorkomen dat je door de politiek of andere externe ontwikkelingen in een operatie verzeild raakt die de eigen capaciteiten van de sterk inge-

krompen krijgsmacht te boven gaat. Overigens geldt dit niet alleen voor onze eigen krijgsmacht.

Gaddis laat met zijn recente studie zien dat het behoedzaam afstemmen van haalbare doelen bij de doorgaans te beperkte middelen het belangrijkste element van strategie is.⁷ En ja, de afgelopen jaren heeft onze regering moeite gehad de juiste balans te vinden en onze krijgsmacht is inderdaad overbelast, maar toch binnen bepaalde grenzen. Uit de geschiedenis valt immers ook te leren dat oorlogscultuur tot het overspelen van de eigen hand kan leiden, zoals Johan de Witt (hoewel hij veel voor ons land heeft betekend) destijds ondervond en hij na de tocht naar Chatham met een rampscenario werd geconfronteerd. Jammer overigens dat Chatham één van weinige momenten is waarop marineaspecten aan bod komen. Ons land is (ook) een maritieme natie, waarover in militair cultureel opzicht veel te leren valt, zoals bijvoorbeeld te lezen is in het laatste boek van de Britse historicus Andrew Lambert over seapowercultuur.⁸

Rond strategie benoemt Klep⁹ terecht het strategische analfabetisme dat eerder door onder meer Herman Amersfoort en Isabelle Duyvesteyn aan de kaak gesteld is. Aanvechtbaar is echter dat 'de realiteit van pragmatisch pappen en nathouden' hier de oorzaak van is. Allereerst is het nog maar de vraag of een ander beleid tot een beter resultaat zou leiden. Uiteindelijk heeft Nederland op het wereldtoneel toch steeds een rol kunnen spelen, die min of meer passend is bij zijn positie als handelsland in de geglobaliseerde wereld en het 'terugvallen op bondgenoten' is naar mijn mening niet zozeer een noodgreep, maar bewust en voor een klein land onvermijdelijk beleid. Is 'pappen en nathouden' in werkelijkheid niet slechts een symptoom van

5 Zie: Drs. F. Matser, 'De Koninklijke Landmacht op weg naar een nieuw imago', in: *Militaire Spectator* 168 (1999) (8) 448-456.

6 Klep, *Van wereldmacht tot 'braafste jongetje'*, 204.

7 John Lewis Gaddis, *On grand strategy* (New York, Penguin Press, 2018).

8 Zie: Andrew Lambert, *Seapower States. Maritime Culture, Continental Empires and the Conflict That Made the Modern World* (New Haven, Yale University Press, 2018) en hierin hoofdstuk 5 over de Nederlandse republiek.

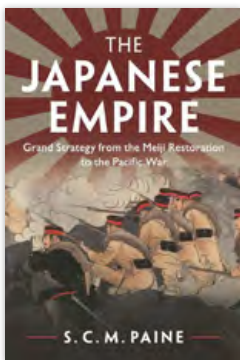
9 Klep, *Van wereldmacht tot 'braafste jongetje'*, 255.

MENINGEN VAN ANDEREN

een gebrekkige strategie? De echte oorzaak komt in het boek niet ter sprake, maar zou het niet logisch zijn om een deel van de oorzaak van strategisch analfabetisme in beter krijgskundig onderwijs te zoeken? En is het niet raar om in een boek over cultuur geen aandacht te besteden aan een van de belangrijkste mechanismen waarmee we deze cultuur in stand houden, namelijk onderwijs? Cultuur is geen jas die je bij de Hema uitkiest, maar het resultaat van

jarenlange vorming. De mensen die we nu opleiden zullen over dertig jaar richting geven aan onze strategie en cultuur. Hoe de veiligheidssituatie er dan uitziet weet ik niet, maar zeer waarschijnlijk zal deze afwijken van de huidige, zodat ook dan veel aanpassingsvermogen nodig zal zijn om de krijgsmacht te voegen in de nog steeds dubbelzinnige nationale identiteit, terwijl ook dan de middelen beperkt zullen zijn. ■

BOEKEN

The Japanese Empire

Grand Strategy from the Meiji Restoration to the Pacific War

Door S.C.M. Paine

Cambridge (Cambridge University Press) 2018

210 blz.

ISBN 9781107676169

€ 23,99

Het is de tragedie van sommige landen (en/of het geluk van andere, afhankelijk van het ingenomen gezichtspunt) dat ze te groot zijn voor het werelddeel waar ze gelegen zijn, maar te klein om een echte wereldmacht te zijn, of, zo u wilt, een *super power*. Dat heeft, zo wijst de geschiedenis telkens weer uit, vaak desastreuze gevolgen. Een klassiek voorbeeld daarvan was tussen 1870/71 en 1945 Duitsland in zijn vele verschijningsvormen: dominant in Europa, maar niet sterk genoeg om de andere Europese

grootmachten te verslaan, laat staan, later in de Eerste en zeker de Tweede Wereldoorlog, de Verenigde Staten en Sovjet-Unie. Duitsland was al die tijd een middelgrote mogendheid met wereldwijde ambities, tweemaal resulterend in een vernietigende wereldoorlog.

Een ander sprekend voorbeeld is Japan, dat in grofweg dezelfde periode als Duitsland opkwam als nieuwe mogendheid, met grote imperiale ambities, maar daar in feite niet de middelen voor had. Hoe

dat wisselend uitpakte op de 'grand strategy' van Japan tussen de Meiji-restauratie tot en met de Tweede Wereldoorlog wordt op werkelijk uitmuntende wijze uiteengezet door de gelauwerde historica S.C.M. Paine, die al eerder uitvoerig publiceerde over de oorlogen in Azië van grofweg de laatste twee eeuwen. In *The Japanese Empire. Grand Strategy from the Meiji Restoration to the Pacific War* presenteert ze een met veel vaart geschreven diepgravende analyse, en dat in minder dan 200 pagina's. Wel is het opvallend dat het boek geen heldere inleiding bevat met een uiteenzetting van de benadering en centrale vraagstelling, maar die is uit de toon van het betoog zonder veel moeite op te maken.

Aartsvijand China

De hervormers van de Meiji-generatie werden halverwege de negentiende eeuw geconfronteerd met enorme veranderingen, vooral van buiten: 'Japan's world changed, not because of anything it had done, but because of exogenous events taking place at the other side of the

globe in Western Europe. Suddenly, Japan faced an unprecedented national security threat in the form of the Industrial Revolution' (blz. 2). In tegenstelling tot China, dat in de jaren dertig van de negentiende eeuw vernederend werd verslagen door Groot-Brittannië, koos Japan voor snelle, op westerse leest geschoeide modernisering en industrialisatie. Het grote voorbeeld was daarbij Pruisen: [The Japanese, M.L.] emulated its constitutional monarchy with a dual line of authority between the emperor and the legislature, which predisposed military power to trump civil authority' (blz. 6). Deze hervormingen stelden Japan eind negentiende eeuw in staat China relatief eenvoudig te verslaan. Zoals steeds wijst Paine hier op opmerkelijke details: sommige Chinese granaten 'were filled with cement and other non-explosive materials. At most such shells pierced [...]. Even worse, much ordnance was of the wrong caliber, making it impossible to fire' (blz. 30). Japan zou de wereld echter pas echt versted doen staan met de verpletterende overwinning op het tsaristische Rusland in de oorlog van 1904-1905.

Vaak wordt daarbij vooral gewezen op de vernietiging van de Russische vloot bij Tsushima, maar Paine maakt duidelijk dat de Russisch-Japanse Oorlog in veel opzichten een voorbode was van de Eerste Wereldoorlog, met vergelijkbare aantallen slachtoffers. Veel belangrijker was wellicht, zo stelt de auteur, dat 'The Russo-Japanese War reinforced Japan's false and enduring lessons from the First Sino-Japanese War that the generals won the battles and the civilians lost the peace, and that military power alone was sufficient to achieve political

objectives' (blz. 50). Dat zou Japan duur te staan komen in de oorlogen met China in de jaren dertig en veertig van de twintigste eeuw, en bovenal met de Verenigde Staten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Paine maakt daarbij steeds zeer inzichtelijk dat voor Japan de oorlog met aartsvijand China altijd het centrale strijdtonel was. Het maakte van Mantsjoerije een wingewest, essentieel in de Japanse oorlogvoering. In de woorden van Paine: 'Japan could not have prosecuted its long war against China, let alone the Pacific Ocean War against the United States, without these sources' (blz. 117).

Tegelijkertijd werd Japan geconfronteerd met een paradox: het gedroeg zichzelf steeds meer als een continentale mogendheid, terwijl het daar de middelen niet voor had. De beslissing Groot-Brittannië en de Verenigde Staten aan te vallen maakte dat duidelijk, volgens Paine: 'When Japan chose to attack the primary maritime powers, it reaped the consequences of misidentifying itself as a continental power. It lacked the energy and food self-sufficiency, the indigenous productive base, and by extension the capacity to maintain a dominant navy in wartime to defeat a maritime power in possession of all these strengths' (blz. 144).

Tactische kunde, strategisch falen

De kern wat betreft Japan en de Tweede Wereldoorlog wordt door Paine als volgt samengevat: 'As a trade-dependent island state without a rich internal endowment of oil or iron, Japan lacked the capacity to win a global war against the major naval powers. The strategy for security through resource control made Japan more, not less, depen-

dent on imported raw materials' (blz. 173). De parallellen met nazi-Duitsland zijn wat dat betreft overduidelijk. In een van de vele prachtige volzinnen verwoordt Paine het als volgt: 'Germany, Italy, and Japan planned to divide much of the world among an ethnically cleansed Nazi *Lebensraum*, a Roman Empire revisited, and a jackbooted Pax Japonica' (blz. 145).

Paine heeft een prachtig, goed beargumenteerd en in veel opzichten provocatief boek geschreven. Zoals in eerdere studies maakt ze nog eens duidelijk dat voor Japan de strijd met China centraal stond, en de andere strijdtonelen van de Tweede Wereldoorlog feitelijk hoogstens van secundair belang waren. In de woorden van de auteur: 'Japan and the United States fought their wars against each other in a series of peripheral operations; that is, in theaters peripheral to the main theater, which until the very end was China for Japan and always was Japan for the United States. Japanese military planners conceived of Pearl Harbor as one of a series of simultaneous peripheral operations to secure victory in China' (blz. 156). Net als in het geval van het Derde Rijk was er daarbij weliswaar veel aandacht voor en kunde in tactisch opzicht, resulterend in een aantal spectaculaire overwinningen, maar veel minder interesse in en beheersing van de algemene strategie. Dat kwam de twee landen uiteindelijk duur te staan: eind 1945 waren ze beide bezet en lagen grotendeels in puin. Paine maakt op sublieme wijze duidelijk waarom dat het geval was voor Japan. Een fascinerend boek. ■

Dr. Martijn Lak, Erasmus Universiteit Rotterdam/De Haagse Hogeschool

De roerige tijd van Jagdgeschwader 1 op Fliegerhorst Twente

Fliegerhorst Twente is tijdens de Duitse bezetting vooral een nachtjagerbasis. Maar ook andere eenheden verblijven voor kortere of langere tijd op het Luftwaffe-vliegveld in het oosten van Nederland. Zo strijken tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog de Geschwaderstab en de I. Gruppe van Jagdgeschwader 1 (I./JG 1) met Focke Wulf Fw 190's neer op Twente. Ze krijgen het er in hun korte periode zwaar te verduren.

Rogier Koedijk

In de nazomer van 1940 beginnen de Duitsers met de ontwikkeling van het kort voor de inval op 10 mei 1940 onklaar gemaakte vliegveld Twente. Ze bouwen het uit tot een heuse Fliegerhorst met drie verharde startbanen.¹

In de oorlog is Twente hoofdzakelijk de thuisbasis van nachtjagers. Ook andere eenheden verblijven voor kortere of langere tijd op de vliegbasis, waaronder de I. Gruppe van Jagdgeschwader 1 (I./JG 1), die op 17 december 1944 samen met de Geschwaderstab naar Twente komt. De groep bestaat uit een Stab en Staffels 1 t/m 4 (squadrons). Zij zijn slechts één maand op Twente gestationeerd, maar krijgen het in die korte periode behoorlijk voor de kiezen.

Ardennenoffensief

Na het mislukken van operatie Market Garden en het vastlopen van de geallieerde opmars eind september 1944, geeft opperbevelhebber Eisenhower bevel tot het veroveren van de oevers van de Westerschelde. Daarnaast zijn Amerikaanse eenheden vanaf september 1944 in het Hürtgenwald bij Aken in een zware strijd verwickeld om controle over de Roer. Daardoor moet het Amerikaanse VIII Corps in de Ardennen een ongebruikelijk lange linie van 120 kilometer verdedigen. De ontwikkelingen aan het Westfront, gecombineerd met het stilvallen van de opmars van het Rode Leger aan het Oostfront, geven Hitler de gelegenheid tot een grote tegenaanval: op 16 december 1944 lanceert Heeresgruppe B het Ardennenoffensief, met het uiteindelijke doel de herovering van Antwerpen.

FOTO BEELDBANK NIMH

Een Focke Wulf Fw 190 van de Stab I./JG 1 in april 1943 op Fliegerhorst Deelen

¹ Zie ook: W.H. Lutgert en R. de Winter, 'De Luftwaffe en Nederland. Balans van een oorlogserfenis', in: *Militaire Spectator* 164 (1995) (10) 450-459. <https://www.militairespectator.nl/sites/default/files/bestanden/uitgaven/1995/1995-0450-01-0112.PDF>.

De Luftwaffe speelt hierin een belangrijke rol met luchtverdediging, bombardementen en steun aan grondtroepen. De I. Gruppe van Jagdgeschwader 1 verhuist daarom op 17 december 1944 naar Fliegerhorst Twente.

Zwarte dag voor I./JG 1

Op 18 december komt I./JG 1 voor het eerst met zijn eenmotorige Focke Wulf-jachtvliegtuigen vanaf Twente in actie. 28 Fw 190's stijgen op om luchtsteun te verlenen bij het Belgische Malmédy. Unteroffizier Lothar Mietling raakt vermist na een luchtgevecht. De dagen daarna is het slechter weer, waardoor I./JG 1 pas vanaf 23 december weer operaties kan uitvoeren. Eerste Kerstdag halen de eenheden van I./JG 1 zeven B-24 Liberators en een P-51 Mustang neer. Wel sneuvelt Leutnant Rudolph Schnappauf van de Geschwaderstab.

27 december is een zwarte dag voor I./JG 1. Vanuit de Duitse Absprungplätze (tijdelijke uitvalsbases) Lippspringe en Paderborn leidt Gruppenkommandeur Hauptmann Hans Ehlers achttien Fw 190's op een grondsteunmissie naar het gebied tussen Dinant en Rochefort. Bij het Duitse Mayen krijgen ze het aan de stok met een zwerm geallieerde Mustangs. Slechts drie van de achttien Focke Wulfs keren die dag veilig terug. Wel worden zes geallieerde Mustangs neergeschoten in luchtgevechten. Tien Duitse vliegers raken vermist of verliezen het leven, onder wie de commandanten van de 2. en 4. Staffel en Gruppenkommandeur Ehlers. Hij stort neer bij Berenborn in de Eifel. Ehlers, die sinds april 1944 de leiding heeft over de Gruppe, is een zeer ervaren jachtvlieger die zich gaandeweg heeft opgewerkt van soldaat tot officier-vlieger in de rang van Hauptmann.

Operatie Bodenplatte

De laatste dagen van 1944 wordt het zwaar getroffen I./JG 1 niet meer ingezet, maar op 1 januari vindt de grote Duitse luchtoperatie Bodenplatte plaats, een massale verrassingsaanval op een aantal geallieerde vliegvelden in Zuid-Nederland, België en Noord-Frankrijk. De Luftwaffe hoopt zo tijdens het Ardennen-offensief tijdelijk luchtsuperioriteit te vergaren.

Luftwaffe-aas Hans Ehlers (links) in 1943, toen nog vliegend bij II./JG 1, op Fliegerhorst Woensdrecht voor zijn Fw 190

FOTO: BEELEBANK NIMH

Op Nieuwjaarsdag 1945 stijgen ruim twintig Fw 190-jachtvliegtuigen van I./JG 1 op vanaf Twente met als doel de Belgische vliegvelden Ursel, Maldegem en St. Denijs-Westrem.

De nieuwe Gruppenführer van I./JG 1, Hauptmann Georg Hackbarth, vindt de dood als zijn toestel door luchtafweer wordt neergeschoten. De Luftwaffe weet tijdens Bodenplatte honderden geallieerde vliegtuigen te vernietigen en te beschadigen, maar lijdt zelf ook zware materiële en personele verliezen (onder meer 22 zeer ervaren commandanten).

De inzet van het zwaar gehavende I./JG 1 blijft na Bodenplatte beperkt. Geleidelijk wordt de eenheid aangevuld met materieel en – veelal onervaren – vliegers en op 14 januari vertrekt I./JG 1 van Twente om te strijden aan het Oostfront. Bij dat vertrek verliest een tiental Luftwaffe-vliegers het leven als hun toestellen worden onderschept door geallieerde jachtvliegtuigen.

Lees het uitgebreidere verhaal (Bevrijdingskrant 7, december 2019) op www.75jaarvrij.nl. ■

Gouden tijden

Linda Polman

De wapenindustrie beleeft gouden tijden. Internationaal zette de branche voor 420 miljard dollar om: een stijging van 4,6 procent (2018). Chinese wapenfabrikanten worden in deze totalen niet meegeteld. SIPRI, het Stockholm International Peace Research Institute dat de statistieken verzamelt, weet van China nooit betrouwbare cijfers los te peuteren. Tachtig wapenfabrikanten uit de top 100 bevingen zich in de VS, Europa en Rusland. De overige zijn verspreid over bijvoorbeeld Japan, Israël, India, Zuid-Korea en Turkije.

De absolute kampioen is en blijft Amerika: Amerikaanse bedrijven namen 35 procent van de totale wereldomzet voor hun rekening. Rusland stond altijd op twee, maar die positie is discutabel. Zou je namelijk de Europese landen die belangrijk zijn in de wapenindustrie bij elkaar optellen (het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Duitsland, Spanje, Italië en Nederland), dan zou de EU de tweede plaats toekomen. Europese landen zetten gezamenlijk 102 miljard dollar om. Rusland kwam tot 36 miljard dollar. Is dat veel, wat wapenhandelaren verdienen, of moeten we het ervoor over hebben? Het is maar hoe je er tegenaan kijkt. Jeffrey Sachs, de meest toonaangevende ontwikkelingseconoom ter wereld, berekende dat er 175 miljard dollar per jaar nodig is, twintig jaar lang, om een einde te maken aan extreme armoede op deze planeet. Ikzelf neig naar 'veel' dus.

Journalist Christiaan Weijts van *NRC Handelsblad* snuffelde eind november 2019 rond op de NIDV Exhibition Defence & Security, jaarlijks georganiseerd door de stichting die bemiddelt tussen bedrijfsleven en het ministerie van Defensie. Het is een wapenbeurs, want: 'Nachtkijkers of

droneverkenners nodig voor uw oorlog? U vindt het hier', schreef Weijts.

Stomverbaasd was hij dat wapenfabrikanten er gewoon in kraampjes stonden, zoals bij elke beurs. Hij had gedacht dat ze hun pantserwagens, ballistische schilden en raketwerpers liever een beetje verborgen zouden houden, maar in plaats daarvan prezen ze hun dodelijke waar aan met reclameslogans.

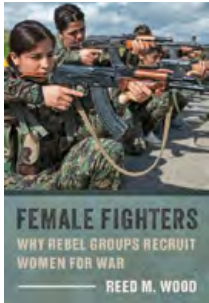
Weijts hoorde met net zoveel verbazing de openingspeech van staatssecretaris Barbara Visser (Defensie, VVD) over 'nieuwste innovaties', 'nieuwe projecten op de markt', 'projectontwikkeling', 'veel orders en veel banen in Nederland.' Maar Nederland staat nu eenmaal elk jaar op of rond de tiende plaats op de lijst van grootste wapenhandelaren. Nederland exporteert vooral F-16's, tanks en schepen, of grote onderdelen zoals vliegtuigmotoren en scheepsradarinstallaties.

Bijna de helft van alle westerse wapens gaat overigens naar oorlogsgebieden in het Midden-Oosten. Saoedi-Arabië voert de lijst aan van grootste wapenimporteurs. In Londen rolden ze in 2018 het rode tapijt nog uit voor de Saoedische kroonprins, die om 78 gevechtsvliegtuigen, 72 gevechtshelikopters en 328 kwam. Londen exporteert inmiddels de helft van zijn wapens naar Saoedi-Arabië. De Saoedi's gebruiken die vooral in de burgeroorlog in Jemen. Die begon in 2015; Amerika en de Europese landen leveren er 98 procent van de wapens voor. Tienduizenden burgers kwamen door die wapens om het leven. Honderdduizenden bezweken door honger, want oogsten worden gebombardeerd.

Het viel NRC-verslaggever Weijts op dat over slachtoffers van onze wapenhandel op de beurs niets te vinden was. Voor de deur zwaaiden wat actievoerders met foto's van verwoeste dorpen, maar dat was vooral protest tegen Israëlische wapenproducenten op de beursvloer. Over vluchtelingenstromen die door westerse wapens worden veroorzaakt, waarvan een deel naar de EU onderweg gaat, was in de beurshal ook geen letter te vinden. ■

SIGNALERINGEN

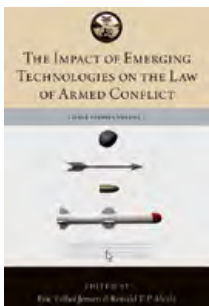

Female Fighters

Why Rebel Groups Recruit Women for War

Door Reed M. Wood
New York (Columbia University Press) 2019
304 blz.
ISBN 9780231192996
€ 31,-

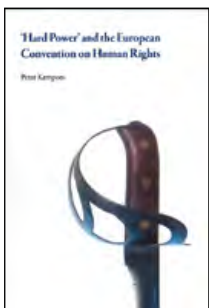
Anders dan veelal wordt gedacht nemen vrouwen vaak deel aan gewapende strijd. De afgelopen decennia hebben verschillende verzetsbewegingen, verspreid over de wereld, duizenden vrouwen ingezet in de strijd. Reed M. Wood legt in *Female Fighters* uit waarom sommige rebellen vrouwen inzetten, terwijl andere ze uitsluiten, en wat de strategische betekenis is van deze beslissing. Door het onderzoeken van meer dan 250 organisaties komt Wood tot de conclusie dat de inzet van vrouwen significante voordelen oplevert: het aantal rekruten wordt groter en gebrek aan middelen wordt verzacht. Bovendien helpt de zichtbare aanwezigheid van vrouwelijke strijders in de propaganda-activiteiten, zowel binnenlands als internationaal.

The Impact of Emerging Technologies on the Law of Armed Conflict

Door M.A.J. Ronald, T.P. Alcalá en Eric Talbot (red.)
Oxford (Oxford University Press) 2019
400 blz.
ISBN 9780190915322
€ 74,-

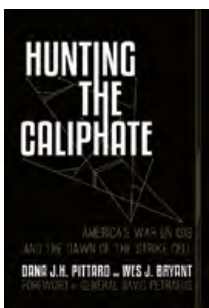
Nieuwe technologieën, van de kruisboog tot cyberwapens, hebben altijd hun weg gevonden naar militaire arsenalen. De *weaponization* van nieuwe technologie roept echter vragen op als het gaat om juridische aspecten van gewapende conflicten. Hoe gaat wetgeving om met de inzet van nieuwe technologieën op het slagveld? Is bestaande wetgeving voldoende om bijvoorbeeld cyberwapens, autonome systemen of kunstmatige intelligentie te reguleren? *The Impact of Emerging Technologies on the Law of Armed Conflict*, dat deel uitmaakt van de Lieber Studies, verkent deze vragen terwijl het juridische uitdagingen, maar ook mogelijkheden van nieuwe technologieën uitlicht.

'Hard Power' and the European Convention on Human Rights

Door Peter Kempees
378 blz.
Universiteit Leiden (dissertatie) 2019

Peter Kempees onderzoekt in zijn proefschrift *'Hard Power' and the European Convention on Human Rights* militair geweld binnen de grenzen van het Europees Verdrag inzake de Rechten van de Mens (EVRM). Kempees stelt dat politieke en militaire beslissers de indruk hebben dat het EVRM te weinig ruimte laat voor militair optreden. Zijn onderzoek toont aan dat de benodigde ruimte voor legitiem gebruik van militair geweld wel degelijk bestaat. Door stil te staan bij ontwikkelingen als hybride oorlogvoering en drones wil Kempees een praktische handleiding bieden voor politieke en militaire beslissers wanneer zij de inzet van *hard power* overwegen. De handeseditie van dit proefschrift verschijnt bij Brill Nijhoff.

Hunting the Caliphate

America's war on ISIS and the dawn of the strike cell
Door Dana J.H. Pittard en Wes J. Bryant
New York (Post Hill Press) 2019
352 blz.
ISBN 9781642930559
€ 24,-

In *Hunting the Caliphate* vertellen Dana Pittard en Wes Bryant het verhaal van de Amerikaanse campagne tegen ISIS door de ogen van de militairen op de grond. Pittard gaf leiding aan de campagne tegen ISIS in Irak. Bryant begon met de eerste luchtaanvallen tegen ISIS in Bagdad, en vervolgde daarna de strijd in Syrië en Afghanistan. Het boek beschrijft de militaire en politieke interactie in de strijd tegen ISIS, een strijd waarbij nieuwe methodologie en militaire technologie werden ingezet. Aan bod komen ook de zogeheten Strike Cells, de geheime commandocentra van waaruit de jacht op terroristen werd geleid.

